

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
VERSLO TEISĖS KATEDRA

GRETA OBADAUSKAITĖ
(DIENINĖS STUDIJOS, VERSLO TEISĖS PROGRAMA)

VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGA
SUDARANT VARTOJIMO KREDITO SUTARTĮ
Magistro baigiamasis darbas

Vadovė

Doc. dr. Lina Novikovienė

VILNIUS, 2013

TURINYS

ĮVADAS	3
I. KREDITAVIMO SANTYKIAI VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS ASPEKTU.....	7
1.1. VARTOTOJŲ APSAUGOS REGLAMENTAVIMO RAIDA SUDARANT VARTOJIMO KREDITO SUTARTIS .	7
1.2. BENDROSIOS VARTOJIMO KREDITO SUTARTIES NUOSTATOS.....	15
1.2.1. Vartojimo kredito sutarties samprata ir jos teisinis reglamentavimas	15
1.2.2. Susietojo vartojimo kredito sutartis.....	21
II. BENDRŲJŲ VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS PRINCIPŲ IR SPECIALIŲJŲ NORMŲ DERINIMAS VARTOJIMO KREDITO SANTYKIUOSE	26
2.1. IŠSAMUS VARTOTOJŲ INFORMAVIMAS, KAIP TEISĖTŲ IR TEISINGŲ KREDITAVIMO SANTYKIŲ GARANTAS	26
2.1.1. Vartojimo kredito reklama.....	28
2.1.2. Vartotojo informavimas prieš sudarant vartojimo kredito sutartį	32
2.2. SU VARTOJIMO KREDITO SUTARTIMI SUSIJĘS INFORMAVIMAS	37
2.2.1. Vartojimo kredito sutarties privalomasis turinys ir nesąžiningos turinio sąlygos.....	40
III. FINANSINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ NEVYKDYMAS IR VARTOJIMO KREDITO SANTYKIŲ PABAIGA	51
IŠVADOS.....	59
PASIŪLYMAI	61
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	62
SANTRAUKA	69
SUMMARY	70

IVADAS

Temos aktualumas. Garsus XX a. Jungtinių Amerikos Valstijų ekonomistas Džonas Keinas Golbreitas (angl. *John Kenneth Galbraith*) yra pasakęs, jog nuo seniausių laikų tie, kurie generavo gausesnes pajamas ir valdė didesnę turtą, visuomet asocijavosi ne tik su finansiniu stabilumu bet ir su geresnėmis ateities perspektyvomis ir todėl vos keletu dalykų išradimas ekonomikoje teikė didesnę pasitenkinimą nei galimybė skolintis¹. Šiandien asmenų įtikinėjimas įsigyti finansines paslaugas yra lygiai toks pat populiarus procesas kaip ir vartotojų interesų patenkinimas siūlant jiems gamintojų tiekiamą produkciją. Todėl vis dažniau vartotojai, siekiantys įsigyti tam tikrą turtą arba stabilizuoti susvyravusį savo pajamų balansą, pasinaudoja finansinėmis paslaugomis, tokiomis kaip kreditas.

Pasaulinės finansų krizės metu Lietuvos statistikos departamento atlikto pajamų ir gyvenimo sąlygų tyrimo duomenimis, 2008 m. kas šeštas namų ūkis turėjo paskolą ar buvo įsiskolinęs už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas pajamas². 2012 m. rugpjūčio mėnesio Lietuvos Banko parengtoje „Lietuvos ekonomikos apžvalgoje“ nurodyta, kad nors ekonomika Lietuvoje ir atsigauna, tačiau ūgtelėjęs vartojimas vis dar yra finansuojamas bankuose pasiskolintomis lėšomis³. Tuo tarpu naujausioje 2013 m. vasario mėnesio „Lietuvos ekonomikos apžvalgoje“ pažymėta, jog namų ūkių finansinė padėtis gerėja, tačiau pastarieji vis dar išlieka didžiausiais bankų sektoriaus skolininkais⁴.

Nuo 2012 m. pradžios finansų rinkos dalyvių ir vartotojų ginčų nagrinėjimo kompetenciją perėmusio Lietuvos Banko pateiktais duomenimis, tik per 2012 m. liepos – rugsėjo mėnesius buvo gauti 157 vartotojų prašymai išspręsti jų ginčus su finansinių paslaugų teikėjais. Iš jų 10 – 14 procentų sudarė ginčai dėl bankų suteiktų vartojimo kreditų. Tuo tarpu ginčiuose su kitais finansų rinkos dalyviais beveik visi nesutarimai, t. y.. 80 procentų – taip pat kilo dėl vartojimo kreditų⁵.

Atsižvelgiant į tokias aplinkybes, finansinių paslaugų sferoje tapo itin svarbu užtikrinti vartojimo kredito sutartis sudarančių vartotojų apsaugą. Be to, 2010 m. gruodžio 23 d. priimtas

¹ Galbraith J. K. Borrowing to Buy Ads. Going Beyond the Ad Tax with. The Magazinst Critical Thinking for Publishers, http://www.themagazinst.com/Borrowing_to_Buy_Ads.html. Prisijungimo laikas: 2012-07-27.

² Namų ūkių įsiskolinimas 2008 m., <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7043>. Prisijungimo laikas: 2012-10-08.

³ Lietuvos ekonomikos apžvalga, http://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2012_m_rugpjucio_men. Prisijungimo laikas: 2012-10-08.

⁴ Lietuvos ekonomikos apžvalga, http://www.lb.lt/lietuvos_ekonomikos_apzvalga_2013_m_vasario_men#page=20. Prisijungimo laikas: 2013-03-19.

⁵ Šių metų trečiąjį ketvirtį augo vartotojų ginčų su bankais dalis, http://www.lb.lt/siu_metu_treciaji_ketvirti_augo_vartotoju_gincu_su_bankais_dalis. Prisijungimo laikas: 2012-10-24.

pirmasis Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas⁶ (toliau – Vartojimo kredito įstatymas) paskatino didžiulį šio finansinio santykio šalių bei kitų subjektų (priežiūros institucijų) susidomėjimą tinkamu vartotojų ekonominių interesų apsaugos įgyvendinimu.

Temos iširtumas ir naujumas. Vartotojų teisių apsaugos institutas buvo ne kartą nagrinėjamas Lietuvos civilinės teisės mokslininkų. Tačiau finansinių paslaugų teikimo vartotojams problematika minima tik epizodiškai, pateikiant informaciją bendrame kontekste. Doc. dr. Dangutės Ambrasienės ir prof. Egidijaus Baranausko ir kt. išleistame vadovėlyje „Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis: ketvirtoji laida.“ bendrais bruožais apibūdinama vartojimo kredito samprata, vartojimo kredito sutarties elementai, turinys, sutarties atsisakymo ir nutraukimo ypatumai. Pažymėtina, kad minėta informacija pateikta vadovaujantis Lietuvos Respublikos civilinio kodekso⁷ (toliau – CK) 6.887 – 6.891 str., kurie nuo 2011 m. balandžio 11 d. (nuo Vartojimo kredito įstatymo įsigaliojimo) neteko galios⁸. Prof. Saulius Katuoka, dr. Mindaugas Kiškis ir kt. „Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija.“ šiek tiek plačiau aptardami pagrindines vartotojų apsaugos problemas ir priemones vartojimo kredito santykiuose, apžvelgė santykio problematiką ir nurodė, kad tuometinis teisinis reglamentavimas buvo gan nekonkretus ir ženkliai atsilikęs nuo aktualijų⁹.

Iki šiol nėra atlikta išsami civilinės teisės doktrinos analizė, kuri apimtų vartojimo kredito reglamentavimo raidą ir su kreditavimo santykiais susijusių vartotojų ekonominių interesų apsaugą, kuri būtų grįsta aktualiaisiais teisės aktais, šiuo konkrečiu atveju, Vartojimo kredito įstatymu. Atsižvelgiant į magistro baigiamojo darbo temą ir darbo apimtį, siekiant visapusiškai įsigilinti į tyrimo problemą bei atsakyti į iškeltus probleminius klausimus, vartojimo kredito institutas Lietuvos teisės doktrinoje analizuojamas vadovaujantis Europos Sąjungos teisės aktais, Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktika bei Lietuvos teismų praktika tiek, kiek ji yra pritaikoma analizuojamam vartojimo kredito santykiui.

Tyrimo problema. Vartojimo kredito įstatymu yra siekiama aukštesnės vartotojų teisių apsaugos, todėl vartojimo kredito davėjams yra keliami daugybė naujų reikalavimų, kurie turi atitikti Europos Sąjungos numatytus standartus vartojimo kredito srityje. Įstatymo nuostatos apima

⁶ Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.

⁷ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁸ Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.886 straipsnio pakeitimo ir 6.887, 6.888, 6.889, 6.890, 6.891 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-2.

⁹ Katuoka, S., Kiškis M. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 165.

vartojimo kredito davėjų prievolę teikti išsamią informaciją apie teikiamą finansinę paslaugą, įvertinti vartojimo kredito gavėjo mokumą, griežtesnes vartojimo kredito reklamos sąlygas, galimybę vartotojams grąžinti gautus kreditus ir t. t. Tačiau praktikoje pastebima tendencija, jog nemažai vartojimo kredito davėjų patenka į Lietuvos banko akiratį, kaip neteisėtai vykdančios veiklą, o vartojimo kredito gavėjai vis dar susiduria su nesąžiningų sąlygų įtraukimu į jiems pateikiamas vartojimo kredito sutartis. Todėl kyla klausimas, ar dabartinis teisinis reglamentavimas yra pakankamas sureguliuoti vartojimo kredito santykius ir ar atitinka įstatymo leidejo tikslą maksimaliai užtikrinti vartotojų teisių apsaugą.

Tyrimo objektas. Vartojimo kredito institutas, šio instituto ypatumai ir jų teisinis reglamentavimas.

Darbe išsamiai analizuojami vartotojų informavimo aspektai ikisutartiniuose vartojimo kredito santykiuose, vartojimo kredito sutartis bei nesąžiningų sąlygų problematika. Tačiau dėl ribotos darbo apimties neanalizuojama vartojimo kredito davėjų ir vartojimo kredito tarpininkų veiklos priežiūra bei vartojimo kredito teikimas vartotojams pagal sutartis, sudaromas panaudojant ryšio priemones. Šį pasirinkimą lėmė tai, jog finansinių paslaugų teikėjų veiklą reglamentuoja specialūs įstatymai, kurie numato, kokie reikalavimai yra keliami tokiais rizikingais veiklais ir kokios gali kilti pasekmės, jei kreditoriai nesilaiko numatytų reikalavimų. Be to, finansinių paslaugų teikimas vartotojams pagal sutartis, sudaromas elektroninėje erdvėje, panaudojant ryšio priemones, galėtų būti atskiro mokslinio darbo objektas. Autorės nuomone, nagrinėjant vartojimo kredito davėjų atsakomybės bei sutarčių sudarymo nuotoliniu būdu klausimus nukentėtų darbo išsamumas.

Tyrimo hipotezė. Vartojimo kredito įstatyminiame reglamentavime įtvirtinta pagrindinė idėja – gerai informuoti vartotojai gali savarankiškai įvertinę riziką priimti sprendimus dėl finansinių įsipareigojimų, neatitinka šio instituto tikslo – apsaugoti vartotoją.

Tyrimo tikslas. Išanalizuoti vartojimo kredito instituto reglamentavimo raidą, instituto ir vartojimo kredito sutarties ypatumus bei jų praktinio taikymo galimybes.

Uždaviniai. Šio darbo tikslui pasiekti keliami tokie uždaviniai:

1. Išanalizuoti vartojimo kredito reglamentavimo istorinę raidą;
2. Išanalizuoti vartojimo kreditų davėjų pareigų kompleksą teikiant vartojimo kreditus;

3. Ištirti vartojimo kredito sutarties sampratą, rūšis, esminius bruožus bei atskleisti vartojimo kredito sutarčių esminių sąlygų problematiką;
4. Apibrėžti vartojimo kredito instituto galimas taikymo problemas praktikoje bei pateikti jų sprendimo variantus.

Tyrimo metodai.

1. *Istorinio metodo* pagalba darbe analizuojami vartojimo kredito reglamentavimo bruožai ir jo raida;
2. *Dokumentų analizės metodo* pagalba darbe analizuojami teisės aktai, kitų norminių dokumentų bei teismų sprendimų turinys;
3. *Lyginamojo metodo* pagalba lyginamos ir vertinamos įvairios mokslinės nuomonės nagrinėjama tema bei atskleidžiami probleminiai vartojimo kredito aspektai, juos lyginant su tarptautine teismų praktika;
4. *Teleologinio metodo* pagalba darbe atskleidžiamas vartojimo kredito instituto tikslas ir paskirtis;
5. *Sisteminės analizės metodo* pagalba atskleidžiamas bendrųjų vartotojų teisių apsaugos principų ir specialiųjų normų ryšys;
6. *Loginio metodo* pagalba formuojamos apibendrinamosios išvados.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, trys skyriai ir išvados su pasiūlymais. Pirmame skyriuje analizuojama vartotojų apsaugos reglamentavimo raida sudarant vartojimo kredito sutartis, atskleidžiama vartojimo kredito sutarties samprata ir bruožai. Antrame skyriuje tiriamos vartojimo kredito davėjų pareigos teikiant finansinę paslaugą vartotojams bei su vartojimo kredito sutarties turiniu susiję vartotojų apsaugos aspektai. Trečiame skyriuje analizuojama vartojimo kredito santykio pabaiga. Darbo pabaigoje, atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, suformuotos išvados ir pasiūlymai.

I. KREDITAVIMO SANTYKIAI VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS ASPEKTU

Vartojimo kredito sutarties sampratos, jos bruožų bei šios sutarties sudarymo prielaidų ir siekiamų tikslų analizė yra reikšminga vartojimo kredito sutarties instituto ištyrimui vartotojų teisių apsaugos aspektu. Todėl šiame skyriuje nagrinėjama vartotojų teisių apsaugos istorinė raida, kurios pagrindu yra kuriamas šiuolaikinis vartojimo kredito sutarčių teisinis reglamentavimas. Taip pat analizuojama, kokios sutartys yra pripažįstamos vartojimo kredito sutartimis bei jų specifika.

1.1. Vartotojų apsaugos reglamentavimo raida sudarant vartojimo kredito sutartis

Seniausių teisės įstatymų kodifikacijoje – Hamurabio įstatymų kodekse (XVIII a. pr. Kr.), kaip vienas iš reikšmingiausių visuomenės ekonominio egzistavimo reiškinių buvo įtvirtintas lėšų skolinimas už pinigus. Istorijos raidoje vienoms visuomenėms suvokus skolinimo reikšmę ir ėmusioms reglamentuoti teisės normomis šį santykį, kitos atlygintiną lėšų skolinimą draudė. Ironiška, tačiau Senojo Testamento pasmerktas, viduramžiais „lupikavimo“ terminu pavadintas kreditavimo santykis ilgainiui tapo esminiu veiksnium šiuolaikinėje civilizacijoje, skatinančiu ekonomikos augimą¹⁰.

Tuo tarpu analizuojant vartotojų apsaugą ir gynimą istorijos kontekste, matyti, kad silpnesniosios šalies apsauga sudarant vartojimo sandorius buvo aktuali nuo XIII a. pr. Anglijos karaliaus išleistame „Didžiajame įstatyme“ (lot. „*Magna Carta*“) buvo įtvirtinta nuostata, jog vynu, aliejui, javams ar audiniams turi būti taikomi vienodi matavimo vienetai. Tokios teisės normos, kaip paminėtoji senojo įstatymo nuostata, ilgainiui tapo traktuojamos ne tik kaip teisingos verslo praktikos pamatiniai principai, susiejant prekės kiekybę bei kokybę su kaina, tačiau imtos suvokti ir kaip nuostatos, kurių pagrindu pirmą kartą istorijoje nuo nesąžiningų prekybininko veiksmų buvo apsaugomi vartotojų interesai¹¹. Galiausiai nuo primityvių viduramžiškų teisės normų, minimaliai apsaugančių vartotojus, silpnosios santykio šalies apsauga išsivystė į vartotojų interesų gynimo judėjimą, dar kitaip vadinamą konsiumerizmo (angl. „*consumerism*“) terminu, prasidėjusį 1960 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose ir po kiek laiko išplitusį Europoje, paliečiant teisinę, socialinę ir ekonominę visuomenės gyvenimo sritis¹². Po Antrojo Pasaulinio karo kartu su konsiumerizmu Europoje, o tiksliau visų pirmausia karo nualintoje Vokietijoje, išplito vartojimo kredito, pirkimo

¹⁰Report on the operation of Directive 87/102/EEC for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit COM (95) 117 final, <http://aei.pitt.edu/4843/1/4843.pdf>. Prisijungimo laikas: 2012-10-22.

¹¹Cartwright P. Consumer protection in financial services. Great Britain: Kluwer law International, 1999. P. 3.

¹²Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 26.

išsimokėtinai idėja, kuri tapo vienu iš veiksnių, skatinusių Vakarų Vokietijos ekonomikos atsigavimą. Vartojimo kreditas, kaip finansinė paslauga, greitai sulaukė vartotojų pripažinimo ir net buvo pavadintas „ekonominiu stebuklu“¹³.

Tirdami vartotojų teisių apsaugos ir sąžiningos prekybos santykį, B. W. Harvey ir D. L. Parry pastebėjo, kad ilgainiui, vadovaujantis moralinėmis nuostatomis ir netgi religine etika, tapo privalu apsaugoti vartotojus, kaip silpnesniąją sandorių šalį, nuo nesąžiningos ir jiems pavojingos praktikos, kai jie įsigyja tam tikras prekes bei naudojami įvairiomis paslaugomis. Taip pat buvo iškeltas klausimas, ar yra reikalinga vartotojų interesų apsauga, kai kita šalis nėra nesąžininga ir sudarant sandorius su vartotojais nesinaudoja savo profesiniu pranašumu tam, kad gautų naudos silpnesniosios šalies sąskaita. Minėti autoriai, atsakydami į savo pačių iškeltą klausimą, visų pirma pažymėjo, kad nepriklausomai nuo prekes ir paslaugas teikiančio subjekto sąžiningumo, vartotojų teisių apsaugos sistema turi būti visapusiška. Plati šios apsaugos apimtis yra pateisinama tuo, jog beveik visuomet vartotojas ir prekių arba paslaugų teikėjas yra nelygiavertės derybų šalys. Todėl net ir nesant nesąžiningų sąlygų egzistavimo galimybės, vartotojo, kaip tam tikrų žinių neturinčio subjekto, interesai privalo būti iš anksto apsaugomi nuo paties vartotojo galimų neteisingų pasirinkimų. Galiausiai, įrodant vartotojų apsaugos taikymo *a priori* būtinybę, kaip prevencinės apsaugos reikalaujanti sritis, minėtų autorių buvo įvardintas būtent vartojimo kredito institutas¹⁴. Vis sparčiau besivystant vartotojiškajai visuomenei ir didėjant kredito paslaugos paklausai ėmė augti ir tikimybė, kad nesant griežtos, įstatymuose įtvirtintos kredito išdavimo vartotojams tvarkos, gali atsirasti piktnaudžiaujančių vartotojų pažeidžiamumu. Pirmoji įvertinusi šios rizikos tikimybę ir sureglamentavusi individualios skolos suteikimą fiziniams asmenims Europoje tapo Didžioji Britanija, kurioje 1974 m. buvo priimtas Vartojimo kredito aktas (angl. „*The Consumer Credit Act*“)¹⁵.

Tuometiniai Didžiojoje Britanijoje (kaip ir kitose Europos Sąjungos valstybėse narėse) galiojantys teisės aktai reglamentavo tik atskiras kredito sistemos rūšis, pavyzdžiui, atskiri įstatymai buvo taikomi pirkimui išsimokėtinai, banko suteikiamam kreditui ir t. t. Dėl to, ne tik tos pačios prigimties santykio rūšys buvo reglamentuojamos skirtingai, tačiau skyrėsi ir kredito davėjų veiklos taisyklės. Pažymėtina, kad skirtingai nei smulkiosioms kredito unijoms, bankams ir didelėms finansų įmonėms nebuvo taikomi griežti veiklos reikalavimai teikiant finansines paslaugas, tokias

¹³Logemann J. Americanization through credit? Consumer credit in Germany, 1860-1969 // *Business History review*. 2011. P.529-550.

¹⁴Harley W. B., Parry D. L. *The Law of Consumer Protection and Fair Trading United Kingdom*: Oxford University Press, 2000. P. 14.

¹⁵Ramsay I. *Consumer Law and Policy: Text and Materials on Regulating Consumer Markets*. Portland: Hart Pub, 2007. P. 530.

kaip kreditas. Atsižvelgiant į tai, Vartojimo kredito aktas buvo skirtas reglamentuoti kredito sistemos rinkai, kurioje visoms kredito rūšims imtas taikyti vienas ir tas pats teisės aktas bei įvestas vienodas požiūris į subjektus, teikiančius kredito paslaugas. Taigi, pirmą kartą visų kredito davėjų veikla tapo licencijuojama¹⁶. Įstatymų leidėjas tikėjosi ne tik sukurti vartotojų pasitikėjimu paremtą kredito rinką, tačiau tokiu būdu siekė skatinti vartotojus skolintis tik iš profesionalių licencijuotų finansinių paslaugų teikėjų, kurie apsaugodami vartotojus teiktų aukšto lygio paslaugas. Detali Vartojimo kredito akto normų analizė nėra šio darbo tyrimo objektas, tačiau verta pažymėti, kad šiuo įstatymu vartojimo kredito santykiams sureguliuoti buvo įvesti tokie būdai kaip: (i) tam tikros privalomos informacijos apie kreditą atskleidimo pareigos taikymas kredito davėjams; (ii) specialių privalomų nuostatų įtraukimas į kredito sutarčių turinius, (iii) nustatyta įsipareigojimų nevykdymo atvejais kreditoriams taikomų priemonių apimtis. Be to, 1974 m. Vartojimo kredito aktas pateikė visą rinkinį naujų koncepcijų bei apibrėžimų, kurie iki šiol viena ar kita forma yra naudojami dabartinėse kreditų rinkose. Pirmą kartą šiame akte buvo atskirtos dvi piniginės kredito formos, t. y. kreditas, kai jo gavėjui yra suteikiamas fiksuotas lėšų kiekis (angl. *fixed – sum credit*), bei kreditas su galimybe pereikvoti sąskaitos lėšas (angl. *running – account credit*), kai pagal sudarytą sutartį kreditorius suteikia vartotojui galimybę disponuoti lėšomis viršijant esamą vartotojo einamosios sąskaitos likutį¹⁷. Taip pat Vartojimo kredito akto 11 str. pateikė riboto (angl. *restricted use credit*) ir neriboto naudojimo kredito (angl. *unrestricted use credit*) sąvokas, nurodant, kad pirmuoju atveju kredito lėšos yra skiriamos konkrečiam sandoriui finansuoti. Tuo tarpu neriboto naudojimo kreditas gali būti panaudotas bet kokiems vartotojo teisėtiems interesams realizuoti¹⁸. Galiausiai riboto naudojimo kredito sutarčių rūšims įvardinti taip pat buvo įvestos dvi naujos definicijos: (i) skolininko – kreditoriaus sutartys (angl. *debtor – creditor agreements*)¹⁹, (ii) skolininko – kreditoriaus – teikėjo sutartys (angl. *debtor – creditor – supplier agreements*)²⁰. Įvedant šias dvi definicijas norėta pabrėžti, kad nevisuomet sudarant prekinį kreditą kreditorius yra ir prekių teikėjas. Vienu atveju teikiant vartojimo kreditą tam tikroms prekėms kreditorius yra ir norimų įsigyti produktų tiekėjas, kitu atveju kredito davėjas nuosavybės teise įsigyja prekinio kredito daiktą iš trečiojo asmens (teikėjo) ir perduoda jį vartotojui, už kurį pastarasis atsiskaito su kreditoriumi. Svarbu pažymėti, kad įstatymo leidėjo sprendimas įtraukti į įstatymo reglamentavimo apimtį skolininko – kreditoriaus – teikėjo sutartis buvo paremtas siekiu uždrausti bet kokius skolinimo

¹⁶Ramsay I. *Consumer Law and Policy: Text and Materials on Regulating Consumer Markets*. Portland: Hart Pub, 2007. P. 530.

¹⁷Consumer Credit Act 1974, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/section/10>. Prisijungimo laikas: 2012-10-12.

¹⁸Consumer Credit Act 1974, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/section/11>. Prisijungimo laikas: 2012-10-12.

¹⁹Consumer Credit Act 1974, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/section/13>. Prisijungimo laikas: 2012-10-12.

²⁰Consumer Credit Act 1974, <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/section/12>. Prisijungimo laikas: 2012-10-12.

elementą turinčius santykius, kuriuose vartotojui kreditą galėtų teikti nelicencijuotas subjektas²¹. Be to, tokie riboto naudojimo kredito sutarčių atskyrimo apibrėžimai šiandien galiojančiuose teisės aktuose įvardijami kaip susietojo vartojimo kredito sutartys (apie susietojo vartojimo kredito sutartis plačiau šio skyriaus 1.2 dalyje). Būtina pažymėti, kad šiame 1974 m. akte įtvirtintų vartojimo kredito santykiui taikomų reguliavimo metodų principinės nuostatos teikiant kreditavimo paslaugas buvo perkeltos į Europos Sąjungos teisėkūros teisės akus.

Kaip teigia D. Bublienė, „XX a. septintasis dešimtmetis yra laikomas vartotojų apsaugos istorijos pradžia Europoje“²². 1975 m. Europos Komisijos parengtoje Europos Ekonominės Bendrijos preliminarioje programoje dėl vartotojų apsaugos ir informacijos teikimo politikos (toliau – Preliminarioji vartotojų apsaugos programa) kaip viena iš pamatinių idėjų tapo vartotojų ekonominių interesų apsauga²³. Detalizuojant šios srities turinį buvo nurodyta, kad prekių ar paslaugų, tarp kurių minimos ir finansinės paslaugos, pirkėjas turi būti apsaugotas nuo verslininko piktnaudžiavimo savo padėtimi, nuo tam tikrų standartinių sutarčių sąlygų, kurios gali būti nesąžiningos vartotojo atžvilgiu, bei nuo pernelyg griežtų kredito sutarčių sąlygų²⁴. Taip pat Europos Komisija, išanalizavusi tuometinį kredito paslaugų plėtojimąsi, konstatavo, jog vartotojams, kurie sudarydavo vartojimo kredito sutartis, būdavo sudėtinga numatyti atsiradusių prievolių neįvykdymo tikimybę ateityje. Neturint tam tikrų žinių apie kreditavimo santykius, vartotojai arba pervertindavo savo galimybes įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus, arba neretai tokios rizikos net nevertindavo. Dėl šios priežasties kaip potencialiausias kreditų rinkos pavojingumo vartotojams šaltinis tapo vartotojų neinformavimas bei su kreditu susijusių duomenų netinkamas valdymas. Finansinių įsipareigojimų nevykdančių kredito gavėjų skaičiui ėmus didėti, visoje Europos ekonominėje erdvėje tapo aktualu suregulmentuoti šią sritį, harmonizuojant bendras vartojimo kredito sąlygas, įskaitant ir tas sąlygas, kurios susijusios su pirkimu išsimokėtinai. Taigi, kaip matyti, vartotojų sudaromi vartojimo kredito sandoriai nėra vien tik šiuolaikinės ir modernios visuomenės veiklos finansinių paslaugų srityje dalis, kuria tik dabar imta domėtis vartotojų teisių apsaugos aspektu. Tinkamas vartojimo kredito sutarčių pagrindu atsiradusių teisinių santykių reglamentavimas, kaip viena iš teisės į ekonominių interesų apsaugą sudedamųjų dalių, nuo pat

²¹Harley W. B., Parry D. L. *The Law of Consumer Protection and Fair Trading*. United Kingdom: Oxford University Press, 2000. P. 302.

²²Bublienė D. *Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė*. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 26.

²³Preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:FULL:EN:PDF>. Prisijungimo laikas: 2012-10-10.

²⁴*Ibid.*

virtotojų interesų gynimo judėjimo Europoje pradžios buvo aktuali ir probleminė, t. y. didesnė virtotojų teisų apsaugos reikalaujanti, sritis.

Vienas pirmųjų Europos Sąjungos lygmeniu vartojimo kredito santykius reglamentavusių teisės aktų – 1986 m. gruodžio 22 d. Tarybos direktyva dėl valstybių narių įstatymų ir kitų teisės aktų, susijusių su vartojimo kreditu, suderinimo²⁵ (toliau – 1986 m. direktyva). Šio dokumento priėmimui įtakos turėjo jau minėtoje Preliminariojoje vartotojų apsaugos programoje aptartas finansinių paslaugų sisteminio reglamentavimo būtinumas bei 1974 m. Vartojimo kredito akto principinės nuostatos. Atkreiptinas dėmesys, kad Europos Sąjungos įstatymų leidėjui buvo svarbu sureglamentuoti vartojimo kreditų santykius dėl šių priežasčių. Visų pirma, įvedant vienodas taisykles vartojimo kreditų santykiams visose valstybėse narėse, buvo siekta išplėsti kreditų vidaus rinką, kuri tokiu būdu turėjo pagerinti Europos Sąjungos kreditorių konkurencingumą bei paskatinti produktų naujoves. Antra, kadangi vartojimo kreditas – svarbus mechanizmas, kuris įtraukia vartotojus į rinką, todėl buvo privalu įgyvendinant Europos Sąjungos tikslus sukurti efektyvią vartotojų apsaugos sistemą, skatinančią vartotojų pasitikėjimą teikiamomis paslaugomis. Atsižvelgiant į skirtingus valstybių narių įstatymus vartojimo kredito srityje, kurie ribojo vartotojų galimybes gauti kreditą kitose valstybėse narėse²⁶, 1986 m. direktyva, prisidedant prie bendros kredito rinkos kūrimo, siekta harmonizuoti valstybių narių teisinę bazę, į jas inkorporuojant tik bendro pobūdžio principines nuostatas, apimančias penkias pagrindines su vartojimo kreditais susijusias sritis: (i) ikisutartinę informaciją, (ii) privalomąjį sutarties turinį, (iii) metinę procentinę palūkanų normą, (iv) atsisakymo teisę, (v) teisę anksčiau grąžinti kreditą. Nors direktyva buvo priimta po studijų tiriant tuometinių valstybių narių nacionalines vartojimo kredito rinkas bei po ilgų diskusijų su vartotojų grupių, kreditų davėjų atstovais ir akademinė bendruomene, direktyva buvo grindžiama tik minimaliu derinimu²⁷. Šis direktyvoje numatytas minimalus suderinimo lygis leido valstybėms narėms nacionalinės teisėkūros instrumentais sustiprinti vartotojų apsaugą, papildant inkorporuojamas 1986 m. direktyvos nuostatas. Tai sukėlė paradoksalią situaciją, nes beveik visos valstybės narės, pasiryžusios gerinti vartotojų apsaugą kreditavimo srityje, manydamos, kad direktyvos pasiūlytas reglamentavimas yra nepakankamas, priėmė aukštesnius vartotojų apsaugos standartus. Toks valstybių pasirinkimas tapo pagrindiniu trukdžiu kreditoriams derinant savo

²⁵Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit // Official Journal, L, 1987, Nr. 42.

²⁶Directive 2008/48/EB of European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC // Official Journal, L, 2008, Nr. 133. Preamble 4 c.

²⁷Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonisation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0443:FIN:EN:PDF>. Prisijungimo laikas: 2012-10-11.

teikiamas finansines paslaugas prie skirtingų valstybių narių nacionalinių teisės aktų, taigi ir bendros vartojimo kredito rinkos kūrimo²⁸. Dėl fragmentinio bei valstybių narių „iškreipto“ šių paslaugų reguliavimo ir greitos kreditavimo paslaugų evoliucijos po pirmosios vartojimo kreditus reglamentavusios 1986 m. direktyvos, nauja Europos Sąjungos iniciatyva šioje srityje tapo būtina. Atkreipdama dėmesį į vis dar susiskaldžiusios finansinių paslaugų rinkos problemą, Europos Bendrijų Komisija 2005 m. Žaliojoje knygoje dėl finansinių paslaugų politikos nurodė, kad norint sukurti visoje Europos ekonominėje erdvėje vieningą rinką, būtina sudaryti sąlygas laisvam finansinių paslaugų judėjimui, kuris pasižymėtų tinkama bei veiksminga riziką ribojančia kontrole ir finansiniu stabilumu. Be to, kaip vienas iš tikslų buvo įvardintas aukšto lygio vartotojų apsaugos įgyvendinimas²⁹. Taigi jau tuomet buvo netiesiogiai atskleistas poreikis tobulinti tuometinį finansinių paslaugų teikimą, o tarp jų ir vartojimo kredito reglamentavimą. Todėl atsižvelgiant į egzistavusią problematiką vartojimo kredito srityje, buvo iškelti trys pagrindiniai tikslai.

Visų pirma, sukurti sąlygas tikrai vidaus rinkai, užtikrinti aukštą vartotojų apsaugos lygį bei galiausiai, pagerinti vartojimo kredito reglamentavimą. Vadovaujantis šiais principais, 2007 m. Europos Bendrijų Komisija pateikė siūlymą dėl naujos vartojimo kredito direktyvos³⁰. Modernios vartojimo kreditų teisinės bazės visiškam suderinimui, siekiant užtikrinti, kad visi Europos Sąjungos vartotojai naudotųsi aukštu ir vienodu jų interesų apsaugos lygiu, 2008 m. buvo priimta Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/48/EB dėl vartojimo kredito sutarčių ir panaikinanti Tarybos direktyvą 87/102/EEB³¹ (toliau – 2008 m. direktyva). Kaip jau buvo paminėta, dėl valstybių narių priimtų griežtesnių, nei numatytų 1986 m. direktyvoje, nuostatų buvo iškreipiama kreditorių konkurencija ir apribojama vartotojų galimybė pasinaudoti tarpvalstybiniu kreditu, o tai trukdė laisvam kreditų pasiūlymų judėjimui tarp tų, kurie siūlė kreditus, ir tų, kurie norėjo juos gauti. Todėl įstatymų leidėjas, siekdamas, kad nepasikartotų prieš tai susiklosčiusi situacija, priimdamas naująją 2008 m. direktyvą numatė, kad valstybėms narėms neturėtų būti leidžiama toliau taikyti arba priimti kitokias, nei nustatyta direktyvoje, nacionalines nuostatas, nebent pagal direktyvą tokių suderintų

²⁸Komisijos komunikatas Europos Parlamentui remiantis EB sutarties 251 straipsnio 2 dalies antra pastraipa dėl Tarybos priimtos bendrosios pozicijos siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl vartojimo kredito sutarčių, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0546:LT:NOT>. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.

²⁹Žalioji knyga dėl finansinių paslaugų politikos (2005 – 2010 m.), http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0177lt01.pdf. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.

³⁰Amended proposal for a Directive of the European parliament and of council on credit agreements for consumers amending Council Directive 93/13/EC, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0483:FIN:EN:PDF>. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.

³¹Directive of the European Parliament and the Council 2008/48/EC of the of 23 April 2008 on credit agreements for consumer and repealing Directive 87/ 102/EEC // Official Journal, L, 12008, Nr. 133.

nuostatų nebūtų numatyta³². Pažymėtina, kad visiškai suderintomis ir jų įgyvendinimui nereikalaujančios iš valstybių narių papildomų nacionalinių normų priėmimo, nuostatos apima šias vartotojiškojo kredito sritis:

- informavimo prieš sudarant sutartį pareigą (5 str., 6 str.);
- informacijos, kuri turi būti pateikta kredito sutartyse (10 str.);
- teisės atsisakyti sutarties (14 str.);
- išankstinio grąžinimo teisės (16 str.);
- bendros kredito kainos metinės normos apskaičiavimo nuostatos (19 str.)³³.

Nors 2008 m. direktyva imperatyviai nustatė pareigą valstybėms narėms dėl privalomų aukščiau išvardintų nuostatų įgyvendinimo, atsižvelgiant į tikimybę, kad pernelyg griežtas ir valstybių narių atžvilgiu nelankstus vartotojų teisių gynimo reglamentavimas, neabejotinai pabrangintų pačių finansinę paslaugą ir ypač rizikingesnėms vartotojų grupėms – mažesnes pajamas gaunantiems subjektams, sumažintų jos prieinamumą³⁴, valstybėms narėms buvo paliekama laisvė dėl tam tikrų normų įgyvendinimo būdo. Pavyzdžiui, 2008 m. direktyvos preambuleje yra nurodoma, kad „Šioje direktyvoje nereglamentuojami sutarčių teisės klausimai, susiję su kredito sutarčių galiojimu. Todėl toje srityje valstybės narės gali toliau taikyti ar priimti Bendrijos teisę atitinkančias nacionalines nuostatas.“³⁵. Taip pat, atsižvelgiant į valstybių narių skirtumus, įpareigojant jas užtikrinti, kad vartotojams būtų pateikta pakankamai paaiškinimų dėl siūlomo kredito, priėmusioms 2008 m. direktyvą šalims yra palikta galimybė pačioms apsispręsti dėl informacijos suteikimo būdo, kuriuo siūloma kredito sutartis, ir reikalavimų dėl ją suteikiančių subjektų (5 str. 6 d.). Be to, 2008 m. direktyvos 15 str. 2 d. numatyta, kad valstybės narės pačios nustato, koku mastu ir kokiomis sąlygomis gali būti naudojamosi vartotojų teisių gynimo priemonėmis, kai vartotojams, sudariusiems susieto kredito sutartis, nėra tiekiamos arba netinkamai tiekiamos prekės ar paslaugos. Galiausiai šio teisės akto 23 str. nurodoma, kad „valstybės narės nustato taisykles dėl sankcijų, taikomų už pagal šią direktyvą priimtų nacionalinių nuostatų pažeidimus, ir imasi visų priemonių, būtinų užtikrinti, kad jos būtų įgyvendinamos“. Pažymėtina, kad direktyva numato pasirinkimo galimybę taikyti tam tikras teisės akto nuostatas. Pavyzdžiui,

³²Directive of the European Parliament and the Council 2008/48/EC of the of 23 April 2008 on credit agreements for consumer and repealing Directive 87/ 102/EEC // Official Journal, L, 12008, Nr. 133. Preamble 9 c.

³³Directive of the European Parliament and the Council 2008/48/EC of the of 23 April 2008 on credit agreements for consumer and repealing Directive 87/ 102/EEC // Official Journal, L, 12008, Nr. 133.

³⁴Katuoka, S., Kiškis M. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 161.

³⁵Directive of the European Parliament and the Council 2008/48/EC of the of 23 April 2008 on credit agreements for consumer and repealing Directive 87/ 102/EEC // Official Journal, L, 12008, Nr. 133. Preamble 30 c.

valstybės gali savarankiškai nuspręsti, kad kredito sutarčių, kurios yra sudaromos organizacijose, įsteigtose siekiant jos narių tarpusavio naudos arba siekiant pelno tik savo nariams ir pan., atveju direktyvos nuostatos dėl detalaus informavimo prieš sudarant vartojimo kredito sutartį ar nuostatos, įpareigojančios kreditorių įvertinti vartotojo kreditingumą, gali būti netaikomos (2 str. 5 d.). Sudarant kredito sutartis, kuriose yra numatoma galimybė kreditoriui ir vartotojui susitarti dėl atidėto mokėjimo ar jų gražinimo metodų, jei vartotojas jau nevykdo savo įsipareigojimų pagal pradinę kredito sutartį, valstybės inkorporuodamos direktyvos nuostatas į savo nacionalinę teisę, taip pat gali apsispręsti, ar tokiais atvejais būtina pateikti atitinkamą ikisutartinę informaciją arba taikyti išankstinio kreditingumo patikrinimo taisyklę (2 str. 5 d.) bei kitus straipsnius, kurie vadovaujantis direktyvos nuostatomis pasirinktinai gali būti netaikomi sudaromoms kredito sutartims.

Kaip matyti iš pateiktų pavyzdžių, direktyvos nuostatas galima suskirstyti į tris grupes, apimančias: (i) absoliutaus suderinimo nuostatas, kurios privalo būti inkorporuotos į valstybių narių nacionalinę teisę, (ii) nuostatas, kurių įgyvendinimo atžvilgiu valstybėms narėms suteikta diskrecijos teisė dėl jų taikymo pobūdžio, (iii) nuostatas, suteikiančias valstybėms narėms taisyklės pasirinkimo galimybę. Tokiu būdu modeliuojant direktyvos turinį jos kūrėjai, vadovaudamiesi visiško suderinimo principu bei proporcingai tam tikrose srityse valstybėms narėms leisdami išlaikyti savarankiškumą, siekė sukurti bendrą vartojimo kreditų rinką, kurioje kredito paslauga visiems vartotojams būtų vienodai prieinama ir tuo pačiu, nepaisant kurioje Europos Sąjungos valstybėje yra sudaryta vartojimo kredito sutartis, būtų apsaugoti vartotojų teisėti interesai³⁶.

2006 m. aptardamas pagrindines vartotojų teisių apsaugos problemas ir priemones vartojimo kredito santykiuose, doc. dr. M. Kiškis nurodė, kad „Nepaisant ES teisės harmonizavimo pastangų, galima konstatuoti, kad bent kol kas nėra esminių tarptautinių teisės aktų šioje srityje, o esami teisiniai dokumentai yra senstelėję, rudimentiniai, atsilikę nuo šiandienos poreikių ir gan nekonkretūs.“³⁷. Atkreiptinas dėmesys, kad kaip tik vadovaujantis šiais neišsamiais ir tuometinių realijų neatitinkančiais dokumentais buvo grįsta ir tuometinė Lietuvos teisinė bazė, reglamentavusi vartojimo kredito sutartis. Dėl šios priežasties galiojusiuose Lietuvos įstatymuose ilgą laiką prioritetas buvo teikiamas kredito teikėjų, o ne vartotojų interesams³⁸. 2008 m. direktyvos

³⁶Amended proposal for a Directive of the European Parliament and of council on credit agreements for consumers amending Council Directive 93/13/EC, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0483:FIN:EN:PDF>. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.

³⁷Katuoka, S., Kiškis M. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 165.

³⁸*Ibid.*

priėmimas buvo reikšmingas įvykis ir Lietuvai, nes 2010 m. gruodžio 23 d. Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis minėta direktyva, priėmė pirmąjį Vartojimo kredito įstatymą.

Taigi, nors vartojimo kredito sutarčių reglamentavimo ištakos siekia XIX a. pabaigą, Lietuvos įstatymų leidėjas vartotojų teisių apsaugos srityje niekuomet nebuvo savarankiškas ir aktyvus. Nacionaliniai teisės aktai vartotojiškojo kredito sutarčių atžvilgiu betarpiškai buvo suderinami su Europos Sąjungos teisiniais dokumentais. Dėl to galima daryti išvadą, kad aiškinant Vartojimo kredito įstatymo nuostatas bei vertinant naujojo įstatymo realizavimo rizikas Lietuvoje yra svarbu atsižvelgti ir į tarptautinį šios srities reglamentavimą bei tarptautinę praktiką.

1.2. Bendrosios vartojimo kredito sutarties nuostatos

Skirtingai nei daugeliui sutarčių rūšių vartojimo sutarčių grupei yra keliami sutarties subjektų bei specialaus sutarties tikslo reikalavimai. Tuo tarpu nemažai sutarčių, kurios savo prigimtimi atitinka kreditavimo sutarties sampratą, dėl savo dalyko nėra reguliuojamos Vartojimo kredito įstatymo nuostatomis. Todėl vartojimo kredito sutarties atveju aktuali tampa ir sutarties dalykas. Be to, nacionalinei teisei pasipildžius nauju Vartojimo kredito įstatymu iki tol šį santykį reglamentavusios CK teisės normos buvo pakeistos arba pripažintos netekusiomis galios, kas lėmė sutarties sampratos pakeitimus. Atsižvelgiant į tai, jog vartotojų apsaugos ideologija ir vartotojų apsaugos teisė yra apibrėžiama vadovaujantis, vartojimo sutarties institutu, kaip pagrindiniu kriterijumi³⁹, šiuo atveju yra tikslinga visapusiškai išanalizuoti vartojimo kredito teisinio santykio atsiradimo pagrindą – sutartį. Siekiant atskleisti vartojimo kredito sutarties savitumą, būtina aptarti jos bruožus bei egzistavimui būtinus sutarties elementus.

1.2.1. Vartojimo kredito sutarties samprata ir jos teisinis reglamentavimas

Teisinėje literatūroje bei Lietuvos teismų praktikoje siekiant išaiškinti vartojimo sutarties instituto specifiką ir vietą sutarčių teisėje, neretai yra atkreipiamas dėmesys, kad vartojimo sutartis nėra atskira sutarčių rūšis, kaip pirkimo – pardavimo, nuomos ar rangos sutartys. CK 6.160 str. 1 d. nurodoma, kad visos sutartys gali būti skirstomos į dvišales ir vienašales; atlygintines ir neatlygintines; konsensualines ir realines bei į vartojimo sutartis. Todėl atsižvelgiant į tokį sutarčių skirstymą, vartojimo sutartys yra išskirtos iš kitų sutarčių rūšių⁴⁰ ir sudaro atskirą grupę. CK 1.39 str. pateiktoje vartojimo sutarčių sampratoje nurodoma, kad vartojimo sutartis yra

³⁹Howells G., Wilhelmsson Th. EC Consumer protection law. 1997. Cituotas Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 17.

⁴⁰Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 135.

suprantama, kaip sutartis dėl prekių ar paslaugų įsigijimo, kurią fizinis asmuo (vartotojas) su prekių ar paslaugų pardavėju (tiekiu) sudaro su vartotojo verslu ar profesija nesusijusiu tikslu, t. y. vartotojo asmeniniams, šeimos, namų ūkio poreikiams tenkinti. Verta pažymėti, jog identiško turinio vartojimo sutarties sampratą pateikia ir 1994 m. lapkričio 10 d. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymo 2 str. 14 d.⁴¹. Be to, vadovaujantis vartotojų apsaugos srityje priimtomis Europos Sąjungos ir nacionalinių teisės aktų normomis, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas ne kartą savo praktikoje yra nurodęs, kad vartojimo sutartis turi atitikti tris esminius požymius. Pirma, prekes ir paslaugas turi įsigyti fizinis asmuo. Antra, fizinis asmuo, sudarantis vartojimo sutartį, siekia ne ūkinės – ekonominės ar profesinės veiklos, o savo asmeninių, šeimos, namų ūkio poreikių patenkinimo. Trečia, prekes ir paslaugas vartotojui teikia verslininkas (fizinis ar juridinis asmuo, kuris veikia savo verslo (plačiąja prasme) tikslais)⁴². Atsižvelgiant į Lietuvos nacionaliniuose įstatymuose bei teismų praktikoje suformuotą vartojimo sutarties sampratą ir jos požymius, galima daryti išvadą, kad atskiros sutarčių rūšys, dėl savo prigimties atitinkančios tris aukščiau išvardintus požymius, turi būti kvalifikuojamos vartojimo sutartimis ir turi būti priskiriamos šiai sutarčių grupei, kuriai yra taikomas specialus vartotojų teisių apsaugos reglamentavimas. Be to, nuo kitų sutarčių grupių vartojimo sutartis taip pat galima atskirti pagal sutarties šalis, sutarties tikslą ir sutarties dalyką, tačiau visi šie vartojimo sutarties kriterijai turi atitikti vieną ir tą patį požymį – sutarties sudarymą vartojimo tikslais⁴³. Vartojimo kredito įstatymo 2 str. 16 d. bei CK 6.886 str. 1 d. įtvirtintoje vartojimo sutarties sampratoje *expressis verbis* forma nėra nurodoma, kad kreditavimo sutartis yra sudaroma išimtinai tik ne su vartotojo verslu ar profesija susijusiais tikslais. Šios sutarties definicijoje pažymima, kad pagal vartojimo kredito sutartį vartojimo kredito davėjas suteikia arba įsipareigoja suteikti vartojimo kredito gavėjui vartojimo kreditą atidėto mokėjimo, paskolos forma arba kitu panašiu finansiniu būdu, išskyrus sutartis dėl nuolatinio tos pačios rūšies paslaugų teikimo ar tos pačios rūšies prekių tiekimo, kai vartojimo kredito gavėjas už teikiamas paslaugas ar teikiamas prekes moka dalimis jų teikimo ar tiekimo metu (CK 6.886 str. 1 d.).

Taigi iš pateikto sutarties apibrėžimo galima išskirti du vartojimo kredito sutarties požymius. Lingvistiniu požiūriu analizuojant žodinę sutarties sampratą, pirmas sutarties bruožas savo prigimtimi yra susijęs su visu vartotojų teisių apsaugos institutu ir tokia sąsaja nusako, kad kredito sutarties pagrindu turi būti tenkinami vartotojo asmeniniai, šeimos bei namų ūkio poreikiai. Antrasis

⁴¹Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // *Valstybės Žinios*. 2007, Nr. 12-488 (2007-01-30).

⁴²LAT CBS 2003 m. gegužės 12 d. nutartis civ. byloje 257-oji DNSB v. UAB „Vilniaus vandenys“ (Nr. 3K-3-579/2003), kat. 37.1.; 37.6.; 40.2.; 40.5.).

⁴³Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 82.

sutarties bruožas pasižymi ekonominiu aspektu, leidžiančiu vartojimo kredito gavėjui už iš karto gautą naudą su kredito davėju pagal tam tikras sąlygas atsiskaityti ne iš karto, o praėjus sutartam laiko tarpui. Taip pat sutarties sąvokoje nurodant tokias kredito sudarymo (pagal būdą) rūšis, kaip atidėtas mokėjimas, paskola bei vartojant sąvoką „kitu panašiu finansiniu būdu“, yra praplečiama sąvokos „vartojimo kreditas“ apibrėžtis, nes nurodoma daugiau vartojimo kredito būdų, kuriais vartotojai yra „įtraukiami“ į skolas.

Šiuo atveju verta pažymėti, kad tiek Lietuvos mokslininkų darbuose, tiek užsienio teisės literatūroje, susijusioje su vartojimo kredito sutartimis, sąvokos „skolinimas“ ir „kreditavimas“ vartojamos tam pačiam teisiniam santykiui apibūdinti. Tačiau Lietuvos Respublikos galiojančiuose teisės aktuose paskolos ir kreditavimo sutartys apibūdina skirtingus teisinius santykius. Visų pirma, nors paskolos sutartis įformina ekonominius santykius, kurie savo prigimtimi artimi kredito sutarčiai⁴⁴, šių sutarčių pagrindines nuostatas reglamentuoja skirtingi CK šeštos knygos XLIII skyriaus skirsniai. Paskolos sutarties atveju, viena šalis (paskolos davėjas) perduoda kitos šalies (paskolos gavėjo) nuosavybėn pinigus arba rūšies požymiais apibūdintus suvartojamuosius daiktus, o paskolos gavėjas įsipareigoja grąžinti paskolos davėjui tokią pat pinigų sumą arba tokį patį kiekį tokios pat rūšies ir kokybės kitų daiktų bei mokėti palūkanas, jei sutartis nenustato ko kita (CK 6.870 str. 1 d.). Tuo tarpu CK 6.881 str. 1 d., kuri pateikia kreditavimo sutarties sampratą, yra nurodoma, kad šia sutartimi bankas ar kita kredito įstaiga įsipareigoja suteikti kredito gavėjui sutartyje nustatyto dydžio ir nustatytais sąlygomis pinigines lėšas (kreditą), o kredito gavėjas įsipareigoja gautą sumą grąžinti kreditoriui ir mokėti palūkanas. Antra, palyginus šių dvejų sutarčių sampratas tampa akivaizdu, jog paskolos ir kreditavimo sutartys skiriasi savo objektu bei sutarties šalimis.

Paskolos sutartis gali būti sudaryta tarp bet kurių civilinės teisės subjektų – fizinių arba juridinių asmenų, tuo tarpu kreditavimo sutarties atveju (tiek CK 6.881 str., tiek 6.886 str. prasme) tam tikri reikalavimai yra keliami kredito davėjui. Trumpai aptariant kredito davėjo sąvoką, būtina pažymėti, kad D. Bublienės nuomone, 1993 m. balandžio 5 d. Tarybos direktyvoje dėl nesąžiningų sąlygų sutartyse su vartotojais 93/13/EEB⁴⁵ (toliau – Nesąžiningų sąlygų direktyva) pateikiama verslininko samprata yra labiausiai apibendrinanti verslininko, kaip visų vartojimo sutartinių santykių šalį, sąvoką⁴⁶. Nesąžiningų sąlygų direktyvos 2 str. c p. nurodoma, kad produktų

⁴⁴Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 517.

⁴⁵Council directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts // Official Journal, L,1993, Nr. 95/29.

⁴⁶Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 121.

pardavėjas ar paslaugų teikėjas yra bet kuris fizinis ar juridinis asmuo, kuris sudarydamas sutartis su vartotojais veikia su savo verslu, prekyba ar profesija susijusiais tikslais, nesvarbu ar tai būtų privati ar viešoji nuosavybė. Tačiau visa apimtimi pritaikyti šią sąvoką vartojimo kreditus išduodantiems subjektams būtų ne tik neišsamus, bet ir klaidingas. Visų pirma, Vartojimo kredito įstatyme pateiktame kredito davėjo apibrėžime yra nurodoma, kad kitaip nei paskolos atveju, kreditą gali suteikti tik juridinis asmuo (2 str. 13 d.), kai priežiūros institucija (šiuo metu Lietuvos Bankas) įrašo jį į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą (22 str. 1 d.). Siekiant sukonkretinti vartojimo kredito davėjo sąvoką, pažymėtina, kad Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymo⁴⁷ 2 str. 24 d. nurodyta, kad vartotojams, kurie šiame įstatyme įvardinti kaip neprofesionalūs rinkos dalyviai, lėšų skolinimo paslaugą gali teikti tik licenciją turinčios kredito įstaigos: (i) komerciniai bankai, (ii) užsienio bankų atstovybės ir filialai, (iii) kredito unijos. Tačiau būtų klaidinga manyti, kad Lietuvoje, kaip ir Didžiojoje Britanijoje (Vartojimo kredito aktas numato, jog visų vartojimo kreditų davėjų veikla yra licencijuojama) visi vartojimo kredito davėjai iš priežiūros institucijos privalo gauti veiklos licenciją. Pagal Vartojimo kredito įstatymo nuostatas vartojimo kredito veikla gali užsiimti tie juridiniai asmenys, kurie yra įrašyti į viešąjį vartojimo kredito davėjų sąrašą, jei atitinka vartojimo kredito davėjui keliamus reikalavimus. Taigi skirtingai nei kitų finansinių paslaugų teikimo atvejais, vartojimo kredito išdavimas nėra licencijuojama veikla.

Grįžtant prie kreditavimo ir paskolos santykio atskyrimo, būtina nurodyti, kad paskolos sutarties objektu gali būti ir piniginės lėšos, ir rūšies požymiais apibūdinami daiktai⁴⁸. Nors teorijoje yra nurodoma, kad galima skirti dvi kredito formas: prekinę ir piniginę⁴⁹, praktikoje sudarant kreditavimo sutartis dažniausiai kredito gavėjui yra perduodamos tik piniginės lėšos. Galiausiai paskolos ir kreditavimo santykiai skiriasi ir savo juridine prigimtimi, nes pirmuoju atveju sutartis laikoma sudaryta nuo pinigų arba daiktų perdavimo momento (CK 6.870 straipsnio 2 dalis), todėl neįmanoma priversti paskolos davėją duoti paskolą, dėl ko ši sutartis laikytina realine ir vienašale. Siekiant, kad paskolos davėjas reikiamu momentu perduotų tinkamo dydžio paskolą, pagal CK XLIII skyriaus antrojo skirsnio nuostatas (CK 6.881 – 6.885 straipsniai), yra sudaroma kreditavimo sutartis, kuri savo juridine prigimtimi yra dvišalė ir konsensualinė⁵⁰. Vadovaujantis šių santykių prigimtiniais skirtumais, darytina išvada, kad Lietuvoje vartojimo kredito santykius

⁴⁷ Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas // *Valstybės Žinios*. 2002, Nr. 92-3891.

⁴⁸ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Ketvirtoji laida*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 522.

⁴⁹ Aleknevičienė V. *Finansai ir kreditas*. Vilnius: Enciklopedija, Valiulio Leidykla, 2005. P. 145.

⁵⁰ Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt. *Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Ketvirtoji laida*. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. P. 522.

reglamentuojančiuose teisės aktuose sąvoka „paskola“ vartojama netikslingai, nes kreditavimas ir paskola yra dvi skirtingos sutarčių rūšys.

Tęsiant mintį apie netikslingą sąvokų „kreditavimas“ ir „skolinimas“ vartojimą, verta pažymėti, kad E. Mihai⁵¹ yra nurodžiusi, jog valstybės narės nevertina kritiškai Europos Sąjungos teisės aktų, o jų nuostatas inkorporuoja į nacionalines teisės sistemas net be minimalių korekcijų, neatsižvelgiant į valstybių narių teisinį mentalitetą ir tuometines realijas⁵². Todėl šiuo atveju iš 2008 m. direktyvos perkėlęs identišką vartojimo sutarties sampratą į nacionalinius teisės dokumentus, Lietuvos įstatymų leidėjas netapo išimtimi kitų valstybių narių atžvilgiu.

Grįžtant prie vartojimo sutarties sampratos ypatumų nurodytina, kad šios sutarties dalykas – verslo ir namų ūkio prekių ir paslaugų mainai⁵³. Tačiau ne visos fiziniams asmenims teikiamos kredito paslaugos yra traktuojamos kaip vartojimo kreditas. Įstatymų leidėjas, pateikdamas Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. išimčių sąrašą, kurioms nėra taikomos šio santykio reglamentavimo taisyklės, susiaurino ir sukonkretino vartojimo kredito sutarčių dalyko apibrėžtį. Šio sąrašo nuostatas galima suskirstyti į kelias išimčių grupes.

a) Taikymo išimtys, susijusios su vartojimo kredito kaina:

- kredito sutartims, kurių bendra kredito suma yra didesnė nei 75 000 eurų (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 3 p.);
- esant situacijai, kai darbdavys, į kurio veiklą įeina ir tokia finansinė paslauga kaip kreditavimas, suteikia kreditą savo darbuotojams nereikalaujant pastarųjų mokėti palūkanas arba yra mokama tik nedidelė palūkanų normos dalis, o tokios paslaugos paprastai nėra siūlomos visuomenei (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 5 p.);
- kai teisės aktų nustatytais atvejais siekiant bendro intereso, ribotai visuomenės daliai taikant mažesnę palūkanų normą arba nuo palūkanų mokėjimo ją atleidžiant yra suteikiamas kreditas (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 10 p.);
- kai kredito sutartis yra užtikrinama įkeitimu, kaip vieninteliu kredito gavėjo atsakomybės ribojimu (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 9 p.);
- vartotojimo kredito santykiui skirtas reglamentavimas nėra taikomas ir sutartims, užtikrintoms hipoteka (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 1 p.);

b) Taikymo išimtys, susijusios su kredito paskirtimi:

⁵¹Rumunijos Vakarų Timisoara universiteto teisė fakulteto profesorė.

⁵²Mihai E. The formation of credit agreements for consumers // Juridical Current. 2011, Vol. 14 Issue 1. P. 130.

⁵³Didžiulis L., Sakalauskienė – Navickaitė I. Vartojimo sutarčių kvalifikavimo problemos // Justitia: teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2010, Nr. 2 (74). P. 87.

- jei kredito sutarties pagrindu gautos lėšos yra skiriamos įgyti ir išlaikyti nuosavybės teises į žemę arba į esamą ar projektuojamą statinį, išskyrus pastato renovaciją ar jo vertės padidinimą (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 2 p.);
- nuomos ir išperkamosios nuomos sutarčių atvejais, kai jose nėra numatyta pareiga įsigyti sutarties objektą (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 4 p.);
- kai su finansų maklerio įmonėmis arba kredito įstaigomis sudaromos kredito sutartys, kurių pagrindu vartotojas (investuotojas) gali įvykdyti sandorį, susijusį su finansinėmis priemonėmis, o kreditą suteikusi finansų maklerio įmonė ar kredito įstaiga dalyvauja tokia sandoryje (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 6 p.);

c) Taikymo išimtys, susijusios su sutarties sudarymo pagrindu:

- kai kredito sutartis sudaroma pagal teisme ar viešojo administravimo įstaigoje pasiektą susitarimą (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 7 p.);
- kredito sutartims, sudarytoms dėl nemokamai atidėto esamos skolos mokėjimo (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 8 p.);

d) Taikymo išimtys, susijusios su terminais:

- išimtis taikytina sąskaitos kreditavimo sutarčiai, kai joje numatoma, kad kreditas turi būti gražinamas per vieną mėnesį (Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. 11 p.).

Vadovaujantis pateiktuoju sutarčių, kurioms nėra taikomas Vartojimo kredito įstatymas, sąrašu galima daryti keletą išvadų. Visų pirma, pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų leidėjas, priimdamas šį įstatymą žengė svarbų žingsnį tobulesnės Lietuvos kreditų rinkos link. Nors pagal 2008 m. direktyvos 2 str. 2 d. c p. vartojimo kredito taisyklės nėra taikomos kredito sutartims, kurių suma yra mažesnė nei 200 eurų arba didesnė nei 75 000 eurų, Lietuvoje buvo atsisakyta žemutinės vartojimo kredito ribos ir į įstatymo taikymo apibrėžtį pateko vadinamieji „greitieji kreditai“. Atkreiptinas dėmesys, kad iki Vartojimo kredito įstatymo priėmimo galiojant senajai CK 6.886 str. redakcijai, vartojimo kredito sutarties nuostatos nebuvo taikomos kreditams, kurių suma buvo mažesnė nei 1000 litų⁵⁴, kas savaime kreditų davėjams suteikdavo galimybę piktnaudžiauti vartotojų teisių atžvilgiu. Antra, šių teisės normų kūrėjas pabrėžia, kad vartojimo kredito sutartis yra atlygintinio piniginio pobūdžio, nes Vartojimo kredito įstatymo 3 str. 2 d. ne vienašyk yra nurodoma, kad kredito atveju yra privaloma mokėti palūkanas, kurios taip pat negali būti taikomos mažesne nei rinkoje vyraujančia palūkanų norma. Trečia, vartojimo kredito rinka yra atskiriama nuo hipotekinių kreditų rinkos. Pažymėtina, kad Europos Bendrijų Komisija Žaliojoje knygoje dėl

⁵⁴ Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // *Valstybės žinios*, 2009, Nr. 74-2262;

hipotekinių kreditų yra nurodžiusi, jog šių kreditų rinkos yra vienos iš sudėtingiausių rinkų, kuriose dalyvauja vartotojai bei dėl hipotekinių skolų lygio ir sutartinių savybių gali tiesiogiai paveikti pinigų politikos vykdymą ir bendrą ekonominę veiklą⁵⁵, todėl šiai specifinės rūšies kredito formai vartojimo kreditui skirtos reguliavimo taisyklės netaikomos.

1.2.2. Susietojo vartojimo kredito sutartis

Kai vartojimo kredito santykių atveju yra vadovujamasi tikslinio pobūdžio principu, reikalaujančiu, kad kreditai būtų išduodami sutartyje apibrėžtam tikslui⁵⁶, yra sudarom taip vadinama susietojo vartojimo kredito sutartis. Ši atskira vartojimo kredito sutarties rūšis sudaroma dviejų teisinių santykiu pagrindu bei yra reglamentuojama atskirame Vartojimo kredito įstatymo straipsnyje, todėl manytina, kad išsamiai vartojimo kredito sutarties analizei yra būtinas ir šios sutarties aptarimas.

Kaip jau buvo minėta ankstesnėje šio skyriaus dalyje, susietojo vartojimo kredito sutarties pradininke yra Didžioji Britanija, o tokio tipo sutartys pirmą kartą buvo įtvirtintos 1974 m. Vartojimo kredito akte. Įvedant į vartojimo kredito institutą šią sutarties rūšį buvo sureglamentuoti santykiai, kada kredito pagalba vartotojai gali įsigyti prekes ar paslaugas iš kreditoriaus, kuris tuo pačiu metu yra ir šių prekių tiekėjas ar paslaugų teikėjas. Taip pat susietojo vartojimo kredito sutartimi buvo sureguliuotas santykis – „skolininkas – kreditorius – teikėjas“ (angl. *debtor – creditor – supplier agreements*), kai kreditorius konkrečių prekių ar paslaugų teikimui naudojami trečiosios šalies, t. y. prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo, paslaugomis. Vartojimo kredito įstatymo 2 str. 10 d. pateiktoje sutarties sampratoje *expressis verbis* nurodoma, jog susietojo vartojimo kredito sutarties atveju kredito paskirtis yra finansuoti konkrečių prekių tiekimą arba konkrečių paslaugų teikimą. Taigi susietojo vartojimo kredito sutarčių egzistavimui yra būtinas dvigubas teisinis santykis, apimantis: (i) vartojimo kredito sutartį, (ii) prekių tiekimo ar paslaugų teikimo sutartį.

Objektyviai vertinant, šios dvi sutartys sudaro vieną komercinį sandorį. Laikoma, kad yra vienas komercinis sandoris, kai prekių tiekėjas arba paslaugų teikėjas pats finansuoja vartotojui suteikiamą kreditą arba, jei jį finansuoja trečioji šalis, – jei vartojimo kredito davėjas naudojami prekių tiekėjo arba paslaugų teikėjo paslaugomis.

⁵⁵ Žalioji knyga – Hipotekiniai kreditai ES,

http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0327lt01.pdf. Prisijungimo laikas: 2012-10-17.

⁵⁶ Aleknevičienė V. Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, Valiulio Leidykla, 2005. P. 154.

Pažymėtina, kad iki 2011 m. balandžio 11 d. galiojusi CK 6.886 str. redakcija šį teisinį santykį įvardijo kaip pirkimą – pardavimą išsimokėtinai (išperkamoji nuoma), nurodant, jog daiktai, esantys sutarties dalyku, vartotojo nuosavybėn pereina per sutartyje nustatytą terminą sumokėjus daikto kainą, kredito palūkanas bei kitus nustatytus mokesčius.

Vartojimo kredito sutarčių praktikoje, kai kreditorius įsipareigoja įsigyti iš pardavėjo nuosavybėn vartojimo kredito gavėjo nurodytą turtą ir perduoti jį kredito gavėjui valdyti ir naudotis asmeninių, šeimos poreikių tenkinimui su sąlyga, kad vėliau daiktas pereis vartotojui nuosavybėn, dažnai yra sutapatinamos lizingo (finansinės nuomos) ir išperkamosios nuomos sutartys, dėl ko kyla sutarties kvalifikavimo bei sąvokų naudojimo problemos.

Išperkamoji nuoma yra įtvirtinta CK 6.503 str. 1 d., kur nurodoma, kad išperkamoji nuoma laikomi tokie santykiai, kai pasibaigus nuomos sutarties terminui arba iki šio termino pabaigos, išnuomotas daiktas pereina nuomininkui nuosavybės teise, jeigu nuomininkas sumoka visą sutartyje numatytą daikto kainą. Tačiau verta pastebėti, jog Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, formuodamas teismų praktiką, nurodo, kad:

„<...> fizinio asmens asmeniniais poreikiais sudaromos sutartys dėl daiktų įsigijimo, perimant daikto valdymą ir naudojimąsi, o už daiktą užmokant periodinėmis įmokomis, kvalifikuotinos išperkamoji nuoma (ar kita panašaus pobūdžio sutartimi, pavyzdžiui, pirkimu – pardavimu išsimokėtinai), kuriai, minėta, papildomai taikomos apsauginės vartojimo kredito nuostatos.“⁵⁷

Tuo tarpu Romos tarptautinės privatinės teisės unifikavimo instituto (UNIDROIT) 1988 m. gegužės 20 d. parengtos Otavos konvencijos „Dėl tarptautinio finansinio lizingo“⁵⁸ nuostatos, atkartojamos CK 6.567 str., nurodo, jog lizingo sutarties esmė yra ta, kad lizingo davėjas savo lėšomis nuosavybės teise įgyja daiktą, kurį dažniausiai iš anksto iš pardavėjo (ar gamintojo) pasirenka lizingo gavėjas, ir perduoda jį lizingo gavėjui valdyti ir naudotis verslo tikslais. Lizingo teisiniame santykiyje dalyvauja trys šalys ir tai nustato tam tikrų teisių, pareigų ir atsakomybės tarp subjektų paskirstymą, nes yra sudaromos dvi, teisiniu požiūriu nesusijusios sutartys: pirkimo – pardavimo sutartis tarp lizingo davėjo ir lizingo dalyko pardavėjo bei lizingo sutartis tarp lizingo davėjo ir lizingo gavėjo. Taigi įstatymų leidėjas minėtoje normoje įtvirtino taip vadinamą netiesioginį finansinį lizingą, dar vadinamą trišaliu lizingu⁵⁹.

⁵⁷ LAT CBS 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis civ. byloje R. D. v. UAB „Snoro lizingas“ (Nr. 3K-3-527/2012), kat. 42.3.; 42.8; 42.10; 42.11.1; 50.9; 63.3 (S).

⁵⁸ UNIDROIT Convention on International financial leasing, <http://www.unidroit.org/english/conventions/1988leasing/1988leasing-e.htm>. Prisijungimo laikas: 2013-04-01.

⁵⁹ Mizaras V. Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2003. Nr. 1-2. P.3.

Kaip matyti, trišalį susieto vartojimo kredito santykį išsamiau apibūdina lizingo sutarties samprata, tačiau paminėtina, kad „lizingo samprata sudaro pagrindą išvadai, kad lizingo sutarties šalimis gali būti tik verslininkai plačiąja prasme, t. y. pelno siekiantis juridinis asmuo (lizingo davėjas) ir kitas juridinis ar fizinis asmuo, prekę (paslaugą) įsigyjantis būtent verslo (profesiniams) poreikiams tenkinti“⁶⁰. Tuo tarpu išperkamosios nuomos santykio samprata geriau atspindi susieto vartojimo kredito sutartį, kai kreditorius, kaip pardavėjas arba paslaugos teikėjas, pats finansuoja vartojimo kreditą jo gavėjui.

Nepaisant to, kas vartojimo kredito santykyje yra prekių tiekėjas ar paslaugų teikėjas, t. y. ar pats kreditorius, ar trečioji šalis, praktikoje šis santykis išimtinai vadinamas išperkamąja nuoma (pirkimu – pardavimu išsimokėtinai, vartojimo kreditu). Tačiau lizingą (finansinę nuomą) reglamentuojančios CK normos gali būti taikomos pagal analogiją išperkamosios nuomos atveju⁶¹, juo labiau, kad vartojimo kredito praktikoje šie du teisiniai santykiai yra sutapatinami.

Analizuojant susieto vartojimo kredito sutartį, atkreiptinas dėmesys, jog siekiant užtikrinti vartotojų interesų apsaugą tais atvejais, kai nesąžiningais prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo veiksmais prekės ar paslaugos nėra pristatomos arba dėl kitų priežasčių neatitinka sulygtose sutarties normose užfiksuotų reikalavimų, tampa aktualus šio santykio subjektų, ypač kredito davėjo ir prekių ar paslaugų pardavėjo, atsakomybės klausimas. Svarbu nurodyti, kad 2008 m. direktyvos preambuleje⁶² įstatymų leidėjas, pasisakydamas apie visiško teisės normų suderinamumo valstybėse narėse būtinumą, pabrėžė, jog valstybės narės visgi gali savarankiškai priimti nacionalines nuostatas dėl prekių pardavėjo ar paslaugų teikėjo ir kreditoriaus solidariosios atsakomybės. Kaip nurodoma literatūroje⁶³, Europos Sąjungos šalyse vyrauja du atsakomybės modeliai, kurie yra taikomi susietojo vartojimo kredito sutarčių atvejais. Vienu atveju, kreditoriaus ir pardavėjo santykis yra grindžiamas solidariąja atsakomybe, kitu atveju, dėl prekių ar paslaugų kokybės ir kompleksškumo bei perdavimo terminų pažeidimų vartotojas turi teisę pareikšti visus reikalavimus tik pardavėjui, bet ne pardavėjui ir kreditoriui⁶⁴.

⁶⁰ LAT CBS 2011 m. spalio 18 d. nutartis civ. byloje *I. A. v. UAB „SEB lizingas“* (Nr. 3K-3-397/2011), kat. 43.2; 50.9; 50.10; 121.21 (S).

⁶¹ Katuoka, S., Kiškis M. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 165.

⁶² Directive 2008/48/EB of European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC // Official Journal, L, 2008, Nr. 133. Preamble 9 c.

⁶³ Iossa E., Palumbo G. Over – optimism and lender liability in the consumer credit market // Oxford Economic Papers. 2010, Volume 62, Issue 2. P. 374.

⁶⁴ *Ibid.*

E. Iossa⁶⁵ ir G. Palumbo⁶⁶ teigia, kad vartojimo kredito santykiai būtų daug efektyvesni bei naudingesni socialinei gerovei, jei šio tipo sutartys būtų grindžiamos kreditoriaus ir pardavėjo solidariosios atsakomybės buvimu. Šį teiginį autorės grindžia prielaida, kad vartotojai, sudarydami susietojo vartojimo kredito sutartis, nesuvokia arba nepakankamai įvertina riziką, susijusią su pirkimo – pardavimo sutartimi ir jos objektu. Prielaidai pagrįsti yra pateikiami du pagrindai. Visų pirma, pardavėjai ar teikėjai, vystydami savo verslą, dažnai pateikia tikrovės neatitinkančią informaciją apie siūlomas prekes ir paslaugas. Tokiu būdu yra daroma įtaka vartotojų pasirinkimui, kurie pasitikėdami klaidinančio turinio reklama, priima netikslią informaciją pagrįstus sprendimus. Antra, vadovaujantis psichologijos mokslo tyrinėjimais, nurodoma, kad asmenys sistemingai yra linkę nuvertinti nepageidaujamų įvykių galimybę, kas taip pat skatina klaidingą rizikos tikimybės suvokimą⁶⁷.

Analizuojant Lietuvoje sudaromas susietojo vartojimo kredito sutartis, pažymėtina, kad vienu atveju vartotojai sudaro vartojimo kredito sutartis dėl konkretaus daikto, kurį patys nurodo kreditoriui, kaip norimą įsigyti. Kitais atvejais vartojimo kredito davėjas savarankiškai pagal vartotojo poreikius parenka tiek konkretų daiktą, tiek ir pirkėją, iš kurio daiktas yra įsigijamas. Manytina, kad kaip tik šiuo atveju vadovaujantis analogija būtina taikyti lizingą reglamentuojančias nuostatas, kurios aiškiai nustato atsakomybės ribas tarp kredito davėjo (lizingo davėjo) ir trečiosios šalies (pardavėjo). Pavyzdžiui, finansinės nuomos (lizingo) atveju pažymėtina, kad lizingo davėjo (kreditoriaus) atsakomybė už lizingo sutarties dalyko trūkumus ir pardavėjo prievolių netinkamą vykdymą įstatyme nustatyta tik šiais atvejais: (i) kai dėl tokios kreditoriaus atsakomybės šalys susitaria sutartimi, (ii) vartotojas pasikloviė lizingo davėjo patyrimu ir žiniomis, (iii) lizingo davėjas darė įtaką vartotojui šiam renkantis pardavėją ir sutarties dalyką, (iv) pasirinkti pardavėją buvo lizingo davėjo pareiga (CK 6.567 str. 2 d., 6.571 str. 3 d., 6.573 str. 3 d.)⁶⁸. Tačiau pagal bendrą taisyklę lizingo gavėjas dėl lizingo dalyko pirkimo – pardavimo sutarties turi teisę visus reikalavimus pareikšti tiesiogiai pardavėjui (CK 6.573 str. 1 d.), dėl ko galima konstatuoti, kad Lietuvoje solidari kreditoriaus ir pardavėjo atsakomybė nėra taikoma. Atkreiptinas dėmesys, kad dvigubos atsakomybės nebuvimas esant tam tikroms faktinėms aplinkybėms gali būti net labai nepalankus vartotojui. Šiam teiginiui pagrįsti galima pateikti trumpą situaciją, kai vartotojas, sudarydamas vartojimo lizingo sutartį su lizingo davėju, į pastarąjį kreipiasi tik finansavimo

⁶⁵ Brunel universiteto Ekonomikos ir Finansų departamento atstovė bei Romos universiteto profesorė.

⁶⁶ Italijos Banko Tyrimų departamento atstovė.

⁶⁷ Iossa E., Palumbo G. Over – optimism and lender liability in the consumer credit market // Oxford Economic Papers. 2010, Volume 62, Issue 2. P. 376.

⁶⁸ LAT CBS 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje UAB „Swedbank lizingas“ v. V. K. (Nr. 3K-3-413/2012), kat. 50.10 (S)).

klausimu. Be to, vartotojas yra jau apsisprendęs dėl konkretaus pardavėjo perduodamo daikto įsigijimo. Po sudarytos pirkimo – pardavimo sutarties tarp lizingo davėjo ir pardavėjo, sutarties objektas perduodamas vartotojui, kuris po kurio laiko pastebėjęs daikto trūkumus, nori kreiptis į pardavėją dėl žalos atlyginimo. Tuo tarpu pardavėjas bankrutuoja, todėl vartotojas pasinaudoti bendra taisykle ir pareikšti reikalavimus dėl daikto trūkumų pardavėjui nebegali. Pabrėžtina, kad vartotojas dėl netinkamo pardavėjo ir (ar) įsigyjamo daikto pasirinkimo prisiima ir visą su tokiu pasirinkimu susijusią riziką. Dėl šios priežasties vartotojas, „o ne lizingo davėjas turi pareigą pasirūpinti apdairumo ir rūpestingumo kriterijais atitinkančiomis priemonėmis ir išsiaiškinti galimus daikto trūkumus, taip maksimaliai sumažindamas savo nuostolių riziką“⁶⁹. Atsižvelgiant į pateiktąją situaciją, tampa akivaizdu, kad vartotojams nepateikiant pakankamai informacijos apie subjektų atsakomybės specifiką bei vartotojui neturint žinių perkant tam tikrus daiktus ir nesugebant savarankiškai įvertinti su jais susijusių rizikų, pastarieji gali patekti į nepalankią situaciją, kai dėl tam tikrų priežasčių, pavyzdžiui, bankroto, nebegali reikalauti pardavėjo pašalinti perduoto daikto trūkumų, tačiau privalo vykdyti finansinius ir ilgalaikius įsipareigojimus lizingo davėjui. Pažymėtina, kad į vartotojų teisių apsaugos sistemą įtraukus garantiją, pagrįstą kreditoriaus ir pardavėjo solidariosios atsakomybės privalomumu sudarant susietojo vartojimo kredito sutartis, tikėtina, kad šios rūšies kreditai taptų brangesni. Taip pat dėl šios priežasties mažesnes pajamas gaunantiems vartotojams, norintiems realizuoti savo asmeninius ar šeimos, namų ūkių poreikius sudarant išperkamosios ar finansinės nuomos sutartis, susietojo vartojimo kredito sutartys taptų mažiau prieinamos. Galiausiai tokia situacija turėtų neigiamos įtakos kuriamai vieningai ir laisvai vartojimo kreditų rinkai.

Šio darbo autorės nuomone, Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas atsakomybės modelis susietojo vartojimo kredito sutarčių atveju yra optimalus. Neperkrautas sisteminėmis priemonėmis šis vartotojų teisių gynimo modelis pastaruosius skatina aktyviau domėtis savo teisėmis bei apdairiai ir rūpestingai prisiimti ilgalaikius finansinius įsipareigojimus. Be to, šio pobūdžio finansinės paslaugos vis dar išlieka prieinamos plačiam subjektų ratui, o įsigaliojus Vartojimo kredito įstatymui, kuris griežtai reglamentuoja būtinos informacijos pateikimą vartotojui, tikėtina, kad vartotojų rizikos vertinimo paklaida bus sumažinta iki minimumo.

⁶⁹ LAT CBS 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje *UAB „Swedbank lizingas“ v. V. K.* (Nr. 3K-3-413/2012), kat. 50.10 (S)).

II. BENDRŲJŲ VARTOTOJŲ TEISIŲ APSAUGOS PRINCIPŲ IR SPECIALIŲJŲ NORMŲ DERINIMAS VARTOJIMO KREDITO SANTYKIUOSE

Kaip jau buvo minėta praeitame skyriuje, vartojimo kredito davėjo pareiga tinkamai informuoti vartotoją apie siūlomą vartojimo kreditą bei pareiga į vartojimo kredito sutartis įtraukti tam tikras sutarties sąlygas yra reglamentuojamos 2008 m. direktyvos nuostatomis, kurių inkorporavimas į nacionalinės teisės aktus yra privalomas. Šiuo atveju pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų kūrėjas į naują Vartojimo kredito įstatymą pažodžiui perkėlė didžiąją vartojimo kredito reguliuojančių nuostatų dalį. Atsižvelgiant į tai, kad praktikoje pastebimi atvejai, kai vartojimo kredito davėjai tiek reklamuodami savo finansines paslaugas, tiek pateikdami vartojimo kredito sutartis vis dar geba pažeisti vartotojų teises, dėl ko nuolat patenka į priežiūros institucijos (Lietuvos banko) akiratį, kyla klausimas, ar dabartinio vartojimo kredito reglamentavimo pakanka tam, kad vartojimo kredito gavėjai būtų visapusiškai apsaugoti nuo galimos nesąžiningos kreditorių komercinės veiklos.

2.1. Išsamus vartotojų informavimas, kaip teisėtų ir teisingų kreditavimo santykių garantas

Dabartinis vartojimo kreditų sutarčių apsaugos mechanizmas yra pagrįstas privalomo vartotojų informavimo idėja. Vartojimo kredito įstatyme įtvirtinta pareiga kreditoriams per protingą terminą iki vartojimo kredito sutarties sudarymo, remiantis siūlomomis kredito sąlygomis ir atsižvelgiant į vartotojo nurodytus prioritetus, pateikti visą su vartojimo kreditu susijusią informaciją (5 str. 1 d.). Tokiu būdu įstatymų leidėjas tikėjosi, kad vartotojai, vadovaudamiesi išsamaus turinio informaciniais sąrašais, gebės palyginti skirtingus pasiūlymus ir įvertindami savo finansines galimybes priimti pagrįstą sprendimą dėl finansinių įsipareigojimų kreditoriams.

Tačiau svarbu pažymėti, kad teisinėje literatūroje vartojimo kreditas dažniausiai yra apibūdinamas kaip sudėtingas ir kompleksinis santykis⁷⁰. Taip pat vartotojų teisių apsaugos kontekste dažniausiai nurodoma, kad šio santykio specifika beveik visuomet būna sunkiai suprantama vartotojams. Atkreiptinas dėmesys, jog vartojimo kredito kaina – viena iš sunkiausiai suvokiamų vartojimo kredito sutarties sąlygų, tačiau taip pat ir viena svarbiausių sąlygų prisiimamų įsipareigojimų atžvilgiu. Vartojimo kredito kaina, kuri, beje, susideda iš kelių elementų, tokių kaip mokamos palūkanos, komisiniai mokesčiai ir kt., gali būti nuolat kintanti dėl palūkanų normos už suteiktą kreditą. Neretai ši vartojimo kredito sąlyga klaidina vartotojus ir dėl kredito davėjų siūlomų

⁷⁰Micklitz A., Stuyck, J. et al. Cases, Materials and Text on Consumer law. Portland: Hart, 2010. P. 756.

atsiskaitymo būdų, kai daliniams mokėjimo laikotarpiams yra skaičiuojamos išimtinai taikytinos fiksuotų konkrečių palūkanų procentinės dalys. Be to, daugeliu atveju vartojimo kredito kaina priklauso nuo prisiimamos rizikos, kurią galima nustatyti tik turint tam tikrą kvalifikaciją arba įgūdžius. Šioje vietoje verta pažymėti, kad tiriant vartojimo kredito rinkas yra pastebėta, jog dažniausiai lėšas už palūkanas skolinasi vartotojai, kurie priskiriami iki 35 metų amžiaus grupei. Į daugiausiai besiskolinančių subjektų apibrėžtį patenka ir tik ką susikūrusios jaunos šeimos, kurios vartojimo kreditų pagalba įsigyja didelės vertės turtą arba gautas lėšas išleidžia kasdieninei namų ūkio veiklai⁷¹. Todėl vartojimo kredito sutarčių sudarymui tampa aktualūs ir subjektyvūs vartotojų veiksniai, kurie dėl visapusiško vartotojų nepatyrimo kliudo įsigilinti į priimamo sprendimo sąlygas. Dėl šių priežasčių vartotojai yra linkę konsultuotis su kredito davėjais, kurie atsakydami vartotojams strategiškai gali modeliuoti siūlomų paslaugų teikimo sąlygas, kurios, kaip bus matyti vėliau, ne visuomet sutampa su vartotojų teisiniais lūkesčiais.

Atsižvelgiant į tai, kas buvo paminėta, tampa aktualus klausimas, kokia apimtimi esant vartojimo kredito santykiams turi būti taikomas „vidutinio vartotojo“ standartas. Pažymėtina, kad Europos Sąjungos Teisingumo Teismo praktikoje bendrąja prasme „vidutinio vartotojo“ sąvoka nukreipia į protingai gerai informuotą, protingai atidų ir apdairų vartotoją⁷². Lietuvos Aukščiausiasis Teismas aiškindamas šį terminą yra konstatavęs, kad:

„ <...> vidutinio vartotojo atidumo laipsnis konkrečiomis prekių ar paslaugų savybėmis gali būti skirtingas atsižvelgiant į tam tikras prekių ar paslaugų rūšis ar kategorijas, tačiau ekonominis vidutinio vartotojo elgesys paprastai siejamas su bendru įspūdžiu apie prekę ar paslaugą, jos savybes, kainą ir pan.“⁷³

Taigi bendrasis standartas yra diferencijuojamas pagal skirtingas situacijas, kurių pagrindinis normatyvas – santykio rizikos laipsnis. Vartojimo kredito sutarčių atvejais dėl specifinio šios sutarties turinio vartotojai yra daug labiau pažeidžiami, nes įsigyjant kreditavimo paslaugą klaidingas sprendimas dėl prisiimamų įsipareigojimų asmenims gali sukelti negrįžtamų finansinių pasekmių. Kaip nurodo ekonominės krypties biheviolistų tyrimai, vartotojai paprastai neturi

⁷¹ Ramsay I. Consumer Law and Policy: Text and Materials on Regulating Consumer Markets. Portland: Hart Pub., 2007. P. 521.

⁷² Europos Teisingumo teismo 1998 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Gut Springenheide and Tusky*, (Nr. C-210/96), http://eur-lex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61996J0210. Prisijungimo laikas: 2012-10-27.

Europos Teisingumo teismo 2000 m. sausio 13 d. sprendimas byloje *Estee Lauder* (Nr. C-220/98), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:61998J0220:EN:HTML>. Prisijungimo laikas: 2012-10-27.

⁷³ LAT CBS 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civ. byloje *V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B v. UAB „TEZ TOUR“* (Nr. 3K-3-201/2010), kat. 4.2.4.1; 44.2.4.2; 44.5.1; 54.1; 54.3.

pakankamo finansinio raštingumo lygio, kad galėtų priimti pagrįstą ir racionalų sprendimą sudaryti vartojimo kredito sutartį⁷⁴. Šis faktas buvo pažymėtas ir Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos 2011 – 2014 metų strategijoje, kurioje nurodoma, kad vartotojų gebėjimas disponuoti savo teisėmis ekonominių paslaugų srityje yra problemiškas⁷⁵. Todėl vadovaujantis nacionalinių teismų nuomone ir vidutinio vartotojo elgesį vartojimo kredito santykiuose susiejant su bendru įspūdžiu apie vartojimo kredito paslaugą, būtina pažymėti, kad didžioji vartotojų dalis neturi tam tikros srities ekspertui būdingų žinių, reikalingų pilna apimtimi suvokti vartojimo kredito santykio esmę (kainos apskaičiavimo, sutarties nutraukimo ir kitais atvejais) arba tam tikrų vartotinių sąvokų reikšmę bei šių veiksnių įtaką jų asmeniniams interesams.

Šiuo konkrečiu atveju vidutinio vartotojo atidumo laipsnis turėtų būti vertinamas žemesniais kriterijais nei kitais vartojimo atvejais, nes kreditavimo santykio metu „vidutinio vartotojo“ sampratoje protingai atidaus ir apdairaus vartotojo elementas yra silpnesnis. Dėl to natūraliai kyla būtinybė maksimalizuoti protingai gerai informuoto vartotojo elementą. Kokia informacija ir kaip ji turi būti išdėstyta, kad būtų įgyvendinti teisingi, vartotojo interesams neprieštaraujantys, vartojimo kredito santykiai, yra siekiama atsakyti analizuojant vartojimo kredito reklamai keliamus reikalavimus, vartotojų informavimo būtinumą ikisutartiniuose vartojimo kredito santykiuose bei vartojimo kredito sutarčių privalomasias sąlygas.

2.1.1. Vartojimo kredito reklama

Pirminė vartotojų interesų apsauga vartojimo kredito santykiuose siejama su reklama, kuriai tradiciškai keliami teisingumo, išsamumo ir pateikimo būdo kriterijai. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymo⁷⁶ (toliau – Reklamos įstatymas) 5 str. 4 d. nurodo, kad tais atvejais, kai reklamos pavidalu vartotojams yra pateikiamas komercinis pasiūlymas, būtina vadovautis Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo⁷⁷ (toliau – Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas) nuostatomis. Nurodoma, kad teikiant vartotojams komercinį pasiūlymą, dėl ekonominių interesų apsaugos, vartotojams privalo būti nurodyta ne tik komercinių subjektų rekvizitai bei siūlomo produkto, paslaugos rūšis, tačiau šiuo atveju reklamos esminės informacijos turinys turi apimti ir produkto charakteristiką (kainą, jos

⁷⁴Praspenning J., Mak, V. *Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law*. Netherlands: Tilburg Law School, 2012. P. 1.

⁷⁵Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 848 „Dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos 2011-2014 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 89-4274.

⁷⁶Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.

⁷⁷Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 64-1937.

apskaičiavimo, apmokėjimo būdus, kitas išlaidas ir t. t.). Konstatuotina, kad vartojimo kredito reklamai yra taikoma kelių teisės aktų nustatoma reglamentavimo sistema, nes šio tipo reklamos turinys be minėtųjų įstatymų yra reglamentuojamas ir Vartojimo kredito įstatymo normomis (5 str.). Taigi reklama, kaip vienas iš vartotojo ekonominių elgesį galinčių iškreipti veiksnių, turi atitikti tiek bendrus, tiek ir specialius kriterijus, galinčius lemti vartotojų pasirinkimą sudaryti vartojimo kredito sutartį.

Specialiose vartojimo kredito reklamai taikytinose normose nustatyti reikalavimai skirti tik dalykinei reklamai, kurioje be paslaugos pavadinimo ir kreditoriaus rekvizitų nurodžius palūkanų normą arba su vartojimo kreditu susijusias išlaidas, atsiranda pareiga nurodyti Vartojimo kredito įstatymo 4 str. 1 d. numatyto turinio standartinę informaciją. Taigi reklamoje, kuri susijusi su bet kokiomis išlaidomis, privalo būti aiškiai, glaustai ir pastebimai nurodyta standartinė informacija, apimanti: (i) fiksuotą, kintamąją vartojimo kredito palūkanų normą ir informaciją apie išlaidas, įtrauktas į bendrą vartojimo kredito kainą, (ii) bendrą vartojimo kredito sumą, (iii) bendrą vartojimo kredito kainos metinę normą ir kt.⁷⁸. Taigi šio tipo paslaugų reklamai yra keliami du reikalavimai. Visų pirma, keliami bendro pobūdžio glaustumo, aiškumo ir pastebimumo kriterijai bei standartinės informacijos pateikimo reikalavimas. Tinkamos vartojimo kredito reklamos pavyzdžiu galėtumėme laikyti tokio turinio informaciją: *skolinantis 1 000 Lt, sutartį sudarant 12 mėnesių, fiksuotoji metinė palūkanų norma – 22,86 proc., bendros vartojimo kredito kainos metinė norma – 50,67 proc., sandorio sudarymo mokestis – 100 Lt (taikoma kredito išmokėjimo dieną), bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma – 1 216 Lt, eilinė mėnesio įmoka – 93 Lt*⁷⁹.

Nepaisant aiškiai išdėstytų įstatymo reikalavimų iki šiol praktikoje pasitaikė nemažai atvejų, kai kredito davėjai, savaip interpretuodami įstatymo normas, viešomis informacijos priemonėmis paskleidė tokių komercinių pasiūlymų, kurie buvo prilyginami klaidinančiais reklamai. Kaip tokių pažeidimų pavyzdys gali būti nurodomas atvejis, kada Lietuvos Bankas skyrė išpėjimą ūkio subjektui dėl to, jog pastarasis reklamoje nurodė tik dalį su vartojimo kredito sutartimi susijusių išlaidų. Šiuo atveju pažeidėjas išvardindamas su kreditavimo paslauga susijusias išlaidas, nenurodė taikytinos palūkanų normos, kuri tiesiogiai daro įtaką bendrajai vartojimo kredito kainai⁸⁰. Taip pat pažymėtina, kad neretai kredito davėjai naudoja tokius rinkodaros modelius, dėl kurių turinio vidutinio standarto vartotojams tampa sudėtinga objektyviai įvertinti informaciją ir palyginti su

⁷⁸ Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.

⁷⁹ Finansinių paslaugų reklamos gairės, http://lb.lt/finansiniu_paslaugu_reklamos_gaires. Prisijungimo laikas: 2012-10-31.

⁸⁰ Išpėjo dėl vartojimo kredito reklamos, neatitinkančios įstatymų reikalavimų, http://www.lb.lt/ispejo_del_vartojimo_kredito_reklamos_neatitinkancios_istatymu_reikalavimu. Prisijungimo laikas: 2012-10-29.

kitais pasiūlymais. Ši teiginį vaizdžiai gali įrodyti UAB „Ūkio banko lizingas“ bei „BIGBANK“ AS filialo komercinės veiklos pavyzdžiai. Viešose informavimo priemonėse buvo nurodyta, kad šie subjektai komercinių pasiūlymų tipiniuose pavyzdžiuose paskelbdami akciją, kurios metu neva buvo taikoma 0 procentų fiksuota metinė palūkanų norma, nenurodė kitų su paslauga susijusių mokesčių. Kitose reklamose kredito davėjai nurodydami su vartojimo kredito sutartimi susijusius mokesčius naudodami žodį „nuo“ pateikė žemiausią galimą kainos ribą, kuri buvo pritaikoma ne visiems šią paslaugą įsigijusiems vartotojams⁸¹. Taigi, kaip galima pastebėti, iki šiol kredito davėjai apdairiai formuodavo savo paslaugų reklamas. Nurodant ne visą bendrą vartojimo kredito kainą lemiančią informaciją apie išlaidas, tokiu būdu vartotojams buvo sudarytos sąlygos neteisingai reklamos duomenų interpretacijai bei apribota vartotojų galimybė palyginti viešai pateikiamus komercinius pasiūlymus ir išsirinkti jiems tinkamiausią.

Atsižvelgdamas į tapačius ir panašius kredito davėjų piktnaudžiavimus reklama bei siekdamas patobulinti vartotojų teisių apsaugą reklamos srityje ir nustatyti sąžiningo verslo praktikos ir profesinio atidumo standartus kredito davėjams, Lietuvos Bankas patvirtino Finansinių paslaugų reklamos gaires⁸² (toliau – Reklamos gairės), įsigaliojusias nuo 2012 m. lapkričio 1 d. Šiuo poįstatyminiu teisės aktu Lietuvos Bankas sukonkretino Vartojimo kredito įstatymo keliamus reikalavimus reklamai ir pažymėjo, kad:

„<...> vartojimo kredito reklamoje nurodžius, kad vartojimo kreditas yra teikiamas nemokamai (pvz., vartojamos frazės „paskola nemokamai“, „paskola be palūkanų“, „paskola nieko nekainuoja“ ir pan.), tačiau reklamuojamas vartojimo kreditas yra susijęs su bet kokiomis nuo vartojimo kredito davėjo priklausančiomis išlaidomis vartotojui (pvz., kredito gavėjas privalo sumokėti administracinį, sutarties sudarymo mokesį ir pan.), ši vartojimo kredito reklama galėtų būti vertinama kaip pažeidžianti Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo nuostatas.“⁸³

Tuo pačiu buvo atkreiptas dėmesys, kad siūlant įsigyti kreditavimo paslaugą su 0 procentų fiksuotų metinių palūkanų norma, yra privaloma nurodyti kitas su paslauga susijusias išlaidas. Kitu atveju tokie pareiškimai turėtų būti kvalifikuojami kaip klaidinanti vartotojus reklama. Svarbu pažymėti, kad Lietuvos Bankas atsižvelgė ir į standartinio vartotojo požiūrį į pateikiamas reklamas, kada informacija yra vertinama tik bendrai, t. y. neatsižvelgiant į atskiras detales. Todėl buvo

⁸¹Gyventojus klaidina vartojimo kredito reklama,

<http://verslas.delfi.lt/business/gyventojus-klaidina-vartojimo-kreditu-reklama.d?id=59740047>. Prisijungimo laikas: 2012-10-29.

⁸²Finansinių paslaugų reklamos gairės, http://lb.lt/finansiniu_paslaugu_reklamos_gaires. Prisijungimo laikas: 2012-10-31.

⁸³*Ibid.*

nurodyta, kad pavyzdžiai, kuriuose išlaidos pateikiamos intervalais, kaip nuo 100 Lt iki 200 Lt, yra vengtini dėl didesnės suklaidinimo tikimybės.

Dar kartą įtvirtindamas vartojimo kredito davėjų pareigą reklamoje naudoti standartinio turinio informaciją, Lietuvos Bankas tuo pačiu nurodė kredito charakteristikos aktualumo svarbą. Kadangi finansinių paslaugų, o tarp jų ir kredito, kaina yra labai nepastovi ir dažnai keičiasi, stengiantis, kad vartojimo kredito reklamoje pateikta informacija kaip galima mažiau skirtųsi nuo vartojimo kredito sutarties metu pateikiamos informacijos, vartojimo kredito davėjams nurodytina pareiga reklamoje teikti prioritetą konkrečiau vartojimo kredito charakteristikoms prieš bendras kredito sąlygas rinkoje apskritai⁸⁴.

Vadovaujantis Reklamos gairėmis yra privalu derinti nelygiaverčių šalių, t. y. vartotojų ir finansinių paslaugų teikėjų, teises bei teisėtus interesus, todėl ūkio subjektams yra leidžiama įvertinus teiktinų paslaugų rizikingumą savarankiškai nuspręsti, kiek informacijos, susijusios su teiktinomis paslaugomis, jie pateiks reklamoje. Tokiu būdu yra numatyta pareiga ūkio subjektams reklamoje, kurioje yra pateikiama informacija apie galimą paslaugos naudą (dažniausiai investavimo atvejais), vartotojus proporcingai informuoti ir apie potencialią paslaugos riziką.

Pabrėžtina, jog lingvistiškai analizuojant Reklamos gairių nuostatas, tokia pareiga teikėjams numatyta tik teikiant informaciją, susijusią su ateityje galima nauda (pelnu). Tuo tarpu vartojimo kreditas suprantamas kaip atlygintinis sandoris, kurio metu tarp namų ūkių ir verslo subjektų vyksta prekių ar paslaugų mainai. Taigi vartojimo kredito santykį sunkiai galima susieti su galimu pelnu, todėl natūralu, kad perspėjimo apie galimą riziką reikalavimas nėra taikytinas vartojimo kredito reklamai. Tačiau manytina, kad apie vartojimo kredito rizikingumą turėtų būti nurodoma ir vartojimo kredito reklamoje. Tokios pirminės vartotojų apsaugos būtinybė gali būti grindžiama tuo, jog vartojimo kredito santykiuose naujuoju reglamentavimu yra siekiama suteikti visą informaciją vartotojams, kad šie patys galėtų ją įvertinę priimti pasiūlymo atitikimą jų poreikiams. Tačiau vartojimo kreditų vartotojai, kaip tikslinė grupė, pasižymi ypač mažu finansiniu raštingumu, dėl ko egzistuoja didesnė klaidos padarymo tikimybė priimant sprendimus dėl kredito.

Atsižvelgiant į tai, kad Reklamos gairės įsigaliojo tik nuo 2012 m. lapkričio 1 d., ir į tai, kad teisinga verslo praktika šioje srityje yra dar tik besiformuojantis veiksnys, manytina, kad kreditų rinkoje dar ilgą laiką bus disponuojama reklamomis, viena ar kita forma neatitinkančiomis joms keliamų reikalavimų. Be to, vis dar besikurianti įstatyminė bazė daro įtaką kreditorių profesinio

⁸⁴Finansinių paslaugų reklamos gairės, http://lb.lt/finansiniu_paslaugu_reklamos_gaires. Prisijungimo laikas: 2012-10-31.

atidumo nepakankamumui, dėl ko taip pat vartotojų teisių apsauga šioje vartojimo kredito santykio stadijoje kol kas nėra maksimaliai įgyvendinama.

2.1.2. Vartotojo informavimas prieš sudarant vartojimo kredito sutartį

Naujuoju vartojimo kredito reglamentavimu siekiama, jog vartotojai, įvertinę siūlomo vartojimo kredito sąlygas bei atsižvelgdami į savo poreikius, finansinę būklę, savarankiškai priimtą sprendimą sudaryti vartojimo kredito sutartį⁸⁵. Galima teigti, jog ikisutartinių santykių stadija yra esminė vartojimo kredito santykio dalis. Būtent nuo šiuo momentu kredito davėjui atskleistų vartotojo poreikių bei vartotojui siūlomų vartojimo kredito sąlygų priklauso, ar ateityje suderinus minėtų subjektų interesus bus realizuota vartojimo kredito sutartis. Taigi dar kartą paminėtina, jog tinkamas informavimas, t. y. visų privalomų duomenų atskleidimas, yra fundamentinis veiksnys vartojimo kredito santykiuose bei viena iš apskritai svarbiausių priemonių, skirtų stiprinti vartotojų teisių apsaugą finansinių paslaugų teikime⁸⁶.

Pagal Vartojimo kredito įstatymo nuostatas ikisutartinio santykio stadijoje kredito davėjui, kaip profesionaliajai santykio šaliai, be tinkamos reklamos pateikimo priskiriamos dar dvi pagrindinės pareigos. Visų pirma, kreditoriui kyla pareiga suteikti būtiną informaciją vartotojui prieš jam sudarant vartojimo kredito sutartį (5 str.). Antra, kreditorius prieš suteikiant kreditą privalo įvertinti vartotojo mokumą (8 str.).

Siekiant maksimaliai sureglamentuoti informacijos teikimą ikisutartinėje santykio stadijoje, Vartojimo kredito įstatymo nuostatos nurodo teikiamos informacijos turinį bei jos pateikimo taisykles. Vadovaujantis minėto įstatymo 5 str. 1 d., kredito davėjas per protingą terminą, pakankamą susipažinti su pateikiama informacija, iki vartojimo kredito sutarties sudarymo, remdamasis siūlomo vartojimo kredito sąlygomis bei atsižvelgdamas į vartotojo nurodytus prioritetus, pateikia įstatyme numatytą informaciją tam, kad vartotojas galėtų palyginti skirtingus pasiūlymus ir priimti pagrįstą sprendimą dėl vartojimo kredito sutarties sudarymo. Taigi visų pirma, vartotojas gauna tam tikrą laiko tarpą, per kurį atsiribodamas nuo kredito davėjo įtakos bei reklamų gali savarankiškai išstudijuoti vartojimo kredito pasiūlymą bei savo noru apsispręsti dėl galimybės tapti skolininku.

Atsižvelgdamas į pateikiamų duomenų įtaką vartotojo apsisprendimui, įstatymų leidėjas imperatyviai nurodė, jog informacija turi būti pateikta rašytine forma bei patvarioje laikmenoje.

⁸⁵Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.

⁸⁶Vartotojų teisių apsaugos ir finansinio raštingumo diagnostinė apžvalga. I dalis: Pagrindinės išvados ir rekomendacijos,

<http://www.vvtat.lt/index.php?3440785754>. Prisijungimo laikas: 2012-11-27.

Taip pat Vartojimo kredito įstatymo 5 str. 2 d. yra detalai nurodomas standartinės informacijos paketas, apimantis: (i) kredito rūšį, (ii) informaciją, susijusią su kreditoriumi, (iii) bendrą vartojimo kredito sumą bei jo išmokėjimo sąlygas, (iv) sutarties trukmę bei vartojimo kredito grąžinimo terminus, (v) prekes ir paslaugas, kai sudaroma susietojo kredito sutartis, (vi) informaciją apie vartojimo kredito palūkanų normą, (vii) bendrą vartotojo mokėjimo sumą, (viii) mokėjimo nevykdymo pasekmes, (ix) administravimo mokesčius bei kitą pagal įstatymą privalomą pateikti informaciją.

Manytina, kad būtent šioje santykio stadijoje, kuomet vartotojui suteikiama teisė pačiam įvertinti vartojimo kredito sąlygų atitikimą jo poreikiams bei tokio vertinimo pagrindu apsispręsti dėl kredito sutarties sudarymo, kyla didžiausia rizika, didinanti nepatenkintų kredito paslauga vartotojų skaičiaus augimą praktikoje. Šią prielaidą galima įrodyti keliais pagrindais. Pirma, neretai bendra vartojimo kredito kaina, kaip visų išlaidų, įskaitant palūkanas, komisinius mokesčius ir kt., kompleksas, yra priklausoma nuo objektyvių priežasčių ir greitai kinta, dėl ko ikisutartinė ir sutartinė kaina gali skirtis. Atsižvelgiant į tai, vartotojai dažniausiai yra skatinami kuo greičiau įvertinti jiems pateikiamą informaciją ir skubiai priimti atitinkamą sprendimą, kas didina „finansinės“ klaidos tikimybę. Antra, neturintys pakankamai patirties įsigyjant finansinio pobūdžio paslaugas vartotojai dažnai nesupranta pateiktos informacijos turinio ir dėl to nesugeba įvertinti rizikos prieš apsisprendžiant tapti skolininkais. Taigi vartotojų, besinaudojančių kreditavimo paslauga, tikslinė grupė gali būti laikytina viena iš pažeidžiamiausių grupių kredito įstaigų sukčiavimo atveju.

Būtina pažymėti, jog Valstybinėje vartotojų teisių apsaugos 2011 – 2014 metų strategijoje kaip vienas iš siektinų tikslų yra nurodyta būtinybė ugdyti vartotojų gebėjimus finansų srityje⁸⁷. Tai leidžia teigti, kad vartotojų naudojimas finansinėmis paslaugomis, tarp jų ir vartojimo kreditu, yra probleminė sritis Lietuvos finansinių paslaugų rinkoje. Be to, šiuolaikinėje konkurencingoje finansinių paslaugų rinkoje dėl tobulėjančių technologijų ir infrastruktūros atsiranda vis daugiau galimybių vartotojams parduoti naujus ir sudėtingus finansinius produktus⁸⁸. Tai suponuoja faktą, jog daugeliui tam tikrų žinių neturinčių vartotojų kreditai tampa greitai ir lengvai pasiekiami, o tuo tarpu vartotojų interesai dėl jų pačių finansinio neišprusimo gali būti lengvai pažeidžiami.

⁸⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 848 Dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos 2011-2014 metų strategijos patvirtinimo // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 89-4274.

⁸⁸ Vartotojų teisių apsaugos ir finansinio raštingumo diagnostinė apžvalga. I dalis: Pagrindinės išvados ir rekomendacijos,

<http://www.vvat.lt/index.php?3440785754>. Prisijungimo laikas: 2012-11-27.

Šiuo atveju finansinį neraštingumą vertinat kaip vieną iš vartotojų teisėms kylančios grėsmės veiksmų, yra svarbu aptarti finansinio raštingumo koncepciją. Atsižvelgiant į tai, paminėtina, jog teisinės literatūros šaltiniuose, kuriuose yra tyrinėjamos finansinių priemonių rinkos ir jose veikiančių subjektų elgesys, finansiniam raštingumui apibrėžti naudojami keli aiškinimo modeliai. Pirmiausia, finansinis vartotojų raštingumas gali būti siejamas su tam tikromis finansinėmis žiniomis ir kokybiškais sprendimais⁸⁹. Taigi bendriausia prasme, finansinis raštingumas apibūdinamas kaip gebėjimas suvokti finansines aplinkybes, lemiančias vartotojo padėtį, bei priimti atitinkamus sprendimus. Vis tik manytina, jog vartotojų finansinių gebėjimų koncepcija geriau atskleidžiama per specifinių žinių ir patirties sąveiką. Todėl kai kurie užsienio autoriai, tyrinėję vartotojų finansinį raštingumą, sutapatina šį reiškinį su tam tikru suvokimo laipsniu, kurio dėka vartotojai, suprasdami atitinkamas sąvokas, sugeba per sąlyginai trumpą laiko tarpą priimti tam tikrus sprendimus ir greitai prisitaikyti prie kintančių ekonominių sąlygų⁹⁰. Atsižvelgiant į mokslininkų pateikiamą finansinio raštingumo definiciją ir prieš tai nurodytas problemines vartotojų teisių apsaugos sritis (vartotojų finansinius gebėjimus) Lietuvoje, galima daryti išvadą, jog vartojimo kredito santykiuose vartotojų finansinis neraštingumas tampa ypač aktualus.

Taigi esant tokiai situacijai, kuomet potencialūs vartojimo kreditų gavėjai, būdami finansiškai neraštingais, gali pasikliaudami savo nuomone prisiimti ilgalaikius finansinius įsipareigojimus, konstatuotina, kad vien tinkamas informavimas negali užtikrinti vartotojų teisių apsaugos tiek, kad vartotojai būtų apsaugoti ir nuo savo pačių sprendimų padaromų klaidų.

Žinoma, galima teigti, kad dabartiniame vartojimo kredito reglamentavime įtvirtintas atsakingo kreditavimo principas užtikrina dvigubą vartotojų teisių apsaugą kreditavimo srityje. Nors vadovaujantis šiuo principu yra siekiama apsaugoti vartotojus nuo pernelyg didelių finansinių įsipareigojimų, tikrinant vartotojų kreditingumą yra atsižvelgiama tik į kredito gavėjo galimybes grąžinti vartojimo kreditą per numatytą laikotarpį. Vadovaujantis 2011 m. rugsėjo 1 d. Lietuvos banko valdybos nutarimu patvirtintais atsakingo skolinimo nuostatais, kredito davėjas pagal vartotojo pateiktą ir pagal prieinamą duomenų bazėse informaciją vertina vartotojo pajamų šaltinius, jų įvairovę, tvarumą. Taip pat yra atsižvelgiama į galimą pajamų kaitą ateityje bei su įsiskolinimais finansų įstaigoms susijusias vartotojo išlaidas⁹¹. Svarbus aspektas yra tai, jog remiantis atsakingo

⁸⁹Praspenning J., Mak, V. *Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law*. Netherlands: Tilburg Law School, 2012. P. 316.

⁹⁰Financial Literacy Explicated: The Case for a Clear Definition in an Increasingly Complex Economy, <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x/full>. Prisijungio laikas: 2012-10-31.

⁹¹Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimas Nr. 03-144 „Dėl atsakingojo skolinimo nuostatų“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 111 – 5262.

skolinimo nuostatais yra vertinamas tik vartotojo tinkamumas įvykdyti įsipareigojimus, bet nėra atsižvelgiama į tam tikromis sąlygomis pasižyminčio vartojimo kredito tinkamumą vartotojo poreikiams įgyvendinti. Kreditoriui nustačius esant tam tikras aplinkybes, pavyzdžiui, nepastovias vartotojo pajamas, vartojimo kredito santykis yra vertinamas konservatyviau, dažniausiai tai reiškia, jog yra nustatoma didesnė kredito kaina. Tokiu būdu kredito paslaugos tinkamumas vartotojui nėra kvestionuojamas, o vartotojui, esančiam prastesnėje finansinėje padėtyje, vis tik leidžiama pačiam vertinti riziką. Atsižvelgiant į tai, tampa abejotina, jog atsakingo skolinimosi pagalba yra ugdomi vartotojų skolinimosi įpročiai, tuo labiau jų finansinis raštingumas. Be to, vadovaujantis aktualiausia pirmos instancijos teismų praktika, galima teigti, kad vartotojų neatsiskaitymo atvejais kreditoriai, civilinėse bylose tapę ieškovais, nors ir patikrinę vartotojų mokumą įrodinėjant pastarųjų kaltę pasinaudoja būtent silpnosios vartojimo kredito santykio šalies finansiniu neraštingumu. Pažymėtina, kad teisminių ginčų metu kreditoriai nurodo, jog vartotojai patys turėję įvertinti savo galimybes prieš prisiimant kreditorinius įsipareigojimus⁹². Galiausiai tampa akivaizdu, jog nei kreditoriams nustatytos tinkamo informavimo, nei vartojimo kredito gavėjo mokumo patikrinimo pareigos neužtikrina efektyvaus vartotojų apsaugos sistemos funkcionavimo vartojimo kredito rinkoje.

Kaip prieš tai buvo paminėta, Vartojimo kredito įstatymas neužtikrina kreditorių pareigos įvertinti kreditavimo paslaugos tinkamumo konkrečiam vartotojui. Verta pažymėti, kad finansinių priemonių rinkoje vartotojų teisių apsaugai užtikrinti finansinių maklerių įmonėms, teikiančioms investicines paslaugas klientams (vartotojams), yra numatyta pareiga ne tik įvertinti kliento mokumą, tačiau ir rekomenduoti konkrečias investavimo paslaugas. Atsižvelgiant į tai, kad į finansinių paslaugų apibrėžtį patenka tiek kredito įstaigų teikiami vartojimo kreditai, tiek finansų maklerio įmonių teikiamos investicinės paslaugos, kurios abejais atvejais yra teikiamos neprofesionaliems klientams – vartotojams, yra verta apžvelgti investicinių paslaugų teikimą vartotojų teisių apsaugos aspektu.

Investavimo atveju yra svarbu tai, jog „viena iš pagrindinių neprofesionaliųjų investuotojų teisių grupių yra teisė reikalauti, kad finansų rinkų tarpininkas <...> suteiktų informaciją apie finansines priemones ir siūlomą investavimo strategiją, įskaitant konsultacijas ir įspėjimą apie riziką“⁹³. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymo⁹⁴ (toliau – Finansinių priemonių rinkų įstatymas) 22 str. pažymi, jog finansų maklerio įmonė prieš pradėdant teikti paslaugas, privalo

⁹²Panevėžio miesto apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis civ. byloje *AB bankas „Snoras“ v. V. J.* (2A-796-544/2011), kat. 20.3.10; 24.1;36.1; 42.1; 44.5.1; 63.3; 114.11; 121.18.

⁹³ Vanhara D. FMĮ pareigos neprofesionaliems investuotojams // *Investuok*. 2012 spalio, Nr.10 (56), p. 19.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // *Valstybės Žinios*. 2007, Nr. 17-627.

surinkti tam tikrą informaciją, susijusią su konkrečiu klientu, t. y.: (i) asmens žinias ir patirtį investavimo srityje, (ii) asmens finansinę padėtį apibūdinančius duomenis, (iii) tikslus, kurių klientas siekia naudodamasis investicinėmis paslaugomis. Šių paslaugų teikėjai tik po to, kai įvertina surinktą informaciją, rekomenduoja klientui konkrečias investicines paslaugas ir finansines priemones, kurios geriausiai atitiktų kliento nurodytus tikslus⁹⁵. Investavimo rekomendacija iš kitų investicinių paslaugų išskiriama kaip reikalaujanti aukščiausio kliento apsaugos lygio, o tokį jos išskirtinumą nulemia „esminė šią paslaugą charakterizuojanti savybė – finansų tarpininko galimybė vienaip ar kitaip paveikti kliento investicinį sprendimą“⁹⁶.

Taigi kaip matyti, investicinės paslaugos teikėjas yra įpareigotas (i) veikti sąžiningai, teisingai ir profesionaliai, (ii) aiškiai ir suprantamai suteikti klientams visą informaciją, reikalingą pagrįstam investiciniam sprendimui, (iii) surinkus informaciją apie klientą, teikti individualias rekomendacijas apie geriausiai kliento interesus atitinkančias investicines paslaugas⁹⁷.

Šis paslaugų teikimo būdas gali būti prilyginamas „skėčio“ efektui, nes apima pilną su paslaugos teikimu susijusių pareigų kompleksą, nuo informacijos rinkimo, atitinkamų žinių įvertinimo iki tinkamiausio varianto parinkimo vartotojo poreikiams realizuoti⁹⁸, taip įtvirtinant pareigą veikti geriausiomis klientui sąlygomis ir jo interesais.

Pažymėtina, kad kai kurios Europos Sąjungos valstybės narės, pavyzdžiui, Olandija, susidūrusios su tapačiomis problemomis vartotojų teisių apsaugos srityje, šiai dienai jau yra praplėtusios Europos Sąjungos numatytąjį reglamentavimą ir nustačiusios kreditoriams pareigą ne tik perspėti vartotojus dėl santykio rizikingumo, tačiau, jei reikia, ir atkalbėti nuo norimo sudaryti sandorio⁹⁹.

Paminėta, kad Lietuvos įstatymų leidėjas į nacionalinį vartojimo kreditų reglamentavimą perkėlė visas 2008 m. direktyvos absoliutaus suderinimo nuostatas, apimančias informavimą prieš sudarant vartojimo kredito sutartį. Tačiau atsižvelgiant į tai, kas buvo aptarta, galima teigti, jog aukštesnio lygio vartotojų teisių apsaugą sudarant vartojimo kredito sutartis galėtų užtikrinti kredito rizikos vertinimo naštos perkėlimas iš vartotojo į kredito davėjo pareigų apimtį. Profesionalioji santykio šalis – kreditorius, turėtų ne tik atskleisti visas vartojimo kredito sąlygas, tačiau, kaip ir

⁹⁵Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės Žinios. 2007, Nr. 17-627.

⁹⁶„Sąvokos „Investavimo rekomendacija“ turinio gairės“,

http://www.lb.lt/savokos_investavimo_rekomendacija_turinio_gaires. Prisijungimo laikas: 2013-03-07.

⁹⁷*Ibid.*

⁹⁸Mak V. The „Average Consumer“ of EU Law in Domestic Litigation: Examples from Consumer Credit and Investment Cases // Tilburg Law School Legal Studies Research Paper Series. 2012, No. 004/2012. P. 16.

⁹⁹ Dutch Supreme Court (HR) 5 June 2009, LJN: BH2815 (De Treek v. Dexia). Cituota Mak V. The „Average Consumer“ of EU Law in Domestic Litigation: Examples from Consumer Credit and Investment Cases // Tilburg Law School Legal Studies Research Paper Series. 2012, No. 004/2012. P. 16.

investicinių paslaugų teikimo atveju, pateikti šiai tikslinei vartotojų grupei priskirtino vidutinių gebėjimų asmeniui suprantamą rizikos vertinimą. Įvertinus vartotojų kreditingumą ir nustatius ne itin tinkamą vartotojo finansinę padėtį, pastariesiems neturėtų būti iš anksto nustatoma tik didesnė vartojimo kredito kaina, tačiau turėtų būti pateikiamas rizikos aprašymas, o egzistuojant tam tikroms aplinkybėms vartotojai galėtų būti atkalbami nuo finansinių įsipareigojimų pagal vartojimo kredito sutartį.

2.2. Su vartojimo kredito sutartimi susijęs informavimas

Prieš pradėdant vartojimo kredito sutarčių turinio analizę, verta dar kartą pažymėti, jog finansinės paslaugos apima sudėtingus produktus ir sandorius, kurie yra sunkiai suvokiami net ir protingam, gerai informuotam, atidžiam ir apdairiam vartotojui. Tačiau vis sparčiau augantis asmenų sąmoningumas, jog naudojimasis kreditu ir su juo susijusiais mokėjimo instrumentais, pavyzdžiui, kreditinėmis kortelėmis, suteikia galimybę pilna apimtimi būti aktyviais šiuolaikinės visuomenės nariais, juos skatina tapti finansinių paslaugų vartotojais¹⁰⁰. Būtina pažymėti ir tai, kad finansinės paslaugos yra itin palanki terpė tradiciniams vartotojų teisių pažeidimams, tokiems kaip nesąžiningos sutarčių sąlygos¹⁰¹. Dėl šios priežasties vartojimo kredito santykius reglamentuojantys teisės aktai detalčiai sureguliuo sutarčių turinį, nurodant, jog privaloma į jas įtraukti ne tik pagrindines kredito davėjo ir kredito gavėjo teises bei pareigas, bet ir sąlygas, apimančias: kredito sutarties sudarymo tvarką, mokėjimo tvarką, sutarties nevykdymo teises pasekmes, sutarties keitimo, nutraukimo tvarkas ir kt.

Tiek 2008 m. direktyvos, tiek ir Vartojimo kredito įstatymo nuostatomis yra siekiama ne tik suregulamentuoti vartojimo sutarčių sąlygas taip, jog vartotojams būtų lengva jas palyginti su kitomis vartojimo kredito sutartimis tarpusavyje, tačiau yra siekiama didinti sutarčių sąlygų skaidrumą. 2008 m. direktyvos preambulėje nurodoma, jog siekiant, kad vartotojas žinotų savo teises ir įsipareigojimus pagal kredito sutartį, joje turi būti aiškiai ir glaustai pateikta visa būtina informacija¹⁰².

Atsižvelgiant į tai, kad vartojimo kredito instituto fundamentas yra išsamus informavimas, vartotojams pateikiama informacija privalo būti ne tik išsami, kaip tai yra deklaruojama 2008 m. direktyvoje, bet ir aiški bei suprantama. Pažymėtina, kad būtent Nesąžiningų sąlygų direktyvos

¹⁰⁰Micklitz A., Stuyck, J. et al. Cases, Materials and Text on Consumer law. Portland: Hart, 2010. P. 756.

¹⁰¹Katuoka, S., Kiškis M. ir kt. Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006. P. 159.

¹⁰²Directive 2008/48/EB of European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC // Official Journal, L, 2008, Nr. 133. Preamble 31 c.

5 str., įtvirtindamas skaidrumo principą, nurodo, jog sutartyse, kur visos ar tam tikros vartotojui siūlomos sąlygos pateikiamos raštu, sutarties sąlygos visada turi būti pateikiamos aiškia ir suprantama kalba. Taigi į pagrindinių teisės aktų, reglamentuojančių vartojimo kredito santykius, sąrašą privaloma įtraukti ir Nesąžiningų sąlygų direktyvą.

Galiausiai, aiškių ir suprantamų sutarties sąlygų pateikimas vartotojams leidžia ne tik geriau suvokti savo teises ir pareigas, bet ir padidina galimybę priimti teisingą sprendimą dėl prisiimamų finansinių įsipareigojimų.

Ypatingai svarbu pažymėti, kad vartojimo kredito davėjas, prieš pateikdamas vartojimo kredito sutartis, įvertina kredito gavėjo nurodytus prioritetus, tokius kaip: kredito suteikimo data, pirmosios įmokos data, kredito grąžinimo data, sutarties terminas, kredito suma, įmokos dydis, įmokų skaičius bei kita. Tačiau vartojimo kredito sutartyse įtvirtintos sąlygos, kuriose nustatomos šalių pareigos, kredito suteikimo, pratęsimo, grąžinimo tvarkos, sutarties nevykdymo teisinės pasekmės, jos nutraukimo tvarka, teisė atsisakyti vartojimo kredito sutarties, teisė anksčiau nustatyto termino grąžinti kreditą ir kita¹⁰³, yra parengiamos pagal sąlygas, kurias bendram nevienkartiniam naudojimui iš anksto nustato kredito davėjas. CK 6.185 str. prasme būtent standartinės sutarčių sąlygos yra skirtos bendram nevienkartiniam jų naudojimui. Be to, vadovaujantis tuo pačiu straipsniu pažymėtina, kad esminę reikšmę nustatant, ar sąlyga yra standartinė, turi tai, jog tokia sąlyga yra parengiama vienos sutarties šalies, to nederinant su kita šalimi. Taigi atsižvelgiant į praktikoje kredito davėjų pateikiamus sutarčių pavyzdžius, galima teigti, jog vartojimo kredito sutartys yra standartinės, kurių tam tikros sąlygos nėra suderinamos su vartotojais.

CK 6.188 str. 4 d. yra numatyta, jog sąlygos, kurių parengimui negalėjo daryti įtakos vartotojai, ypač jeigu tokios sąlygos nustatytos iš anksto pardavėjo ar paslaugų teikėjo parengtoje standartinėje sutartyje, yra laikomos individualiai neaptartomis. Todėl tais atvejais, kuomet sutarties sąlygos, dėl kurių nebuvo atskirai derėtasi, pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai, gali būti pripažintos nesąžiningomis taikant sutarties turinio kontrolę, kuri yra esminė Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostata ir šerdis¹⁰⁴. Taigi dar kartą pabrėžtina, jog siekiant užtikrinti visapusišką vartotojų teisių apsaugą sudarant vartojimo kredito sutartis būtina vadovautis ir Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatomis, kurios yra inkorporuotos į CK 6.188 str.

Įdomu pastebėti, kad ne visų vartojimo sutarties turinio sąlygų sąžiningumas gali būti vertinamas. Nesąžiningų sąlygų direktyvos 4 str. 2 d. ir CK 6.188 str. 5 d. pažymi, jog sutarties

¹⁰³ Vartojimo kredito sutartis, http://www.pinigine.lt/res/pdf/UAB_Minibank_kredito_sutartis_v8.pdf. Prisijungimo laikas: 2013-02-10. Vartojimo kredito, <http://www.sblizingas.lt/article/view/150>. Prisijungimo laikas: 2013-02-10.

¹⁰⁴Bublienė D. Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009. P. 198.

dalyką apibūdinančios sąlygos, taip pat su parduotos prekės ar suteiktos paslaugos ir jų kainos atitikimu susijusios sąlygos neturi būti vertinamos nesąžiningumo požiūriu, jeigu jos išreikštos aiškiai ir suprantamai. Atsižvelgiant į tai, jog vartojimo kredito sutarties viena iš esminių sąlygų yra kaina, kurią kredito davėjas sumoka kredito teikėjui už suteiktas lėšas, gali atrodyti, jog sutarties sąlygos, susijusios su informacija apie bendrą kredito kainą, negali būti vertinamos nesąžiningumo požiūriu.

Išanalizavus Europos Teisingumo Teismo (toliau – ETT) praktiką, būtina pabrėžti, kad vis tik vartojimo kredito sutarčių sąlygų, kuriose nurodoma bendra kredito kaina, turinys gali būti tikrinamas vadovaujantis nesąžiningumo kriterijumi¹⁰⁵. ETT sprendime *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid* pažymėjo, kad:

„<...> iš pačios direktyvos 4 straipsnio 2 dalies formuluotės matyti, kad ši nuostata negali būti laikoma nustatančia direktyvos materialią taikymo sritį. Atvirkščiai, direktyvos 4 straipsnio 2 dalyje numatytų sąlygų, nors ir patenkančių į direktyvos reguliavimo sritį, sąžiningumas nėra vertinamas, tik jei kompetentingas nacionalinis teismas kiekvieną iš jų atskirai išnagrinėjęs nustato, kad pardavėjas ar tiekėjas jas suformulavo aiškiai ir suprantama kalba.“¹⁰⁶

Taigi CK 6.188 str. 5 d. įtvirtinta nuostata nėra nustatoma šio straipsnio taikymo sritis, o veikiau yra siekiama nustatyti sutarties sąlygų vertinimo apimtį, į kurią nepatenka tik aiškiai ir suprantama kalba pateiktos sutarties sąlygos.

Įvertinus ir tai, jog vartotojas yra mažiau palankioje padėtyje nei pardavėjas ar tiekėjas tiek galimybių derėtis, tiek informacijos suvokimo lygio atžvilgiu, o tai reiškia, jog vartotojas turi sutikti su pardavėjo ar tiekėjo iš anksto nustatytais sąlygomis, neturėdamas galimybės daryti įtakos jų turiniui¹⁰⁷, apibendrinant galima konstatuoti, kad teismams formaliai vadovaujantis CK 6.188 str. 5 d. nuostata ir nevertinat sąlygų, susijusių su pagrindinio sutarties dalyko apibrėžimu ir su kainos bei atlygio adekvatumu mainais suteiktoms paslaugoms ar prekėms, vartotojams būtų visiškai užkirstas kelias vadovautis šių sąlygų nesąžiningumu.

Iš viso to, kas buvo išdėstyta, matyti, kad vartojimo kredito davėjo pareiga suteikti vartotojui visą būtiną informaciją apie vartojimo kreditą nepasibaigia ikisutartinių santykių stadijoje.

¹⁰⁵Generalinės advokatės Trstenjak V. išvada, pateikta 2011 m. lapkričio 29 d. byloje *Jana Perenovičova, Vladislav Perenič v. S.O.S. Finan, spol. Sro* (bylos Nr. C-453/10), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CC0453:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.

¹⁰⁶Europos Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 3 d. sprendimas byloje *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid v. Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* (Nr. C-484/08), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0484:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.

¹⁰⁷*Ibid.*

Atsižvelgiant į tai, jog vartotojai neturi įtakos vartojimo kredito sutarčių rengimui, bendrieji (Nesąžiningų sąlygų direktyvos nuostatos, CK 6.188 str.) ir specialieji (Vartojimo kredito įstatymo nuostatos) reikalavimai įtvirtina ne tik išsamumo standarto taikymą, tačiau nurodo, jog vartotojų teisių apsaugai užtikrinti yra būtina informacija, apie sudaromą finansinę paslaugą, pateikti aiškiai ir suprantamai. Taigi sutarties sąlygos turi būti maksimaliai informatyvios, skaidrios bei sąžiningos vartotojų atžvilgiu.

2.2.1. Vartojimo kredito sutarties privalomasis turinys ir nesąžiningos turinio sąlygos

2008 m. direktyvos absoliutaus suderinimo nuostatos, kurios turėjo būti privalomai inkorporuotos į valstybių narių nacionalinės teisės aktus, apima ir tą informaciją, kuri turi būti pateikta vartojimo kredito sutartyse. Taigi Vartojimo kredito įstatymas, nustatantis, jog su vartotojais sudaroma sutartis privalo būti rašytinės formos, sureglamentavo ir detalizavo vartojimo kredito sutarties turinį, nurodant, kokias sutarties sąlygas privaloma įtraukti į sutarties tekstą.

Visų pirma pažymėtina, kad sisteminė Vartojimo kredito įstatymo nuostatų analizė leidžia teigti, jog Lietuvos įstatymų leidėjas įtvirtino kelias vartojimo kredito formas: (i) kreditas, suteikiantis fiksuotą lėšų kiekį, (ii) kreditas su galimybe pereikvoti sąskaitoje esančias lėšas. Taip pat nors *expressis verbis* nėra pažymima, kad kreditas gali būti riboto ir neriboto naudojimo, atsižvelgiant į tai, kad Vartojimo kredito įstatymo 2 str. 10 d. įtvirtina susieto vartojimo kredito sutarties definiciją, nurodančią, kad šios sutarties pagrindu kreditas suteikiamas konkrečiam sandoriui finansuoti, galima teigti, kad visgi įstatyme yra įtvirtintos riboto ir neriboto kredito formos. Tačiau nepaisant to, jog įstatymas numato keletą vartojimo kreditų formų, pagal Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d. 1 p. sutartyje privaloma nurodyti tik kredito rūšį, kas iš esmės reiškia, jog vartotojui turi būti rašytine forma nurodoma, kad jis sudaro ne bet kokį kreditavimo teisinį santykį, o būtent vartojimo.

Be to, pagal Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d., kurioje detalizuojamas sutarties turinys, visas sąlygas galima suskirstyti į tam tikras grupes:

a) Pagrindines vartojimo kredito ypatybes apibūdinančios sąlygos arba organizacinės sąlygos:

- bendra vartojimo kredito suma bei limitas arba suma, kurią galima naudoti, jei sutartis sudaroma dėl kredito su galimybe pereikvoti sąskaitos lėšas;
- vartojimo kredito sutarties trukmė ir vartojimo kredito grąžinimo terminas (kai sutarties trukmė ir grąžinimo terminas nesutampa);
- prekė ar paslauga, kurios įsigijimui suteikiamas kreditas ir jų kaina (kai sudaroma susieto vartojimo kredito sutartis);

- lėšų išmokėjimo sąlygos, pavyzdžiui, kad kredito suma išmokama grynais pinigais iš karto po sutarties pasirašymo ir visa;
- dalinių įmokų mokėjimų grafikas, nurodant įmokų dydį, skaičių, periodiškumą;
- pavėluotų įmokų mokėjimo atvejais mokamos netesybos ar palūkanos, apskaičiavimo tvarka;
- ginčų sprendimo ne teisme tvarka ir žalos atlyginimo tvarka;

b) Vartojimo kredito kainą apibūdinančios sąlygos:

- bendra vartotojo mokama suma;
- bendros vartojimo kredito kainos metinė norma (išreikšta procentais) bei jos apskaičiavimo prielaidos;
- vartojimo kredito palūkanų norma (fiksuota arba kintamoji) bei palūkanų normos taikymo sąlygos;
- komisiniai mokesčiai;
- su vartojimo kredito sutartimi susijusios išlaidos, pvz., sutarties sudarymo, administravimo, pakeitimo, nutraukimo mokesčiai;
- su vartojimo kredito sutartimi susijusių papildomų paslaugų išlaidos, pavyzdžiui, draudimo įmokos;
- konkrečių mokėjimo priemonių (pavyzdžiui, kredito kortelių) naudojimo išlaidų suma ir kt.;

c) Vartojimo kredito sutarties sąlygos, susijusios su sutarties pabaiga:

- vartojimo kredito gavėjo teisė atsisakyti vartojimo kredito sutarties bei su tuo susijusios kredito gavėjo pareigos;
- vartojimo kredito gavėjo teisė nutraukti sutartį ir jos įgyvendinimo tvarka;
- vartojimo kredito gavėjo teisė grąžinti vartojimo kreditą anksčiau nustatyto termino ir grąžinimo tvarka.

Išanalizavus Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos (toliau – VVTAT) nutarimus, kurie buvo priimti vadovaujantis Vartojimo kredito įstatymu, galima pagrįstai teigti, kad nepaisant to, jog vartojimo kredito sutarties turinys reglamentuojamas imperatyviomis įstatymo normomis, viena iš pagrindinių problemų, vartotojų teisių apsaugos atžvilgiu, išlieka nesąžininga vartojimo sutarčių turinio praktika.

Įdomu pažymėti, kad nesąžiningų vartojimo sutarčių sąlygų buvo nustatyta net ir tokių kredito įstaigų, kaip UAB „MEDICINOS BANKAS“, AB „Swedbank“, AB „SEB bankas“, „BIGBANK“ AS filialas ir kt., pateikiamose vartojimo kredito sutartyse.

Verta pastebėti, jog dažniausiai kredito davėjai, pažeisdami CK 6.188 str. 2 d. 5 p., nustato neproporcingai didelę vartotojo civilinę atsakomybę už sutarties nevykdymą ar netinkamą vykdymą. Pavyzdžiui, vienoje iš vartojimo kredito sutarčių kredito davėjas nurodė, kad:

„Jei Paskolos gavėjas pradelsia <...> Paskolos ir paskolos palūkanų grąžinimo termino apmokėjimą, Paskolos davėjas turi teisę nusiųsti priminimą paprastu arba registruotu laišku. Paskolos gavėjas už priminimą moka Paskolos davėjui 35,00 LTL dydžio netesybas. Netesybų sumokėjimas neatleidžia Paskolos gavėjo nuo įsipareigojimų vykdymo.“¹⁰⁸

Pagal šią sutarties sąlygą vartotojui nustatoma civilinė atsakomybė už sutartinių įsipareigojimų nevykdymą ar netinkamą vykdymą, t. y. jei vartotojas pavėluoja laiku grąžinti kreditą ir palūkanas, kredito davėjas įgyja teisę siųsti vartotojui priminimus, įkainotus konkrečia pinigų suma, kuri sutarties tekste įvardijama kaip netesybos. Šiuo atveju pažymėtina, kad vartojimo kredito santykiuose netesybų dydis yra ribojamas įstatymu. Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 8 d. imperatyviai yra įtvirtinama, jog pavėluotų įmokų mokėjimo atvejais kredito gavėjui taikomos netesybos negali būti didesnės kaip 0,05 procento pradelstos mokėti sumos už kiekvieną dieną. Būtina pabrėžti ir tai, kad įstatyme numatyto dydžio netesybos yra vienintelė sankcija už finansinių įsipareigojimų nevykdymą ir jokios kitos netesybos ar mokesčiai negali būti taikomi. Be to, dėl tokios sąlygos vartotojui yra taikoma dviguba civilinė atsakomybė. Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog CK 6.73 str. 1 d. ir 6.258 str. 2 d. nurodoma, kad jeigu nustatytos netesybos, kreditorius negali reikalauti iš skolininko kartu ir netesybų, ir realiai įvykdyti prievolę, išskyrus atvejus, kai skolininkas praleidžia prievolės įvykdymo terminą. Ši norma yra imperatyvi, todėl šalys negali susitarti dėl baudinių netesybų, tai yra, kad bus išieškomos ir netesybos, ir visi nuostoliai, neįskaitant į juos išieškotų netesybų¹⁰⁹.

Be to, vartojimo kredito sutartyse dažnai nustatomos sąlygos, įgalinančios kredito davėjus savo nuožiūra nutraukti sutartį. CK 6.188 str. 2 d. 6 p. įtvirtintas draudimas verslininkui vienašališkai nutraukti sutartį arba bet kada savo nuožiūra jos atsisakyti, kai tokia pati galimybė nėra suteikiam vartotojui. Praktikoje šio straipsnio pažeidimai įtvirtinami tokiose sutarčių sąlygose kaip:

„Kredito davėjas turi teisę vienašališkai, nesikreipiant į teismą, nutraukti Sutartį prieš terminą, taip pat kai paaiškėja, kad Kredito gavėjas pateikė klaidingą arba klaidinančią ar

¹⁰⁸Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. liepos 20 d. nutarimas Nr. Nr. 10-436 „Dėl UAB „SOHO GROUP“ bendrosios paskolos sutarties sąlygų“.

¹⁰⁹Mikėlėnas V. Lietuvos Respublikos CK komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003. P. 116.

neteisingą informaciją, kurios pagrindu Kredito davėjas priėmė sprendimą suteikti Kreditą <...>.“¹¹⁰

Visų pirma, vertinant pateiktą sutarties sąlygą, būtina pažymėti, jog vienašališko nutraukimo kredito davėjo iniciatyva pagrindą reglamentuoja *lex specialis* – Vartojimo kredito įstatymo 19 str.¹¹¹, į kurio apimtį nepatenka vartotojo pateikta klaidinanti ar neteisinga informacija, kuri lemia kredito išdavimo vartotojui faktą. Taigi į sutarties tekstą įtraukus sąlygą, suteikiančią kreditoriui teisę vienašališkai nutraukti sutartį ne dėl minėtame įstatyme nurodytų pagrindų, kredito davėjui vis tik tektų vadovautis bendraisiais sandorių negaliojimo pagrindais, įrodinėjant absoliutų arba santykinį sandorio negaliojimo pagrindą.

Kaip jau buvo minėta, vartojimo sutarčių sąlygos privalo būti aiškios ir suprantamos. Aiškumo elementas grindžiamas teisinio tikrumo reikalavimu, todėl sąlyga vartotojui turi būti nedviprasmiška, konkreti bei nurodanti pasekmes. Tuo tarpu suprantamumo elementas siejamas su suvokimu ir įpareigoja kreditorių sutarties sąlygas išdėstyti taip, kad jų prasmę galėtų suprasti vidutinis vartotojas. Taigi vienas iš vartojimo kredito sutarties sąlygų atitikties sąžiningumo kriterijams aspektų yra vertinimas, ar pateiktos sąlygos yra skaidrios, t. y. aiškios ir suprantamos vartotojui. Tačiau nepaisant keliamo skaidrumo reikalavimo, vartojimo kredito davėjai, dažnai pateikia tokias formuluotes, pagal kurias vartotojui, pirma, neįmanoma palyginti siūlomo kredito sąlygų su kitais galimais variantais, pateikiamais kreditų rinkoje, antra, sunku įvertinti prisiimamus finansinius įsipareigojimus. Kaip pavyzdį galima nurodyti UAB „SMS CREDIT.LT“ naudojamose standartinėse sutartyse įtraukiamą sąlygą, kuri pažymi, kad:

„Pasinaudojęs atsisakymo teise, Kredito gavėjas įsipareigoja ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų grąžinti Kredito davėjui visą kreditą, o taip pat sumokėti palūkanas, susikaupusias nuo dienos, kurią buvo išmokėtas vartojimo kreditas, iki vartojimo kredito grąžinimo dienos.“¹¹²

Vartojimo kredito gavėjo teisę atsisakyti vartojimo kredito reglamentuojanti norma VVTAT buvo įvertinta kaip neskaidri, nes minėtoje sąlygoje nėra aiškiai nurodyta, kada yra pradedamas skaičiuoti 30 kalendorinių dienų terminas dar negrąžinto kredito bei palūkanų sumokėjimui¹¹³. Tačiau pažymėtina, kad Vartojimo kredito įstatymo 15 str. 2 d. 2 p. aiškiai nurodoma, jog vartotojas kredito davėjui vartojimo kreditą ir palūkanas, susikaupusias nuo dienos,

¹¹⁰Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. Nr. 10-532 „Dėl BIGBANK AS filialo vartojimo kredito sutarties Nr. 1100161/96GK“.

¹¹¹*Ibid.*

¹¹²Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. Nr. 10-559 „Dėl UAB „SMS CREDIT.LT“ vartojimo kredito sutarties Nr. 1349001“.

¹¹³*Ibid.*

kurią buvo suteiktas kreditas, iki kredito grąžinimo dienos, turi grąžinti ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo pranešimo apie kredito atsisakymo dienos.

Atsižvelgiant į ribotą šio darbo apimtį ir į tai, kad vartotojų finansiniai įsipareigojimai tiesiogiai priklauso nuo bendros vartojimo kredito gavėjo mokamos sumos, toliau plačiau nagrinėjama tik su bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma susijusi sutarčių sąlygų problematika.

Visų pirma, nurodytina, jog bendrą vartojimo kredito gavėjo mokamą sumą sudaro: (i) kredito suma, kuria suteikiama galimybė naudotis pagal vartojimo kredito sutartį, (ii) bendra vartojimo kredito kainos suma.

Antra, vartojimo kredito sutarties esminė sąlyga – bendra vartojimo kredito kaina, susideda iš kelių elementų. Į bendros kainos sumą įeina palūkanos, įtvirtintos CK 6.37 str. 1 d. Kaip yra nurodęs Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, tai atlygis už susilaikymą nuo einamojo vartojimo ir riziką skolinant pinigus¹¹⁴. Taip pat į bendrą vartojimo kredito kainą yra įtraukiami mokesčiai, susiję su vartojimo sutarties: (i) sudarymu, (ii) administravimu, (iii) pakeitimu, (iv) nutraukimu, (v) vykdymu. Be to, gali būti įtraukiamos ir išlaidos dėl papildomų paslaugų, pavyzdžiui, draudimo. Tačiau labai svarbu pažymėti, kad įstatymų leidejas įtvirtino vartojimo kredito kainos požymius nuroydamas, kad kaina privalo būti protinga, pagrįsta, atitikti sąžiningos verslo praktikos reikalavimus ir nepažeisti kreditoriaus ir vartotojo interesų pusiausvyros. Jei bendros vartojimo kredito kainos metinė norma sutarties momentu yra didesnė kaip 200 procentų, turi būti vadovaujama prezumcija, kad kredito kaina neatitinka jai keliamų reikalavimų (Vartojimo kredito įstatymo 21 str.).

Šiame kontekste reikėtų pažymėti, kad Lietuvos banko Priežiūros tarnyba, patvirtindama Poziciją dėl Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo nuostatų, susijusių su vartojimo kredito gavėjo finansinių įsipareigojimų nevykdymu laiku, taikymo (toliau – Pozicija)¹¹⁵ nurodė, kad atlikus vartojimo kreditų davėjų ir jų tarpininkų patikrinimą, buvo nustatyta, jog kredito davėjų parengtose vartojimo kredito sutartyse ne visada tinkamai įgyvendinamos Vartojimo kredito įstatymo nuostatos¹¹⁶. Atkreiptinas dėmesys, kad netinkamai įgyvendinami reikalavimai apima

¹¹⁴LAT CBS 2000 m. gruodžio 11 d. nutartis civ. byloje AB „Lietuvos taupomasis bankas“ v. E. L. (Nr. 3K-3-1334/2000), kat. 43 (S)).

¹¹⁵Lietuvos banko Priežiūros tarnybos direktoriaus 2013 m. vasario 5 d. sprendimas Nr. 241-26 „Pozicija dėl Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo nuostatų, susijusių su vartojimo kredito gavėjo finansinių įsipareigojimų nevykdymu laiku, taikymo“.

http://www.lb.lt/pozicija_del_lietuvos_respublikos_vartojimo_kredito_istatymo_nuostatu_susijusiu_su_vartojimo_kredito_gavejo_finansiniu_isipareigojimu_nevykdymu_laiku_taikymo. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.

¹¹⁶*Ibid.*

būtent informaciją, susijusią su vartojimo kredito palūkanų norma, kuri yra vienas iš pagrindinių veiksnių, lemiančių bendrą vartojimo kredito kainą.

Pažymėtina, kad vartojimo kredito sutartyje turi būti aiškiai ir vartotojui suprantama kalba nurodyta, kad pagal Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d. 6 p. nustatytas palūkanas yra mokamas mokestis už naudojimąsi vartojimo kredito davėjo pinigais (mokėjimo arba pelno palūkanos). Tuo tarpu už piniginės prievolės įvykdymo termino praleidimą yra mokamos kompensuojamosios palūkanos¹¹⁷, kurias numato Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d. 11 p. Taigi palūkanos, kaip mokestis už kreditą, iš esmės skiriasi nuo kompensuojamųjų palūkanų, mokamų laiku nesumokėjus įmokų. Taip pat minėtoje Pozicijoje pabrėžiama, jog vartotojui svarbu nurodyti mokėjimo palūkanų ir pavėluotų įmokų mokėjimo atvejais mokamų netesybų ar kompensacinių palūkanų santykį. Tai reiškia, jog vartotojui būtina išaiškinti tai, jog vartojimo kredito gavėjui vėluojant mokėti įmokas pagal sutartį, kreditorius gali reikalauti ir mokėjimo palūkanų ir Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d. 11 p. numatytų netesybų ar kompensacinių palūkanų kartu¹¹⁸. Svarbu pabrėžti, kad tai nebus laikytina neproporcingai didele vartotojo atsakomybe, nes, kaip jau buvo pažymėta, mokėjimo palūkanų paskirtis – nustatyti mokestį už kreditą, o ne kompensuoti kreditoriaus nuostolius už prievolės neįvykdymą. Be to, tiek mokėjimo, tiek kompensacinių palūkanų išieškojimas kreditoriui, patyrusiam didesnius nuostolius nei netesybų suma, neužkerta kelio reikalauti kitų nuostolių, kuriuos kreditorius gali pagrįsti¹¹⁹.

Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 2 d. 4 p. ir 7 p. numato, jog vartojimo kredito sutartyse turi būti atskleista informacija, susijusi su bendra vartojimo kredito suma, vartojimo kredito lėšų išmokėjimo sąlygomis bei su bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma, bendros vartojimo kredito kainos metine norma. Tačiau praktikoje pasitaiko nemažai atvejų, kuomet vartojimo kredito davėjai pateikdami vartojimo kredito sutartis, nesilaiko minėtų įstatymo reikalavimų. Pavyzdžiui, 2012 m. rugpjūčio mėnesį Lietuvos banko Priežiūros tarnyba paskelbė, jog „BIGBANK“ AS filialas su vartotoju sudarytoje vartojimo kredito sutartyje aiškiai nenurodė bendros vartojimo kredito sumos ir bendros vartojimo kredito gavėjo mokamos sumos. Taip pat sudarytoje sutartyje nebuvo nurodyta, kokia kiekvienos įmokos dalis skiriama bendrai vartojimo kredito sumai gražinti ir visoms papildomoms išlaidoms padengti, dėl ko buvo pažeisti reikalavimai, keliami vartojimo kredito

¹¹⁷LAT 2013 m. sausio 8 d. Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje apžvalga Nr. AC-37-1, kat. 36; 36.1; 37.

¹¹⁸bPozicija dėl Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo nuostatų, susijusių su vartojimo kredito gavėjo finansinių įsipareigojimų nevykdymu laiku, taikymo, http://www.lb.lt/pozicija_del_lietuvos_respublikos_vartojimo_kredito_istatymo_nuostatu_susijusiu_su_vartojimo_kredito_gavejo_finansiniu_isipareigojimu_nevykdymu_laiku_taikymo. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.

¹¹⁹LAT 2013 m. sausio 8 d. Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje apžvalga Nr. AC-37-1, kat. 36; 36.1; 37.

sutarčiai. Atsižvelgusi į šiuos kredito davėjo pažeidimus Lietuvos banko Priežiūros tarnyba, taikydama sankciją kreditoriui, apsiribojo įpareigojimu nutraukti sutartį ir viešu paskelbimu apie kredito davėjo įstatymo nuostatų pažeidimą¹²⁰. Tuo tarpu už 1 083 sudarytas vartojimo kredito sutartis, kuriose buvo nurodyta netinkamai apskaičiuota bendra vartojimo kredito kainos metinė norma, Lietuvos banko Priežiūros tarnyba kredito davėjui UAB „Euro Providus“ skyrė 10 000 litų baudą¹²¹.

Nurodytina, jog vadovaujantis visoje Europos Sąjungoje taikomu vienodu apskaičiavimo būdu, siekiant užtikrinti kuo didesnę pasiūlymų skaidrumą ir palyginamumą, vartotojams turi būti nurodoma bendra vartojimo kredito kaina, išreikšta metiniu procentų dydžiu (toliau – kainos metinė norma)¹²².

Darant prielaidą, kad vartojimo kredito sutartis galios sutartą laikotarpį ir sutarties šalys vykdys savo įsipareigojimus nustatytais sąlygomis ir terminais, kainos metinė norma apskaičiuojama pagal matematinę formulę, prilyginant išmokamų vartojimo kredito sumų vertę visai bendros vartojimo kredito sumos gražinamųjų įmokų ir mokesčių ar kitų išlaidų mokėjimų vertei¹²³. Taigi skaičiuojant kainos metinę normą, nustatoma bendra vartojimo kredito kaina vartojimo kredito gavėjui, į kurią, kaip minėta, įskaičiuojamos visos išlaidos, išskyrus netesybas ar palūkanas už vartojimo kredito sutartyje nustatytų įsipareigojimų nevykdymą ir mokesčius už prekių ar paslaugų įsigijimą¹²⁴.

Nurodant kainos metinę normą vartojimo kredito reklamose, yra didinamas rinkos skaidrumas, nes leidžia vartotojui palyginti kreditų pasiūlą, tuo tarpu kainos metinės normos įtraukimas į vartojimo kredito sutartis leidžia vartotojui įvertinti savo įsipareigojimų apimtį, todėl ši informacija yra laikytina esmine.

ETT savo priimtame sprendime *Pohotovost s. r. o. vs. Iveta Korčovska* pabrėžė, jog kainos metinė norma yra esminę reikšmę turinti sąlyga, todėl jos nepaminėjimas sutartyje yra pakankamas pagrindas nacionaliniams teismams vertinti, ar kredito sutarties sąlyga dėl jos kainos, kurioje

¹²⁰„BIGBANK“ AS filialas buvo įpareigotas nutraukti neteisėtus veiksmus sudarant vartojimo kredito sutartis, http://www.lb.lt/bigbank_as_filialas_ipareigotas_nutraukti_neteisetus_veiksmus_sudarant_vartojimo_kredito_sutartis_1. Prisijungimo laikas: 2013-02-25.

¹²¹UAB „Euro Providus“ skirta 10 tūkst. Lt bauda, http://www.lb.lt/uab_euro_providus_skirta_10_tukst_lt_bauda_1. Prisijungimo laikas: 2013-02-25.

¹²²Directive of the European Parliament and the Council 2008/48/EC of the of 23 April 2008 on credit agreements for consumer and repealing Directive 87/ 102/EEC // Official Journal, L, 12008, Nr. 133.Preamble 19 c.

¹²³Lietuvos banko 2012 m. lapkričio 29 d. nutarimas Nr. 03-245 „Dėl Bendros vartojimo kredito kainos metinės normos skaičiavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2012, Nr. 140 – 7230.

¹²⁴*Ibid*, 3 str.

nenurodyta informacija apie kainos metinę normą, yra suformuluota aiškiai ir suprantamai¹²⁵. Be to, tais atvejais, kai sutartyje nėra nurodomi visi elementai, kurie sudaro bendrą vartojimo kredito kainą, o metinė kainos norma dėl to apskaičiuojama mažesnė nei iš tikrųjų yra taikoma, vartotojas taip pat yra klaidinamas dėl esminės sutarties sąlygos – kainos.

Šiuo atveju verta nurodyti, kad kredito davėjo bet kuris atliekamas veiksmas, neveikimas, pareiškimas, komercinis pranešimas, apimantis reklamą ar prekybą, bei kitas verslininko elgesys, tiesiogiai susijęs su vartojimo skatinimu, turi būti suprantami kaip komercinė veikla¹²⁶. Todėl iki vartojimo kredito sutarties sudarymo, šios sutarties sudarymo metu ir ją sudarius, ginant vartotojų ekonominius interesus, yra taikomos Nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymo nuostatos. Pagal minėtą įstatymą komercinė veikla laikoma klaidinanti, jei vartotojui yra pateikiama apgaulinga informacija arba informacija, kuri nors faktiškai yra tiksli, tačiau dėl tam tikrų elementų apgauna arba gali apgauti vidutinį vartotoją (5 str.). Vienas tokių klaidinančių elementų yra kaina arba metodas, kuriuo vadovaujantis ji apskaičiuojama. Taigi kreditoriaus veiksmais, kuriais vartojimo kredito sutartyje nurodomi ne visi mokesčiai, dėl ko yra iškreipiamas kainos metinės normos dydis, vertinami kaip nesąžininga komercinė veikla, nes vartotojai gali būti skatinami priimti tokį sprendimą dėl sandorio, kurio kitomis sąlygomis nebūtų sudarę.

Tačiau verta atkreipti dėmesį į tai, jog komercinės veiklos nesąžiningo pobūdžio nustatymas yra tik vienas iš elementų, kuriuo gali vadovautis nacionaliniai teismai, kuomet vertina sutarties sąlygas pagal CK 6.188 str. Taigi vadovaujantis vien komercinės veiklos nesąžiningumu, negalima automatiškai nustatyti ginčijamų sąlygų nesąžiningą pobūdį. Šiuo atveju būtina atsižvelgti į sutartyje numatytų prekių ar paslaugų prigimtį bei visas sutarties sudarymo metu buvusias ir jos sudarymui turėjusias įtakos aplinkybes¹²⁷.

¹²⁵ Europos Teisingumo teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis byloje *Pohotovost' s. r. o. v. Iveta Korčková* (Nr. C-76/10),

<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lng1=lt,sv&lang=&lng2=bg,cs,da,de,el,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=534976:cs>. Prisijungimo laikas: 2013-02-26.

¹²⁶ Europos Teisingumo teismo 2010 m. sausio 14 d. nutartis byloje *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV v. Plus Warenhandels-gesellschaft mbH* (Nr. C-76/10),

<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62008CJ0304:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2013-02-28.

¹²⁷ Europos Teisingumo teismo 2012 m. kovo 15 d. sprendimas byloje *Perenič v. S.O.S. Finan, spol. Sro* (bylos Nr. C-453/10),

<http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lang=lt&ihmlang=lt&lng1=lt,sv&lng2=bg,cs,da,de,el,en,es,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=649866:cs>. Prisijungimo laikas: 2013-03-01.

Šiame kontekste įdomu pastebėti, jog S. I. Becher¹²⁸ ir E. Unger – Aviram¹²⁹, vadovaujantis atlikto tyrimo¹³⁰ rezultatais, teigia, kad vartotojams pateikus ne vienkartiniam naudojimui parengtas sutartis, kurių sudarymui vartotojai neturi įtakos arba turi tik labai mažą galimybę keisti tam tikras sąlygas, pastarieji sudaro sutartis jų net neskaitydami¹³¹. Pastebėtina, kad dažniausiai standartinės sutartys būna perskaitytos tik po sudarymo fakto. Minėti mokslininkai išskyrė dvi pagrindines priežastis, dėl kurių vartotojai yra linkę po sutarties sudarymo atidžiai perskaityti tai, ką yra pasirašę. Visų pirma, vartotojai susipažįsta su prisiimtomis pareigomis, nes nori jas įgyvendinti laiku. Antra, vartotojai dėl įvairių priežasčių ima domėtis sutarties pakeitimo sąlygomis¹³².

Todėl Lietuvos vartojimo kreditų teisiniame reglamentavime, kaip ir investavimo teisiniuose santykiuose, būtina numatyti kreditų davėjams pareigą, teikiant vartotojams kreditavimo paslaugą, tuo pačiu įvertinti vartotojo finansines žinias, finansinę padėtį ir tikslus, kuriems įgyvendinti yra siekiamas gauti kreditas. Surinkus privalomą informaciją apie vartotoją, pastarajam būtų pateikiamos individualios konsultacijos ir įspėjimai apie riziką. Privalomai teikiamos rekomendacijos sudarytų pagrindą vartotojų sprendimams dėl prisiimamų įsipareigojimų. Taigi rekomendacijos teikimui tapus kreditavimo paslaugos sudedamąja dalimi, analogiškai kaip ir investavimo atveju, rekomendacijos turėtų būti pateikiamos aiškiai ir tiksliai, dėl ko turėtų būti rengiamos pagal aukštus atsargumo standartus, kad nebūtų suklaidinami rinkos dalyviai (vartotojai).

Manytina, kad kreditoriams rekomenduojant vartojimo kredito sąlygas, pavyzdžiui, nurodant, kokia kredito suma, įsipareigojimų terminai, mokamų įmokų dydžiai ar vartojimo kredito forma yra tinkamiausia tenkinant konkrečius vartotojo interesus, vartojimo kredito sutarčių turinys būtų atitinkamai derinamas prie rekomendacijų. Tai reikštų, jog kredito davėjai privalėtų maksimaliai tiksliai vartojimo kredito sutartyse įtvirtinti tas nuostatas, kurias patys rekomenduoję.

Pažymėtina, kad Finansinių priemonių rinkų įstatymo 24 str. įtvirtinama, jog klientų, kurie teikia pavedimus dėl biržoje prekiaujamų finansinių priemonių pirkimo ar pardavimo, pavedimus finansų maklerio įmonės (toliau – FMI) privalo vykdyti geriausiomis klientui sąlygomis. Žinoma, ši

¹²⁸ Izraelio Haifa universiteto profesorius, Jeilio universiteto doktorantas. Specializacija – vartotojų apsaugos ir sutarčių teisė.

¹²⁹ Izraelio Sapir koledžo profesorius – asistentas.

¹³⁰ Profesoriai S. I. Becher ir E. Unger – Aviram, siekdami iširti vartotojų elgesį sudarant standartinės vartojimo sutartis, 147 studentams įteikė klausimynus. Šiuose klausimynuose buvo modeliuojamos skirtingos situacijos, kurių metu studentai, kaip atitinkamų paslaugų vartotojai, privalėjo atsakyti, kaip elgtųsi vienu ar kitu atveju. Klausimynai apėmė situacijas: a) kai sudaromos vartojimo sutartys dėl automobilio nuomos, b) kai sudaromos sutartys dėl sąskaitos atidarymo banke, c) kai sudaromos sutartys dėl valymo paslaugų, d) kai sudaromos sutartys dėl mažamečių narystės auklėjimo įstaigoje.

¹³¹ Becher Sh. I., Unger-Aviram E. The law of standard form contracts: Misguided intuitions and suggestions for reconstruction // DePaul Business & Commercial Law Journal. 2010, 199. P. 201.

¹³² *Ibid.*, P. 206.

pareiga apima gan platų FMĮ pareigų sąrašą, nes pavedimai turi būti vykdomi atsižvelgiant į finansinių priemonių kainą, pavedimų vykdymo išlaidas, greitį ir kitas aplinkybes. Tačiau kreditavimo santykiuose ši pareiga galėtų būti transformuojama. Susiaurinant iki bendriausios prasmės, minėtina pareiga turėtų reikšti, kad kreditoriaus veiksmai būtų atliekami taip, jog kredito kaina būtų palankiausia vartotojui.

Pavyzdžiui, bendrai kredito sumai esant didelei, greičiausiai svarbiausias veiksnys vartotojui yra kredito kainą sudarantys veiksniai, kaip mokėjimo palūkanos, todėl yra svarbu, kiek laiko ir kokio dydžio bus mokamos įmokos. Tuo tarpu vartotojui norint pasinaudoti nedidelės sumos kreditu, taip vadinamu greituoju kreditu, aktualesnės yra paslaugos vykdymo išlaidos. Todėl inkorporuojant veikimo geriausiomis klientui sąlygomis pareigą, Vartojimo kredito įstatymu turėtų būti uždraudžiama siūlyti naudą, tiesiogiai nesusijusią su kredito paslauga, pvz., „nemokama“ pica ar premija už draugų įtraukimą¹³³. Atitinkamai egzistuojant aptariamai pareigai, kredito davėjai privalėtų itin kruopščiai ir nedviprasmiškai parengti tas vartojimo kredito sutarčių sąlygas, kurias reglamentuoja kaina, siekiant jog pastarosios apimtų tik privalomus kainos elementus.

Be to, siekiant aukščiausio vartotojų apsaugos lygio, vartojimo kreditų davėjams netinkamai įgyvendinat minėtinas pareigas, turėtų būti numatomos dvejopo pobūdžio pasekmės.

Visų pirma, kreditoriams grėstų Lietuvos banko, vykdančio vartojimo kreditų davėjų ir tarpininkų veiklos priežiūros funkcijas, paskirta poveikio priemonė (bauda, viešas paskelbimas ir kt.). Antra, kreditavimo veiklą reguliuojančiuose įstatymuose turėtų būti numatyta, kad vartotojams nepateikus būtinos informacijos arba, jei rekomendacijose pateikiama informacija nesutampa su vartojimo kredito sutartyse numatytais teisėmis ir pareigomis, o dėl to vartotojai patirtų nuostolių, vartojimo kredito davėjams kiltų pareiga šiuos nuostolius atlyginti.

Apibendrinat galima teigti, jog vartojimo kredito davėjai, nors ir įtraukia į sutartis įstatymo numatytas privalomąsias turinio sąlygas, neretai pateikia sutarties sąlygas, neatitinkančias tiek bendrųjų reikalavimų, keliamų vartojimo sutartims, tiek ir specialiųjų, kuriuos reglamentuoja Vartojimo kredito įstatymas. Taip pat kreditoriams vykdant komercinę veiklą, sutartyse ne visuomet pateikiam visa informacija, kurią įvertinęs vartotojas galėtų priimti tinkamiausią sprendimą. Būtina įvertinti tai, jog kredito davėjai yra suinteresuoti, kad kuo daugiau vartotojų pasinaudotų jų teikiamomis paslaugomis, todėl kreditoriai yra linkę nutylėti arba išvis neatskleisti informacijos apie tam tikras kredito sąlygas (mokesčius, vartotojo atsakomybės aspektus ir kt.). Be to, vartotojų teisių

¹³³Lietuvos bankas ateina gelbėti greitųjų kreditų rinkos, <http://vz.lt/article/2012/11/12/lietuvos-bankas-ateina-gelbeti-greituju-kreditu-rinkos>. Prisijungimo laikas: 2013-03-03.

apsaugos atžvilgiu problema kyla ir dėl to, jog neturintys atitinkamo finansinio raštingumo lygio vartotojai linkę susipažinti su sutarčių sąlygomis tik po to, kai prisiima įsipareigojimus.

Į vartojimo kredito institutą perkėlus tokias pareigas, kaip aiškių ir tikslių rekomendacijų teikimas vartotojams ir veikimas geriausiomis vartotojui sąlygomis, įpareigotų kredito davėjus sudaryti vartojimo kredito sutartis, kurių sąlygos turėtų maksimaliai atitikti pačių kreditorių pateiktas konsultacijas, dėl ko nesąžiningų sutarties sąlygų turinio problema galėtų būti, jei ne išvis pašalinta, tai bent maksimaliai sumažinta.

III. FINANSINIŲ ĮSIPAREIGOJIMŲ NEVYKDYMAS IR VARTOJIMO KREDITO SANTYKIŲ PABAIGA

Išanalizavus vartotojų teisių apsaugos aspektus ikisutartiniuose santykiuose, kuomet svarbiausia yra tinkamai ir išsamiai informuoti vartotojus, taip pat ištyrus privalomąjį vartojimo kredito sutarčių turinį bei įvertinus nesąžiningų sąlygų problemą vartojimo kredito sutarties atžvilgiu, šio darbo temos išbaigtumui yra būtina išanalizuoti dar kelis momentus, susijusius su vartojimo kreditu. Visų pirma, nepalankios finansinės pasekmės vartotojams gali kilti ir dėl jų pačių netinkamo arba visiško įsipareigojimų nevykdymo. Nors vartojimo kredito davėjams yra nustatomas platus pareigų sąrašas, ši apsauga „nedaro išimčių iš vieno svarbiausių privatinės teisės principų – *pacta sunt servanda*“¹³⁴. Šiuo atveju tai bendriausia prasme reikštų, jog vartotojai, siekdami išvengti laisva valia prisiimtų finansinių įsipareigojimų, negali naudotis jiems suteiktomis vartotojų apsaugos priemonėmis¹³⁵. Todėl yra svarbu įvertinti dominuojančios teisinio santykio šalies – vartojimo kredito davėjo, teisių apimtį, nutraukiant vartojimo kredito santykius su vartotoju bei reikalaujant žalos atlyginimo. Antra, Vartojimo kredito įstatymas, kitaip nei prieš jo įsigaliojimą vartojimo kreditą reglamentavusios CK nuostatos (6.888 str., 6.889 str. ir kt.), detalai sureguliuo vartotojų teisę: (i) grąžinti vartojimo kreditą anksčiau nustatyto laiko, (ii) nutraukti neterminuotą ir susieto vartojimo kredito sutartis, (iii) atsisakyti vartojimo kredito sutarties. Tam tikri aspektai, susiję su minėtomis vartotojo teisėmis, yra nauji vartojimo kredito reglamentavime, dėl ko siekiant visapusiškai išanalizuoti naujojo reglamentavimo ypatumus, privalo būti aptarti.

Kaip buvo pažymėta ankstesniuose šio darbo skyriuose, vartojimo kredito davėjai, siūlydami savo klientams (vartotojams) kreditus, visų pirma yra suinteresuoti iš siūlomų finansinių paslaugų pardavimo gauti pajamų. Todėl vartojimo kredito davėjai, į sutarčių sąlygas įtraukdami nuostatas, įgalinančias nutraukti teisinius santykius bei reikalauti iš vartotojų delspinigių, baudų, palūkanų tuomet, kai pastarieji netinkamai vykdo prisiimtus įsipareigojimus, neretai sukuria sąlygas dvigubai vartotojų civilinei atsakomybei arba numato per griežtas pareigų nevykdymo sankcijas, kas iš esmės gali būti pelninga vartojimo kredito davėjams.

Analizuojant vartojimo kredito teisinį santykį, pabrėžtina, jog kredito gavėjų laiku negrąžintos kredito sumos, palūkanos ar jų dalys yra laikytinos kredito davėjo nuostoliais. Atsižvelgiant į vieną pagrindinių civilinės atsakomybės principų – visiško nuostolių atlyginimo (*lot. Restitutio in integrum*), prievolės pažeidimo atveju kreditorius turi teisę reikalauti atlyginti jo

¹³⁴LAT CBS 2012 m. vasario 20 d. nutartis civ. byloje *AB DnB NORD bankas v. A. P., D. P.* (Nr. 3K-3-58/2012), kat. 32.5, 42.10, 74.2.4, 93.2.11, 128.16. (S)).

¹³⁵*Ibid.*

patirtus nuostolius (CK 6.251 str.)¹³⁶. Kredito gavėjui netinkamai vykdant prisiimtus įsipareigojimus, kreditorius įgyja teisę pasinaudoti tokiais kreditorių interesų apsaugos būdais, kaip netesybų arba palūkanų institutais. Pažymėtina, kad Lietuvos įstatymų kūrėjas nustatė apribojimus, kurių pagrindu vartojimo kredito davėjams yra sumažinamos galimybės pasipelninti iš vartotojų, kai asmenys, gavę kreditus, pradelsia mokėjimus, laiku neatsiskaito su kreditoriais ar kitaip pažeidžia sutartinius įsipareigojimus. Vartojimo kredito įstatymo 11 str. 8 d. numato tik vieną kreditoriaus interesų gynybos būdą, kuris yra išreikštas netesybų forma ir kuris gali būti įtvirtintas sudaromose vartojimo kredito sutartyse. Įstatymo normos numato, kad vartojimo kredito santykio šalių teisė susitarti dėl netesybų dydžio yra ribojama, nes pavėluotų įmokų mokėjimo atvejais vartojimo kredito gavėjui taikomos netesybos negali būti didesnės kaip 0,05 procento pradelstos sumos už kiekvieną pradelstą dieną ir jokios kitos netesybos ar mokesčiai už finansinių įsipareigojimų nevykdymą vartotojui negali būti taikomi¹³⁷.

Galiausiai pabrėžtina, kad kasacinis teismas ne kartą savo praktikoje yra nurodęs, jog „netesybos yra nukreiptos į minimalių kreditoriaus nuostolių atlyginimą ir negali būti kreditoriaus pasipelnymo šaltinis“¹³⁸ bei „negali leisti nukentėjusiajai šaliai piktnaudžiauti savo teise bei nepagrįstai praturtėti kitos šalies sąskaita“¹³⁹. Įvertinus tai, kad „kreditorius, kaip viena iš sutarties šalių, turi didesnę ekonominę ir derybinę galią, todėl turi didesnę galimybę primesti savo valią, o kartu pažeisti vartotojo interesus bei sutarties šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą“¹⁴⁰, Lietuvos įstatymų leidėjo sprendimas nustatyti maksimalų nuostolių dydį laikytinas progresyviu ir teisingu veiksmu vartotojų apsaugos atžvilgiu.

Taip pat svarbu pažymėti, kad 2008 m. direktyva nereglamentuoja sutarčių teisės klausimų, susijusių su kredito sutarčių galiojimu. Direktyvos preambulės 30 p. aiškiai patvirtina, kad šioje srityje valstybės narės gali taikyti ir priimti Bendrijos teisę atitinkančias nacionalines nuostatas. Tačiau pabrėžtina, kad analizuojant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo praktiką, nagrinėjančią vartojimo kredito sutartis, pastebėta, jog iki šiol daugiausiai ginčų tarp vartojimo kredito davėjų ir

¹³⁶LAT 2013 m. sausio 8 d. Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje apžvalga Nr. AC-37-1, kat. 36; 36.1; 37.

¹³⁷Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1. 11 str. 8 d.

¹³⁸LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis civ. byloje AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Lietuvos energija“ ir kt. (Nr. 3K-7-378/2005), kat. 21.4.2.7; 36.1; 40.3; 44.5.1; 45.5; 121.19.4. (S)).

¹³⁹LAT CBS 2007 m. kovo 5 d. nutartis civ. byloje Škotijos firma „Forthmill Limited“ v. UAB „Pakrijas“ (Nr. 3K-3-85/2007), kat. 36.1. (S)).

¹⁴⁰Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas Nr. 10-487 „Dėl UAB „Medicinos bankas“ kreditavimo sutarties ir papildomo sutarimo Nr. 3 prie 2006 m. gruodžio 19 d. kredito sutarties Nr. LOAN_40160“.

vartotojų, gavusių kreditą, susidarydavo būtent dėl sutarties galiojimo, o tiksliau dėl kreditoriaus vienašalio sutarties nutraukimo¹⁴¹.

Atkreiptinas dėmesys, kad vartojimo kredito davėjai sutartyse naudoja tokias formuluotes, pagal kurias esminiu pažeidimu, leidžiančiu vienašališkai nutraukti vartojimo kredito sutartis, laikoma bet kokios aplinkybės, galinčios neigiamai paveikti vartotojo gebėjimą tinkamai vykdyti prisiimtus įsipareigojimus, pavyzdžiui, sutartis gali būti nutraukiama tuo atveju, kai paaiškėja, kad bet kuri vartotojo pateikta informacija kreditoriui yra neteisinga¹⁴². Tačiau pagal dabartinę teisinę reglamentavimą, kreditorius turi teisę nutraukti sutartį, sudarytą dėl vartojimo kredito, tik tuomet kai egzistuoja visos Vartojimo kredito įstatymo 19 str. numatytos sąlygos: (i) mokėjimas pradelstas ilgiau kaip vieną mėnesį ir jo suma yra ne mažesnė kaip 10 procentų negražintos vartojimo kredito sumos arba mokėjimas yra pradelstas ilgiau kaip tris mėnesius iš eilės, (ii) kredito gavėjas rašytiniu pranešimu yra informuotas apie kredito pradelstą mokėjimą, (iii) kredito gavėjas per dvi savaites nesumoka pradelstų mokėjimų po to, kai buvo papildomai pateiktas rašytinis pranešimas apie nevykdomus įsipareigojimus.

Kaip matyti, pagal minėtą teisės normą sutarties nutraukimas tampa galimu, kai vartojimo kredito davėjas ilgiau nei vieną mėnesį pradelsia sumokėti sumą, kuri yra ne mažesnė nei 10 procentų negražintos vartojimo kredito sumos arba mokėjimas yra pradelstas ilgiau nei tris mėnesius iš eilės, net jeigu ir pradelsta suma visos prievolės kontekste yra nedidelė. Vadovaujantis tokia įstatymo nuostata, galima daryti išvadą, jog įstatymų leidėjas nustatė, jog kredito ir palūkanų gražinimo terminai yra viena iš pagrindinių kredito sutarties sąlygų¹⁴³. Pažymėtina, kad tokią pačią nuomonę dėl mokėjimų terminų yra išsakęs ir kasacinis teismas, nurodydamas, kad nepaisant to, jog mokėjimai yra atliekami šiek tiek vėluojant, tačiau kreditoriai, nustatydami sutartyse mokėjimų gražinimo terminus, tikis gauti sumas būtent sutartyse nustatytais terminais, o savalaikis mokėjimų neatlikimas yra pakankamas pagrindas sutarčių nutraukimui¹⁴⁴.

Šiuo atveju būtina atkreipti dėmesį į kelis aspektus. Visų pirma, Vartojimo kredito įstatymas numato, jog maksimali vartojimo kredito suma yra 75 000 eurų, kas reiškia, kad vartotojui

¹⁴¹LAT CBS 2004 m. birželio 28 d. nutartis civ. byloje V. Z. v. UAB „Olympic Gym“, AB „Nord/LB Lietuva“, tretiesiems asmenims A. M. ir E. S (Nr. 3K-3-368/2004), kat. 37.8.; 37.9.; 37.10.; 57.2. (S)). LAT CBS 2011 m. vasario 28 d. nutartis civ. byloje S. O. G. v. V. M. (Nr. 3K-3-72/2011), kat. 129.15. (S)). LAT CBS 2012 m. birželio 26 d. nutartis civ. byloje R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB) (Nr. 3K-7-297/2012), kat. 42.3; 42.11.1; 63.3. (S)).

¹⁴²Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas Nr. 10-487 „Dėl UAB „Medicinos bankas“ kreditavimo sutarties ir papildomo sutarimo Nr. 3 prie 2006 m. gruodžio 19 d. kredito sutarties Nr. LOAN_40160“.

¹⁴³LAT CBS 2004 m. birželio 28 d. nutartis civ. byloje V. Z. v. UAB „Olympic Gym“, AB „Nord/LB Lietuva“, tretiesiems asmenims A. M. ir E. S (Nr. 3K-3-368/2004), kat. 37.8.; 37.9.; 37.10.; 57.2. (S)).

¹⁴⁴*Ibid.*

sulygus kredito sutarties sąlygas dėl didelės sumos, galutinė bendra vartotojo mokama suma bus ženkliai didesnė už suteikiamą naudotis sumą. Įvertinant tai, kad bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma gali būti ganėtinai didelė, atsiradus nuo vartotojo nepriklausančioms objektyvioms aplinkybėms, pastarajam gali būti sunku tiksliai laikytis mokėjimų grafiko. Manytina, kad tokiais atvejais Vartojimo kredito įstatymo nuostatos, suteikiančios teisę nutraukti sutartinius santykius su vartotoju šiam pradėsus atlikti atitinkamos sumos mokėjimą vieną mėnesį arba ilgiau nei tris mėnesius iš eilės, ne visuomet gali būti adekvačiai taikytinos susidariusioms faktinėms aplinkybėms. Autorės nuomone, vartotojui pažeidus prievolę netyčia ir ne dėl jo didelio neatsargumo, o dėl objektyvių priežasčių, kurių pagrindu vartotojas negali tinkamai vykdyti prisiimtų finansinių įsipareigojimų, net ir po privalomo kreditoriaus įspėjimo, griežtų atsiskaitymo terminų pažeidimas neturėtų būti traktuojamas kaip pakankama priežastis nutraukti kreditavimo santykį. Žinoma, tai neturėtų tapti taisykle, veikiau galėtų būti naudojama tik išimtiniais atvejais, kai bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma yra didelė, mokėjimai praleisti nesant vartotojo kaltės, o sutartis traktuojama kaip ilgalaikė, t. y. išimtis dėl sutarties nutraukimo sąlygų nebūtų taikoma „greitojo kredito“ atvejais, kuomet kredito suma dažniausiai nesiekia 1 000 litų sumos.

Pabrėžtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nėra pasisakęs dėl vartojimo santykio, patenkančio į Vartojimo kredito įstatymo apibrėžtį. Iki šiol kasacinio teismo praktika apimdavo didesnių nei 75 000 eurų sumų vartojimo kreditus, dažniausiai skirtus įsigyti būstui arba užtikrintus nekilnojamojo turto įkeitimu (hipoteka). Nors esant vartojimo kredito santykio (apibrėžtame Vartojimo kredito įstatyme) šalių ginčui dabartine teismų praktika, dėl faktinio aplinkybių nesutapimo, nebūtų galima vadovautis pilna apimtimi, tačiau būsimi teismų sprendimai vis tik turėtų būti grįsti tam tikrais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo išaiškinimais.

Tęsiant mintį apie vartojimo kredito sutarčių nutraukimą kredito davėjo iniciatyva, pažymėtina, kad Lietuvos Aukščiausiasis Teismas, atsižvelgdamas į tai, kad kreditavimo sutartis ilgalaikė ir sudaryta dėl didelės vartojimo kredito sumos, yra konstatavęs, kad:

„<...> jei kredito gavėjas sutartyje nustatytais terminais negrąžina bankui bent vienos kredito dalies, kreditavimo sutarties nutraukimas <...> prieštarauja bendriesiems sąžiningumo reikalavimams ir iš esmės pažeidžia šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai, todėl pripažįsta nurodytas sutarties sąlygas negaliojančiomis ab initio (CK 6.188 straipsnio 7 dalis).“¹⁴⁵

Manytina, kad ateityje Lietuvos teismai, sprendami galimus vartojimo kredito ginčus dėl to, kad vartotojas yra praleidęs tam tikrą įmokų sumą mėnesį arba tris mėnesius iš eilės, visų pirma

¹⁴⁵LAT CBS 2011 m. birželio 15 d. nutartis civ. byloje *AB DnB NORD bankas v. V. S., I. S.* (Nr. 3K-7-272/2011), kat. 32.5.1; 42.3; 42.11.1; 63.2; 90; 110.6; 128.17. (S)).

turėtų vadovautis kasacinio teismo išaiškinimu, kad sutartinių santykių nutraukimas gali iš esmės pažeisti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą. Taip pat laikinas prievolės neįvykdymas neturėtų suponuoti fakto, jog vartojimo kredito sutartis nebus tinkamai vykdoma ateityje¹⁴⁶.

Taigi vertinant prievolės nevykdymo laikinumo faktą, turėtų būti atsižvelgiama į tam tikras aplinkybes, kaip kad: didelė vartojimo kredito gavėjo mokama suma, ilgas vartojimo kredito sutarties galiojimo terminas bei aplinkybės, pagrindžiančios kreditoriaus nekaltus veiksmus. Be to, nesant aplinkybių, kurios akivaizdžiai rodytų, kad vartotojas vengia ir ateityje vengs sutarties vykdymo bei kredito gavėjas aktyviais savo veiksmais siekia išsaugoti šalių santykius, prašant sutarties vykdymo termino pratęsimo, atkuria mokumą ir pan., sutarties nutraukimas neturėtų būti grindžiamas griežtu Vartojimo kredito įstatymo reglamentavimu.

Grįžtant prie vartojimo kredito davėjų sąžiningo naudojimosi savo pranašumu prieš vartotojus, atkreiptinas dėmesys, jog naujasis Vartojimo kredito įstatymas atribojo ir detaliai sureglamentavo atvejus, kuomet vartotojui yra suteikiama teisė nepatiriant papildomų išlaidų bet kuriuo metu nutraukti neterminuotą vartojimo kredito sutartį ar susieto vartojimo kredito sutartį. Pažymėtina, kad norint nutraukti susieto vartojimo sutartis vartotojui būtina įvykdyti kelias sąlygas. Pirmiausia, be jokių papildomų įsipareigojimų susieto vartojimo kredito sutartis gali būti nutraukta tik po to, kai vartotojas pasinaudoja teise atsisakyti arba nutraukti prekių pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutartį. Taip pat vartotojas dėl netinkamos pirkimo – pardavimo sutarties privalo pirmiausia kreiptis į pardavėją. Jam nevykdant įsipareigojimų vartotojas turi gauti trečiosios šalies išvadą dėl netinkamos prekės kokybės ir ją įteikti kredito davėjui bei grąžinti kreditoriui tai, ką gavo pasibaigusios prekių pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutarties pagrindu. Vartotojui įvykdžius visas numatytas sąlygas, vartojimo kredito davėjas privalo grąžinti vartojimo kredito gavėjui jo sumokėtas įmokas ir įgyja į pardavėją ir paslaugos teikėją atgręžtinio reikalavimo teisę dėl vartotojui grąžintų įmokų (Vartojimo kredito įstatymo 16 str. 4 d.).

Tačiau atkreiptinas dėmesys, jog Vartojimo kredito įstatymo nuostatos nepaaiškina, koku būdu vartotojas galėtų nutraukti susieto vartojimo kredito sutartį tokiu atveju, jei dėl tam tikrų objektyvių aplinkybių, pavyzdžiui, iškeltos bankroto bylos pardavėjui arba paslaugų teikėjui, vartotojas negalėtų pareikšti reikalavimų dėl tinkamo pirkimo – pardavimo ar paslaugų teikimo sutarties.

¹⁴⁶LAT CBS 2012 m. birželio 26 d. nutartis civ. byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB)* (Nr. 3K-7-297/2012), kat. 42.3; 42.11.1;63.3. (S)).

Be to, Vartojimo kredito įstatymas nenumato pardavėjo ar paslaugų teikėjo solidariosios atsakomybės. Pažymėtina, kad esant susieto vartojimo kredito santykiui, kai kredito gavėjas kreipiasi į kredito davėją dėl konkretaus daikto ir yra pasirinkęs konkretų pardavėją, tokiais atvejais kreditorius atlieka tik finansavimo funkciją. Atsižvelgiant į tai, jog tokiais atvejais apibūdintas santykis turi nemažai panašumų į finansinę nuomą (lizingą), manytina, kad kreditorius, kaip ir lizingo atveju, turėtų turėti tik finansinį interesą, o daiktas, į kurį jis turi nuosavybės teisę susieto vartojimo kredito sutarties laikotarpiu, yra tik tinkamo kredito gavėjo prievolės vykdymo užtikrinimas.

Pabrėžtina, jog ne visuomet, susieto vartojimo kredito sutartis gali būti nutraukta be papildomų įsipareigojimų. Manytina, jog vartotojams, kurie sudaro šios rūšies vartojimo kredito sutartis, ypatingai detaliai turėtų būti paaiškinama rizika, atribojant galimybę nutraukti susieto vartojimo kredito sutartis, kai vartotojai patys pasirenka norimą įsigyti daiktą ar paslaugą bei kreditoriui nurodo konkretų pardavėją, teikėją, ir išskiriant atvejus, kai vartojimo kredito davėjas savo nuožiūra parenka asmenis, su kuriais sudaro pirkimo – pardavimo, paslaugų teikimo sutartis. Vartotojams turėtų būti pabrėžiama, kad pirmuoju atveju, nepavykus įvykdyti susieto vartojimo kredito nutraukimo sąlygų, vartotojai negalėtų nutraukti susieto vartojimo kredito sutarties, susigrąžinat visas sumokėtas įmokas. Tačiau antruoju atveju, vartotojams neturint objektyvių galimybių kreiptis į pardavėją dėl pirkimo – pardavimo sutarties nutraukimo ar atsisakymo, vartojimo kredito sutarties nutraukimo finansines pasekmes turėtų prisiimti ne vartotojas, o vartojimo kredito davėjas.

Galiausiai pažymėtina, kad nors 2008 m. direktyva leidžia valstybėms narėms taikyti nacionalines nuostatas dėl prekių pardavėjo arba paslaugų teikėjo ir kreditoriaus solidariosios atsakomybės, taip pat nurodo, kad vartotojas turi turėti teisę pasinaudoti teisių gynimo priemonėmis prieš kreditorių, jei vartotojas negavo iš tiekėjo to, ką jis turėjo teisę gauti pagal teisės aktus ir sutartį¹⁴⁷.

Tuo pačiu svarbu paminėti, kad Europos Parlamento ir Tarybos direktyvoje 2002/65/EB dėl nuotolinės prekybos vartotojams skirtomis finansinėmis paslaugomis ir iš dalies keičiančios Tarybos direktyvą 90/619/EEB ir Direktyvas 97/7/EB ir 98/27/EB¹⁴⁸ numatyta, jog vartotojas gali atsisakyti sutarties. Siekiant, kad panašiose srityse būtų suderinta teisė atsisakyti sutarties, pirmą kartą

¹⁴⁷Directive 2008/48/EB of European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC // Official Journal, L, 2008, Nr. 133. Preamble 4 c.

¹⁴⁸ Directive 2002/65/EC of the European Parliament and the Council of the of 23 September 2002 concerning the distance marketing for consumer financial and amending Council Directive 90/619/EEC and Dirctive 97/7EC and 98/27/EC// Official Journal, L, 271/16.

vartojimo kredito atžvilgiu, 2008 m. direktyvos nuostatose taip pat buvo įtvirtinta vartotojo teisė atsisakyti vartojimo kredito sutarties, nustatant protingą „atsitokėjimo“ laikotarpį, per kurį vartotojas, gali atsisakyti sutarties sumokėdamas tik negražinamus mokesčius. Galimybė atsisakyti prisiimtų įsipareigojimų numatyta ir Vartojimo kredito įstatymo 15 str., kuriame nurodoma, jog vartotojas nenurodant priežasties gali atsisakyti prisiimtų įsipareigojimų per 14 kalendorinių dienų nuo vartojimo kredito sudarymo sutarties arba nuo dienos, kurią kredito gavėjas gavo sutarties nuostatas. Apie pasinaudotą teisę atsisakyti sutarties vartotojas turi pranešti vartojimo kredito davėjui ir ne vėliau kaip per 30 kalendorinių dienų nuo pranešimo kreditoriui privalo grąžinti vartojimo kreditą ir palūkanas, susikaupusias nuo dienos, kurią buvo išmokėtas vartojimo kreditas. Šiuo atveju vartojimo kredito davėjas neturi teisės iš vartojimo kredito gavėjo gauti jokios kitos kompensacijos, išskyrus kompensaciją už viešojo administravimo įstaigoms sumokėtus negražinamus mokesčius (Vartojimo kredito 15 str.).

Svarbu pažymėti, kad tik priėmus Vartojimo kredito įstatymą, rinkos dalyviai, tokie kaip Lietuvos automobilių verslininkų asociacijos administracijos bei kitos išperkamosios nuomos paslaugas teikiančios bendrovės, sukritikavo Vartojimo kredito įstatymą dėl neapibrėžtumo ir įtvirtintų nuostatų dviprasmiškumo¹⁴⁹. Tokios kritikos pagrindu tapo įstatymo numatyta galimybė vartotojams nenurodžius priežasties atsisakyti vartojimo kredito sutarties per 14 dienų. Minėti rinkos dalyviai interpretuodami įstatymo nuostatas grindė savo nuogąstavimus nurodydami, jog vartotojams bus suteikiama galimybė, pavyzdžiui, išperkamosios nuomos pagrindu įsigijus prabangius automobilius po dviejų savaitių nutraukti sutartį neatlyginant kilusios žalos. Įvardindami galimos problemos mastą verslininkai nurodė, kad:

„Nesąžiningam klientui sudaromos sąlygos 14 dienų nemokamai naudotis automobiliu. Per tą laikotarpį galima apvažiuoti visą Europą (15.000 km) ir grąžinti be jokios atsakomybės. Ir atgauti visus savo pinigus. Tokiu atveju automobilio vertė kristų jau apie 20-30 procentų.“¹⁵⁰

Teisės atsisakyti vartojimo kredito sutarties klausimas tapo aktualiu visų pirkimo išsimokėtinai paslaugų atveju, nes, kaip verslininkai pažymėjo, sutarties nutraukimo atveju pardavėjams po 14 dienų galėtų būti gražinamos panaudotos, gal netgi sąmoningai sugadintos prekės.

¹⁴⁹Pasivažinėji nauju automobiliu kelias savaites ir jį grąžini, <http://www.veidas.lt/pasivazineji-nauju-automobiliu-kelias-savaites-ir-ji-grazini>. Prisijungimo laikas: 2013-03-07. Beveik komunizmas: pasivažinėji, grąžini ir viską atgauni, <http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=16133944>. Prisijungimo laikas: 2013-03-07.

¹⁵⁰*Ibid.*

Ši problema buvo išspręsta Vartojimo kredito įstatymo pataisomis¹⁵¹, nurodant, jog nutraukus vartojimo kredito sutartį, pirkimo – pardavimo sutartis gali būti nutraukiama kitų teisės aktų nustatyta tvarka (Vartojimo kredito įstatymo 15 str. 4 d.).

Autorės nuomone, ši įstatymo pataisa nebuvo būtina. Pažymėtina, kad vartotojai, norėdami įsigyti prekių ar paslaugų, gali imti vartojimo kreditus arba pirkti jas išsimokėtinai. Pirmuoju atveju yra sudaroma vartojimo kredito sutartis, kuri pagal įstatymo normas gali būti nutraukta per 14 dienų. Tuo tarpu perkant prekes ar įsigyjant paslaugas išsimokėtinai yra sudaroma susietojo vartojimo kredito sutartis, kuri yra grindžiama dvigubu teisiniu santykiu, t. y. vartojimo kredito ir pirkimo – pardavimo sutartimis. Šiuo atveju atkreiptinas dėmesys, kad susieto vartojimo kredito sutarčių nutraukimą reglamentuoja atskira įstatymo norma.

Vartojimo kredito įstatymo 16 str. nurodytina, jog vartojimo kredito sutartį galima nutraukti tik tada, kai įgyjama teisė nutraukti pirkimo – pardavimo sutartį. Pagal sisteminę teisės normos analizę tokia teisė atsiranda tuomet, kai pardavėjas nevykdo pareigų pagal pirkimo – pardavimo sutartį, pavyzdžiui, kai prekė yra nekokybiška, o pardavėjas neteikia garantinio aptarnavimo ir pan. Todėl nutraukti vartojimo kredito sutartį be pasekmių galima tik tuo atveju, kai nutrūksta pirkimo – pardavimo sutarties galiojimas, bet ne atvirkščiai. Be to, nutraukti pirkimo – pardavimo sutartį ir su ja susijusią vartojimo kredito sutartį galima bet kada, t. y. ne tik per 14 dienų.

Atsižvelgiant į išdėstytą, galima daryti kelias išvadas. Pirmiausia, Vartojimo kredito įstatyme numatyta, kad jeigu vartojimo kredito gavėjas pasinaudoja teise atsisakyti vartojimo kredito sutarties, jis turi teisę be jokių papildomų įsipareigojimų nutraukti su vartojimo kredito sutartimi susijusią sutartį dėl papildomų paslaugų¹⁵², pavyzdžiui, draudimo paslaugą, kurios sudarymas gali būti privalomas tam, kad gauti vartojimo kreditą. Todėl manytina, kad pagal naująjį įstatymą neatskyrus papildomos paslaugos sutarties nuo susieto vartojimo kredito sutarties, kurios iš tiesų neturi nieko bendro, galėjo būti išprovokuotas visuomenės pasipiktinimas dėl vartotojui suteiktos teisės atsisakyti vartojimo kredito sutarties. Antra, Lietuvos įstatymų leidėjo pasirinktas problemos sprendimo variantas (papildyti įstatymą naujomis nuostatomis), suponuoja faktą, jog įstatymų leidėjas „mechanškai“ perkėlė 2008 m. direktyvos nuostatas į Vartojimo kredito įstatymą, neįsigilindamas į vartojimo kredito instituto ypatumus, dėl ko ateityje gali kilti nemažai įstatymo normų aiškinimo klausimų.

¹⁵¹ Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.

¹⁵² Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1. 15 str. 3 d.

IŠVADOS

Atlikus tyrimą, iškelta hipotezė, jog vartojimo kredito įstatyminiame reglamentavime įtvirtinta pagrindinė idėja – gerai informuoti vartotojai gali savarankiškai įvertinę riziką priimti sprendimus dėl finansinių įsipareigojimų, neatitinka šio instituto tikslo – apsaugoti vartotoją, pasitvirtino.

Taip pat galima daryti šias išvadas:

1. Naujuoju vartojimo kredito reglamentavimu yra siekiama, kad vartotojai galėtų savarankiškai priimti sprendimus dėl vartojimo kredito sutarties sudarymo. Tam tikslui vartojimo kredito gavėjams yra pateikiama visa reikiama informacija apie vartojimo kredito santykį, nurodant svarbius faktus, kredito sąlygas ir kainą bei apibrėžiant prisiimamus įsipareigojimus. Ši informacija turi būti pateikiama prieš sudarant sutartį bei privalo būti standartizuotos formos tam, kad vartotojai galėtų palyginti skirtingų vartojimo kreditų davėjų siūlomus variantus.
2. Vartojimo kredito institutą tyrinėję mokslininkai sutaria, kad visais atvejais finansinės paslaugos gavėjai ir paslaugos teikėjai yra nelygiavertės derybų šalys. Apskritai finansinių paslaugų teikimo atveju dažniausiai vartotojai yra finansiškai neraštingi. Vartotojų finansinių gebėjimų koncepcija yra atskleidžiama per specifinių žinių ir patirties sąveiką. Atsižvelgiant į tai pažymėtina, jog vartojimo kredito santykis vartotojui yra sunkiai suprantamas ir vartojimo kredito paslauga naudojama ne taip jau dažnai, todėl vartotojų interesai dėl jų pačių finansinio neišprusimo gali būti pažeidžiami.
3. Vartojimo kredito institutu, kaip prevencine apsauga, yra siekiama apsaugoti vartotojus nuo jų pačių neteisingų pasirinkimų. Dėl šios priežasties vartojimo kredito davėjams yra numatyta pareiga prieš sudarant vartojimo kredito sutartį įvertinti vartojimo kredito gavėjo mokumą. Tačiau, vadovaujantis atsakingo skolinimo principu, yra vertinamas tik vartotojo tinkamumas vykdyti įsipareigojimus. Nustačius, kad vartojimo kredito gavėjas patenka į rizikos grupę, vartojimo kredito santykis vertinamas konservatyviau, t. y. nustatoma didesnė vartojimo kredito kaina. Kredito paslaugos tinkamumas vartotojui nėra vertinamas. Vartojimo kredito davėjams nėra nustatyta pareiga perspėti vartotojus dėl santykio rizikingumo. Vartotojams yra paliekama teisė savarankiškai įvertinti savo galimybes ateityje įvykdyti prisiimtus įsipareigojimus, kas lemia vartojimo kredito gavėjų, neįstengiančių įvykdyti prisiimtų įsipareigojimų, skaičių.
4. Susietojo vartojimo kredito sutartis sudaroma sutartyje apibrėžtam tikslui, taip pat susietojo vartojimo kredito sutartimi gali būti sureglamentuoti kelių rūšių santykiai. Pirmuoju atveju prekių tiekėjas arba paslaugų teikėjas pats finansuoja suteikiama kreditą, kuris panaudojamas jo prekėms ar paslaugoms įsigyti. Antruoju – vartojimo kreditą finansuoja trečioji šalis, kai vartojimo

kredito davėjas naudojasi prekių tiekėjo ar paslaugų teikėjo paslaugomis. Šis trišalis vartojimo kredito santykis sutampa su finansinės nuomos (lizingo) samprata. Todėl esant tam tikroms faktinėms aplinkybėms finansinę nuomą (lizingą) reglamentuojančios normos gali būti taikomos pagal analogiją.

5. Pagal naująjį vartojimo kredito reglamentavimą vartojimo kredito sutartis nutraukiama vartojimo kredito davėjo reikalavimu tik esant konkrečių sąlygų daugumai. Visų pirma, mokėjimas turi būti pradelstas tam tikrą laiko tarpą, kai pradelsto mokėjimo suma sudaro 10 procentų negrąžintos sumos. Antra – apie pradelstą mokėjimą vartotojas yra informuotas. Trečia – po informavimo pradelstas mokėjimas nėra sumokamas. Konkrečių sąlygų egzistavimas gali būti panaudotas nesąžiningos komercinės veiklos atvejais, kuomet leidžiant kreditoriams vienašališkai nutraukti vartojimo kredito sutartis su kredito gavėjais nėra vertinamos objektyvios aplinkybės, dėl kurių mokėjimai yra pradelsiami. Tokia nuostata įtvirtinama galimybė pažeisti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai.

PASIŪLYMAI

1. Papildyti Vartojimo kredito įstatymą, įtvirtinant vartojimo kredito davėjams pareigą veikti geriausiomis vartotojui sąlygomis ir jo interesais bei perspėti vartotojus dėl vartojimo kredito santykio rizikingumo.
2. Vartojimo kredito įstatyme nustatyti vartojimo kreditų davėjams pareigą, atsižvelgiant į individualias aplinkybes, susijusias su konkrečiu vartotoju, pavyzdžiui, asmens finansinę padėtį apibūdinančius duomenis ir tikslus, kurių vartotojas siekia naudodamasis vartojimo kredito paslauga, teikti individualias rekomendacijas dėl kreditavimo santykio, kuriomis vartojimo kredito gavėjai galėtų vadovautis priimant sprendimus.
3. Taikyti išimtį vartojimo kredito sutarties nutraukimui, kai to reikalauja vartojimo kredito davėjas pagal Vartojimo kredito įstatymo 19 str., griežtai netaikant nurodytų nutraukimo pagrindų, kai egzistuoja tokios objektyvios aplinkybės, kaip didelė bendra vartojimo kredito gavėjo mokama suma, mokėjimai pradelsti nesant vartojimo kredito gavėjo kaltės ir vartojimo kredito sutartis traktuojama kaip ilgalaikė.

LITERATŪROS SĄRAŠAS***Norminė medžiaga***

1. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.
2. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso 6.886 straipsnio pakeitimo ir 6.887, 6.888, 6.889, 6.890, 6.891 straipsnių pripažinimo netekusiais galios įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-2.
3. Lietuvos Respublikos finansinių įstaigų įstatymas // Valstybės Žinios. 2002, Nr. 92-3891.
4. Lietuvos Respublikos finansinių priemonių rinkų įstatymas // Valstybės Žinios. 2007, Nr. 17-627.
5. Lietuvos Respublikos nesąžiningos komercinės veiklos vartotojams draudimo įstatymas // Valstybės žinios. 2008, Nr. 64-1937.
6. Lietuvos Respublikos reklamos įstatymas // Valstybės žinios. 2000, Nr. 64-1937.
7. Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.
8. Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo pakeitimo įstatymas // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 1-1.
9. Lietuvos Respublikos vartotojų teisių apsaugos įstatymas // Valstybės Žinios. 2007, Nr. 12-488 (2007-01-30).
10. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. liepos 7 d. nutarimas Nr. 848 „Dėl valstybinės vartotojų teisių apsaugos 2011-2014 metų strategijos patvirtinimo“ // Valstybės Žinios. 2011, Nr. 89-4274.
11. Lietuvos banko 2012 m. lapkričio 29 d. nutarimas Nr. 03-245 „Dėl Bendros vartojimo kredito kainos metinės normos skaičiavimo taisyklių patvirtinimo“ // Valstybės žinios. 2012, Nr. 140 – 7230.
12. Lietuvos banko valdybos 2011 m. rugsėjo 1 d. nutarimas Nr. 03-144 „Dėl atsakingojo skolinimo nuostatų“ // Valstybės žinios. 2011, Nr. 111 – 5262.
13. Consumer Credit Act 1974 (1974 Vartojimo kredito aktas), <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1974/39/section/10>. Prisijungimo laikas: 2012-10-12.
14. Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts // Official Journal, L, 1993, Nr. 95/29.
15. Council Directive 87/102/EEC of 22 December 1986 for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit // Official Journal, L, 1987, No. 42.

16. Directive 2008/48/EC of European Parliament and of the Council of 23 April 2008 on credit agreements for consumers and repealing Council Directive 87/102/EEC // Official Journal, L, 2008, Nr. 133.
17. Directive 2002/65/EC of the European Parliament and the Council of the 23 September 2002 concerning the distance marketing for consumer financial and amending Council Directive 90/619/EEC and Directive 97/7/EC and 98/27/EC// Official Journal, L, 271/16.
18. UNIDROIT Convention on International financial leasing (UNIDROIT konvencija „Dėl tarptautinės finansinės nuomos“),
<http://www.unidroit.org/english/conventions/1988leasing/1988leasing-e.htm>. Prisijungimo laikas: 2013-04-01.

Specialioji literatūra

19. **Aleknevičienė V.** Finansai ir kreditas. Vilnius: Enciklopedija, Valiulio Leidykla, 2005.
20. **Ambrasienė D., Baranauskas E. ir kt.** Civilinė teisė. Prievolių teisė: vadovėlis. Ketvirtoji laida. Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009.
21. **Bublienė D.** Vartojimo sutarčių nesąžiningų sąlygų kontrolė. Vilnius: Registrų centras, 2009.
22. **Cartwright P.** Consumer protection in financial services. Great Britain: Kluwer law International, 1999.
23. **Harley W. B., Parry D. L.** The Law of Consumer Protection and Fair Trading. United Kingdom: Oxford University Press, 2000.
24. **Katuoka S., Kiškis M. ir kt.** Vartotojų teisių apsauga Lietuvoje ir Europos Sąjungoje: kolektyvinė monografija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
25. **Micklitz A., Stuyck, J. et al.** Cases, Materials and Text on Consumer law. Portland: Hart, 2010.
26. **Mikėlėnas V.** Lietuvos Respublikos CK komentaras. Šeštoji knyga. Prievolių teisė. I dalis. Vilnius: Justitia, 2003.
27. **Ramsay I.** Consumer Law and Policy: Text and Materials on Regulating Consumer Markets. Portland: Hart Pub, 2007. P. 530.

Moksliniai straipsniai

28. **Becher Sh. I., Unger-Aviram E.** The law of standard form contracts: Misguided intuitions and suggestions for reconstruction // DePaul Business & Commercial Law Journal. 2010.
29. **Didžiulis L.; Sakalauskienė – Navickaitė, I.** Vartojimo sutarčių kvalifikavimo problemos // Justitia: teisės mokslo ir praktikos žurnalas. 2010, Nr. 2 (74).

30. **Iossa E., Palumbo G.** Over – optimism and lender liability in the consumer credit market // Oxford Economic Papers. 2010, Volume 62, Issue 2.
31. **Logemann J.** Americanization through credit? Consumer credit in Germany, 1860-1969 // Business History review. 2011.
32. **Mak V.** The ‚Average Consumer‘ of EU Law in Domestic Litigation: Examples from Consumer Credit and Investment Cases // Tilburg Law School Legal Studies Research Paper Series. 2012, No. 004/2012.
33. **Mihai E.** The formation of credit agreements for consumers // Juridical Current. 2011, Vol. 14 Issue 1.
34. **Mizaras V.** Lizingo sutarties sampratos aiškinimas pagal Civilinį kodeksą // Justitia. 2003, Nr. 1-2 (43-44).
35. **Praspenning J., Mak, V.** Errare humanum est: Financial Literacy in European Consumer Credit Law. Netherlands: Tilburg Law School. 2012.
36. **Vanhara D.** FMĮ pareigos neprofesionaliems investuotojams // Investuok. 2012 spalio, Nr.10 (56).

Teismų praktika ir Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos nutarimai:

37. Europos Teisingumo Teismo 2010 m. birželio 3 d. sprendimas byloje *Caja de Ahorros y Monte de Piedad de Madrid v. Asociación de Usuarios de Servicios Bancarios (Ausbanc)* (Nr. C-484/08).
38. Europos Teisingumo teismo 2012 m. kovo 15 d. sprendimas byloje *Perenič v. S.O.S. Finan, spol. Sro* (bylos Nr. C-453/10).
39. Europos Teisingumo teismo 2010 m. lapkričio 16 d. nutartis byloje *Pohotovost' s. r. o. v. Iveta Korčková* (Nr. C-76/10).
40. Europos Teisingumo teismo 1998 m. liepos 16 d. sprendimas byloje *Gut Springenheide and Tusky* (Nr. C-210/96),
41. Europos Teisingumo teismo 2010 m. sausio 14 d. nutartis byloje *Zentrale zur Bekämpfung unlauteren Wettbewerbs eV v. Plus Warenhandels-gesellschaft mbH* (Nr. C-76/10).
42. Europos Teisingumo teismo 2000 m. sausio 13 d. sprendimas byloje *Estee Lauder Cosmetics GmbH & Co. OHG v. Lancaster Group GmbH*. (Nr. C-220/98)
43. LAT CBS 2011 m. birželio 15 d. nutartis civ. byloje *AB DnB NORD bankas v. V. S., I. S.* (Nr. 3K-7-272/2011), kat. 32.5.1; 42.3; 42.11.1; 63.2; 90; 110.6; 128.17. (S)).

44. LAT CBS 2012 m. birželio 26 d. nutartis civ. byloje *R. B. v. Nordea Bank Finland Plc (AB)* (Nr. 3K-7-297/2012), kat. 42.3; 42.11.1; 63.3. (S)).
45. LAT CBS 2004 m. birželio 28 d. nutartis civ. byloje *V. Z. v. UAB „Olympic Gym“, AB „Nord/LB Lietuva“, tretiesiems asmenims A. M. ir E. S* (Nr. 3K-3-368/2004), kat. 37.8.; 37.9.; 37.10.; 57.2. (S)).
46. LAT CBS 2003 m. gegužės 12 d. nutartis civ. byloje *257-oji DNSB v. UAB „Vilniaus vandenys“* (Nr. 3K-3-579/2003), kat. 37.1.; 37.6.; 40.2.; 40.5.).
47. LAT CBS 2010 m. gegužės 10 d. nutartis civ. byloje *V. P., R. P., G. P., I. P., S. B. ir A. B v. UAB „TEZ TOUR“* (Nr. 3K-3-201/2010), kat. 4.2.4.1; 44.2.4.2; 44.5.1; 54.1; 54.3.
48. LAT CBS 2000 m. gruodžio 11 d. nutartis civ. byloje *AB „Lietuvos taupomasis bankas“ v. E. L.* (Nr. 3K-3-1334/2000), kat. 43 (S)).
49. LAT CBS 2011 m. gruodžio 21 d. nutartis civ. byloje *R. D. v. UAB „Snoro lizingas“* (Nr. 3K-3-527/2012), kat. 42.3.; 42.8; 42.10; 42.11.1; 50.9; 63.3 (S)).
50. LAT CBS 2007 m. kovo 5 d. nutartis civ. byloje *Škotijos firma „Forthmill Limited“ v. UAB „Pakrijas“* (Nr. 3K-3-85/2007), kat. 36.1. (S)).
51. LAT CBS 2012 m. rugsėjo 27 d. nutartis civ. byloje *UAB „Swedbank lizingas“ v. V. K.* (Nr. 3K-3-413/2012), kat. 50.10 (S)).
52. LAT 2013 m. sausio 8 d. Netesybas ir palūkanas reglamentuojančių teisės normų taikymo Lietuvos Aukščiausiojo teismo praktikoje apžvalga Nr. AC-37-1, kat. 36; 36.1; 37.
53. LAT CBS 2005 m. spalio 19 d. nutartis civ. byloje *AB „Lietuvos dujos“ v. AB „Lietuvos energija“ ir kt.* (Nr. 3K-7-378/2005), kat. 21.4.2.7; 36.1; 40.3; 44.5.1; 45.5; 121.19.4. (S)).
54. LAT CBS 2011 m. spalio 18 d. nutartis civ. byloje *I. A. v. UAB „SEB lizingas“* (Nr. 3K-3-397/2011), kat. 43.2; 50.9; 50.10; 121.21 (S)).
55. LAT CBS 2012 m. vasario 20 d. nutartis civ. byloje *AB DnB NORD bankas v. A. P., D. P.* (Nr. 3K-3-58/2012), kat. 32.5, 42.10, 74.2.4, 93.2.11, 128.16. (S)).
56. LAT CBS 2011 m. vasario 28 d. nutartis civ. byloje *S. O. G. v. V. M.* (Nr. 3K-3-72/2011), kat. 129.15. (S)).
57. Panevėžio miesto apylinkės teismo 2011 m. gruodžio 30 d. nutartis civ. byloje *AB bankas „Snoras“ v. V. J.* (2A-796-544/2011), kat. 20.3.10; 24.1; 36.1; 42.1; 44.5.1; 63.3; 114.11; 121.18.
58. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. liepos 20 d. nutarimas Nr. Nr. 10-436 „Dėl UAB „SOHO GROUP“ bendrosios paskolos sutarties sąlygų“.

59. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugsėjo 2 d. nutarimas Nr. Nr. 10-532 „Dėl BIGBANK AS filialo vartojimo kredito sutarties Nr. 1100161/96GK“.
60. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugpjūčio 5 d. nutarimas Nr. 10-487 „Dėl UAB „Medicinos bankas“ kreditavimo sutarties ir papildomo sutarimo Nr. 3 prie 2006 m. gruodžio 19 d. kredito sutarties Nr. LOAN_40160“.
61. Valstybinės vartotojų teisių apsaugos tarnybos 2011 m. rugsėjo 20 d. nutarimas Nr. Nr. 10-559 „Dėl UAB „SMS CREDIT.LT“ vartojimo kredito sutarties Nr. 1349001“.

Kita literatūra

62. Amended proposal for a Directive of the European parliament and of council on credit agreements for consumers amending Council Directive 93/13/EC,
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0483:FIN:EN:PDF>.
Prisijungimo laikas: 2012-10-14.
63. Beveik komunizmas: pasivažinėji, gražini ir viską atgauni,
<http://archyvas.vz.lt/news.php?strid=1002&id=16133944>. Prisijungimo laikas: 2013-03-07.
64. BIGBANK AS filialas buvo įpareigotas nutraukti neteisėtus veiksmus sudarant vartojimo kredito sutartis,
http://www.lb.lt/bigbank_as_filialas_ipareigotas_nutraukti_neteisetus_veiksmus_sudarant_vartojimo_kredito_sutartis_1. Prisijungimo laikas: 2013-02-25.
65. Financial Literacy Explicated: The Case for a Clear Definition in an Increasingly Complex Economy,
<http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1745-6606.2010.01169.x/full>. Prisijungio laikas: 2012-10-31.
66. Finansinių paslaugų reklamos gairės,
http://lb.lt/finansiniu_paslaugu_reklamos_gaires. Prisijungimo laikas: 2012-10-31.
67. Galbraith J. K. Borrowing to Buy Ads. Going Beyond the Ad Tax with. The Magazinst Critical Thinking for Publishers, http://www.themagazinst.com/Borrowing_to_Buy_Ads.html.
Prisijungimo laikas: 2012-07-27.
68. Generalinės advokatės Trstenjak V. išvada, pateikta 2011 m. lapkričio 29 d. byloje *Jana Perenovičova, Vladislav Perenič v. S.O.S. Finan, spol. Sro* (bylos Nr. C-453/10), <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:62010CC0453:LT:HTML>. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.

69. Gyventojus klaidina vartojimo kredito reklama, <http://verslas.delfi.lt/business/gyventojus-klaidina-vartojimo-kreditu-reklama.d?id=59740047>. Prisijungimo laikas: 2012-10-29.
70. Įspėjo dėl vartojimo kredito reklamos, neatitinkančios įstatymų reikalavimų, <http://www.lb.lt/ispejo-del-vartojimo-kredito-reklamos-neatitinkancios-istatymu-reikalavimu>. Prisijungimo laikas: 2012-10-29.
71. Komisijos komunikatas Europos parlamentui remiantis EB sutarties 251 straipsnio 2 dalies antra pastraipa dėl Tarybos priimtos bendrosios pozicijos siekiant priimti Europos Parlamento ir Tarybos direktyvą dėl vartojimo kredito sutarčių, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52007PC0546:LT:NOT>. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.
72. Lietuvos bankas ateina gelbėti greitųjų kreditų rinkos, <http://vz.lt/article/2012/11/12/lietuvos-bankas-ateina-gelbeti-greituju-kreditu-rinkos>. Prisijungimo laikas: 2013-03-03.
73. Lietuvos ekonomikos apžvalga, <http://www.lb.lt/lietuvos-ekonomikos-apzvalga-2012-m-rugpjucio-men>. Prisijungimo laikas: 2012-10-08.
74. Lietuvos ekonomikos apžvalga, <http://www.lb.lt/lietuvos-ekonomikos-apzvalga-2013-m-vasario-men#page=20>. Prisijungimo laikas: 2013-03-19.
75. Namų ūkių išskolinimas 2008 m., <http://www.stat.gov.lt/lt/news/view/?id=7043>. Prisijungimo laikas: 2012-10-08.
76. Pasivažinėji nauju automobiliu kelias savaites ir jį gražini, <http://www.veidas.lt/pasivazineji-nauju-automobiliu-kelias-savaites-ir-ji-grazini>. Prisijungimo laikas: 2013-03-07.
77. Pozicija dėl Lietuvos Respublikos vartojimo kredito įstatymo nuostatų, susijusių su vartojimo kredito gavėjo finansinių įsipareigojimų nevykdymu laiku, taikymo, <http://www.lb.lt/pozicija-del-lietuvos-respublikos-vartojimo-kredito-istatymo-nuostatu-susij-usiu-su-vartojimo-kredito-gavejo-finansiniu-isipareigojimu-nevykdymu-laiku-taikymo>. Prisijungimo laikas: 2013-2-11.
78. Preliminary programme of the European Economic Community for a consumer protection and information policy, <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:1975:092:FULL:EN:PDF>. Prisijungimo laikas: 2012-10-10.

79. Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on the harmonisation on the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning credit for consumers,
<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2002:0443:FIN:EN:PDF>.
Prisijungimo laikas: 2012-10-11.
80. Report on the operation of Directive 87/102/EEC for the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning consumer credit COM (95) 117 final, <http://aei.pitt.edu/4843/1/4843.pdf>. Prisijungimo laikas: 2012-10-22.
81. Sąvokos „Investavimo rekomendacija“ turinio gairės“,
http://www.lb.lt/savokos_investavimo_rekomendacija_turinio_gaires. Prisijungimo laikas: 2013-03-07.
82. Šių metų trečiąjį ketvirtį augo vartotojų ginčų su bankais dalis,
http://www.lb.lt/siu_metu_treciaji_ketvirti_augo_vartotoju_gincu_su_bankais_dalis.
Prisijungimo laikas: 2012-10-24.
83. UAB „Euro Providus“ skirta 10 tūkst. Lt bauda,
http://www.lb.lt/uab_euro_providus_skirta_10_tukst_lt_bauda_1. Prisijungimo laikas: 2013-02-25
84. Vartojimo kredito sutartis,
http://www.pinigine.lt/res/pdf/UAB_Minibank_kredito_sutartis_v8.pdf. Prisijungimo laikas: 2013-02-10.
85. Vartojimo kredito sutartis, <http://www.sblizingas.lt/article/view/150>. Prisijungimo laikas: 2013-02-10.
86. Vartotojų teisių apsaugos ir finansinio raštingumo diagnostinė apžvalga. I dalis: Pagrindinės išvados ir rekomendacijos, <http://www.vvtat.lt/index.php?3440785754>. Prisijungimo laikas: 2012-11-27.
87. Žalioji knyga dėl finansinių paslaugų politikos (2005 – 2010 m.),
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0177lt01.pdf. Prisijungimo laikas: 2012-10-14.
88. Žalioji knyga – Hipotekiniai kreditai ES,
http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/com/2005/com2005_0327lt01.pdf. Prisijungimo laikas: 2012-10-17.

SANTRAUKA

***Pagrindinės sąvokos:** vartojimo kredito sutartis, vartojimo kredito davėjas, vartojimo kredito gavėjas, vartotojų teisių apsauga.*

Pasaulinės finansų krizės metu kas šeštas Lietuvos namų ūkis turėjo paskolą ar buvo įsiskolinęs už išsimokėtinai pirktus daiktus ar gautas pajamas. Nors ekonomika atsigauna, ūgtelėjęs vartojimas vis dar yra finansuojamas pasiskolintomis lėšomis, todėl vartotojų teisių apsauga yra svarbus veiksnys siekiant vystyti sąžiningą ir konkurencingą vartojimo kreditų rinką.

Neseniai priimtas pirmasis Lietuvos Respublikos Vartojimo kredito įstatymas pagal Europos Sąjungos standartus sureglamentavo vartojimo kreditų teikimą, siekiant įtvirtinti atsakingo skolinimo principą. Šiame baigiamajame darbe vadovaujantis naujausiu įstatyminiu reglamentavimu, teisės mokslininkų pozicija ir teismų praktika, analizuojamas vartojimo kredito institutas, jo ypatumai bei probleminiai aspektai, siekiant nustatyti, ar dabartinis teisinis reglamentavimas įtvirtina pagrindinį savo tikslą – apsaugoti vartotojų teises ir teisėtus jų interesus.

Baigus tyrimą padarytos išvados dėl vartotojų galimybių savarankiškai įvertinti prisiimamų įsipareigojimų riziką, vartojimo kredito davėjų pareigų apimties teikiant vartojimo kreditus jų gavėjams, nesąžiningų sutarties sąlygų problematikos, kuri yra aktuali ir vartojimo kredito sutarčių atžvilgiu, sutarties nutraukimo apsektų ir t. t. Darbo pabaigoje, vadovaujantis atlikto tyrimo rezultatais, buvo patvirtinta iškelta tyrimo hipotezė. Atliktas tyrimas pagrindė tai, jog kai kurie vartojimo kredito instituto aspektai vis tik neužtikrina vartotojų teisių apsaugos nuo nesąžiningų kreditorių veiksmų arba nuo pačių vartotojų finansinio neraštingumo.

Atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, darbe siūloma papildyti vartojimo kreditų reglamentavimą, įtvirtinat vartojimo kreditų davėjų pareigą perspėti vartotojus dėl sudaromų sandorių rizikingumo, atsižvelgiant į vartotojų finansinę padėtį ir siekiamus tikslus, teikti privalomas individualaus pobūdžio rekomendacijas bei koreguoti vienašalį vartojimo kredito sutarčių nutraukimą tam, kad būtų apribota galimybė pažeisti šalių teisių ir pareigų pusiausvyrą vartotojo nenaudai.

SUMMARY

Key words: *consumer credit agreement, creditor, consumer, consumer rights protection.*

During the global financial crisis every sixth household had a loan or was indebted or compacted a hire purchase agreement. Now while the economy is recovering and growing consumption is still financed by borrowed funds. Therefore, consumer protection is an important factor in the development of a fair and competitive consumer credit market.

Recently a first Law on Consumer credit of Republic of Lithuania was adopted which follows the European Union standards. Law on Consumer credit regulates provision of consumer credits, in order to establish the principle of responsible lending. In this thesis institute of consumer credit, its characteristics and problematic aspects are analyzed according to the latest statutory regulation, legal scholar's position and case law, in order to determine whether the current legal framework establishes its main purpose – to protect consumers' legitimate rights and interests.

Having carried out the research, the conclusions were drawn regarding consumers liability to undertake an independent evaluation of the risk, scope of obligations of consumer credit grantors in providing consumer credits, unfair contract terms, that are relevant to consumer credit agreements, aspects of the termination of the agreements, etc. Based on the results of the research, the hypothesis raised at the beginning of the research was verified. The carried out research indicated that some aspects of consumer credit institute, however, does not ensure consumer protection against unfair actions of the creditors or consumers' financial illiteracy.

In view of these results, the thesis suggests to complement consumer credit regulation with duty of consumer credit grantors to warn consumers about executed transaction risk, taking into account the consumer's financial situation and provide obligatory individual recommendations and adjust the unilateral termination of consumer credit agreements in order to limit the ability to cause a significant imbalance in the parties' rights and duties to the detriment of consumer rights and interests.